

UNIVERZA V LJUBLJANI
EKONOMSKA FAKULTETA

MAGISTRSKO DELO

PODJETNIŠTVO V SLOVENIJI V ČASU FINANČNE KRIZE

Ljubljana, april 2016

ALEKSANDAR DOBRIJEVIĆ

IZJAVA O AVTORSTVU

Spodaj podpisani Aleksandar Dobrijević, študent Ekonomske fakultete Univerze v Ljubljani, izjavljam, da sem avtor magistrskega dela z naslovom Podjetništvo v Sloveniji v času finančne krize, pripravljene v sodelovanju s svetovalcem prof. dr. Boštjanom Antončičem.

Izrecno izjavljam, da v skladu z določili Zakona o avtorski in sorodnih pravicah (Ur. l. RS, št. 21/1995 s spremembami) dovolim objavo magistrskega dela na fakultetnih spletnih straneh.

S svojim podpisom zagotavljam, da

- je predloženo besedilo rezultat izključno mojega lastnega raziskovalnega dela;
- je predloženo besedilo jezikovno korektno in tehnično pripravljeno v skladu z Navodili za izdelavo zaključnih nalog Ekonomske fakultete Univerze v Ljubljani, kar pomeni, da sem
 - poskrbel, da so dela in mnenja drugih avtorjev oziroma avtoric, ki jih uporabljam v magistrskem delu, citirana oziroma navedena v skladu z Navodili za izdelavo zaključnih nalog Ekonomske fakultete Univerze v Ljubljani, in
 - pridobil vsa dovoljenja za uporabo avtorskih del, ki so v celoti (v pisni ali grafični obliki) uporabljena v tekstu, in sem to v besedilu tudi jasno zapisal;
- se zavedam, da je plagiatorstvo – predstavljanje tujih del (v pisni ali grafični obliki) kot mojih lastnih – kaznivo po Kazenskem zakoniku (Ur. l. RS, št. 55/2008 s spremembami);
- se zavedam posledic, ki bi jih na osnovi predloženega magistrskega dela dokazano plagiatorstvo lahko predstavljalo za moj status na Ekonomski fakulteti Univerze v Ljubljani v skladu z relevantnim pravilnikom.

V Ljubljani, dne 08.04.2016

Podpis avtorja: _____

KAZALO

UVOD	1
1 PODJETNIŠTVO	4
1.1 Razvoj in opredelitev podjetništva	4
1.2 Lastnosti podjetnikov	7
1.3 Vloga in pomen podjetništva pri gospodarskem razvoju	8
2 FINANČNA KRIZA	13
2.1 Vzroki za nastanek finančne krize.....	13
2.2 Finančna kriza v Sloveniji.....	16
3 PODJETNIŠTVO V SLOVENIJI	20
3.1 Razvoj podjetništva v Sloveniji.....	20
3.2 Pomen podjetništva za gospodarstvo Slovenije	22
3.3 Vloga države pri pospeševanju podjetništva.....	25
4 PODJETNIŠTVO V SLOVENIJI V ČASU FINANČNE KRIZE	28
4.1 Število podjetij v Sloveniji v obdobju 2008–2014.....	28
4.2 Podjetja po velikosti, glede na število oseb, ki delajo v obdobju 2008–2014.....	28
4.2.1 Podjetja po pravnoorganizacijski obliki.....	30
4.2.2 Spodbujanje samozaposlovanja	31
4.2.2.1 Izvajanje ukrepa spodbujanja samozaposlovanja v Sloveniji v obdobju 2007–2013.....	32
4.2.2.2 Ustvarjanje novih delovnih mest pri subvencioniranih samozaposlenih	35
4.3 Brezposelnost v Sloveniji in število zaposlenih v podjetjih v obdobju 2008–2014.....	36
4.3.1 Brezposelnost v Sloveniji v obdobju 2008–2014.....	36
4.3.2 Število zaposlenih v podjetjih v obdobju 2008–2014	38
4.4 Hitrorastoča podjetja v Sloveniji v obdobju 2008–2014.....	40
4.4.1 Hitrorastoča podjetja po podatkih Agencije Republike Slovenije za javnopravne evidence in storitve (AJ PES)	41
4.4.2 Hitrorastoča podjetja po podatkih Statističnega urada Republike Slovenije (SURS).....	44
4.5 Bruto dodana vrednost podjetij v Sloveniji v obdobju 2008–2014.....	46
4.6 Zadolženost podjetij v Sloveniji v obdobju 2008–2014.....	49
4.6.1 Slovenski bančni sistem in njegova sanacija	50
4.6.2 Zadolženost podjetniškega sektorja.....	53
4.6.3 Investicijska aktivnost podjetij v Sloveniji v obdobju 2008–2014.....	59
4.7 Prihodek podjetij v Sloveniji v obdobju 2008–2014.....	61

4.8	Stečaji podjetij v Sloveniji v obdobju 2008–2014	62
4.9	Kazalniki Globalnega podjetniškega monitorja za Slovenijo v obdobju 2008–2014.....	64
4.9.1	Dojemanje in odnos do podjetništva Sloveniji v obdobju 2008–2014.....	64
4.9.2	Podjetniška aktivnost v Sloveniji v obdobju 2008–2014	67
4.9.2.1	Faze podjetniške aktivnosti.....	67
4.9.2.2	Zgodnja podjetniška aktivnost	67
4.9.2.3	Motivacija za podjetništvo	68
4.9.3	Podjetniške aspiracije v Sloveniji v obdobju 2008–2014	69
	SKLEP	70
	LITERATURA IN VIRI.....	75

KAZALO TABEL

Tabela 1:	Makroekonomska podoba Slovenije v obdobju 2008–2014	18
Tabela 2:	Povprečno število registrirano brezposelnih oseb v Sloveniji v obdobju 1987–2007	24
Tabela 3:	Število podjetij v Sloveniji v obdobju 2008–2014.....	28
Tabela 4:	Število podjetij po velikosti, glede na število oseb, ki delajo v Sloveniji v obdobju 2008–2014	29
Tabela 5:	Število podjetij po pravnoorganizacijski obliki v Sloveniji v obdobju 2008–2014	30
Tabela 6:	Število dodeljeni subvencij za samozaposlitev v obdobju 2007–2013	33
Tabela 7:	Izplačilo sredstev v okviru subvencij za samozaposlovanje v obdobju 2007–2013 (v EUR)	34
Tabela 8:	Število samozaposlenih v obdobju 2007–2013 glede na pravnoorganizacijsko obliko poslovnega subjekta, v katerem so se zaposlili	35
Tabela 9:	Podatki o ustvarjenih novih delovnih mestih s strani ohranjenih subvencioniranih samozaposlenih	36
Tabela 10:	Povprečno število registrirano brezposelnih oseb in povprečna stopnja registrirane brezposelnosti v Sloveniji v obdobju 2008–2014	37
Tabela 11:	Število oseb, ki delajo v podjetjih v obdobju 2008–2014	38
Tabela 12:	Povprečno število zaposlenih v podjetjih v obdobju 2008–2014.....	39
Tabela 13:	Hitrorastoča podjetja v obdobju 2010–2014	42
Tabela 14:	Hitrorastoča podjetja po velikosti v obdobju 2010–2014	42
Tabela 15:	Primerjava podatkov o poslovanju vseh in hitrorastočih podjetjih v Sloveniji v letu 2014.....	43
Tabela 16:	Število hitrorastočih podjetij v obdobju 2008–2014.....	44
Tabela 17:	Delež hitrorastočih podjetij v primerjavi z vsemi podjetji v Sloveniji v obdobju 2008–2014 (v %)	45

Tabela 18: Število zaposlenih v hitrorastočih podjetjih v obdobju 2008–2014	46
Tabela 19: Bruto dodana vrednost podjetij v Sloveniji v obdobju 2008–2014 (v EUR) ...	47
Tabela 20: Bruto dodana vrednost na zaposlenega v Sloveniji v obdobju 2008–2014 (v EUR).....	48
Tabela 21: Lastniška sestava bančnega sektorja po lastniškem kapitalu (v %).....	52
Tabela 22: Lastniška sestava bančnega sektorja po bilančni vsoti (v %).....	52
Tabela 23: Struktura celotnega dolga »običajnih« podjetij v obdobju 2006–2013 (v mrd EUR)	56
Tabela 24: Bruto investicije v opredmetena osnovna sredstva podjetij v Sloveniji v obdobju 2008–2014 (v 1.000 EUR).....	60
Tabela 25: Prihodek podjetij v Sloveniji v obdobju 2008–2014 (v 1.000 EUR)	61
Tabela 26: Število poslovnih subjektov z začetimi stečajnimi in likvidacijskimi postopki v obdobju 2008–2014	63
Tabela 27: Dojemanje in odnos do podjetništva v Sloveniji v obdobju 2008–2014 (v %)	65
Tabela 28: Zgodnja podjetniška aktivnost (TEA) v Sloveniji v obdobju 2008–2014 (v %)	67
Tabela 29: Podjetništvo iz nuje in podjetništvo iz priložnosti v Sloveniji v obdobju 2008–2014 (v %)	68
Tabela 30: Podjetniške aspiracije v Sloveniji v obdobju 2008–2014 (v %).....	70

KAZALO SLIK

Slika 1: Število podjetij v Evropski uniji v letu 2013 (v 1.000)	11
Slika 2: Število zaposlenih v podjetjih v Evropski uniji v letu 2013 (v 1.000.000)	11
Slika 3: Dodana vrednost podjetij v Evropski uniji v letu 2013 (v mrd EUR)	12
Slika 4: Sprememba obsega BDP v Sloveniji in EU–28 v obdobju 2000–2014 (v %) .	17
Slika 5: Število MSP v Sloveniji v obdobju 2008–2014	29
Slika 6: Število podjetij po pravnoorganizacijski obliki v Sloveniji v obdobju 2008–2014	30
Slika 7: Prikaz ukrepa z razdelanimi programi in aktivnostmi v obdobju 2007–2013..	32
Slika 8: Število dodeljenih subvencij za samozaposlitev v obdobju 2007–2013	34
Slika 9: Povprečno število registrirano brezposelnih oseb v Sloveniji v obdobju 2008–2014	37
Slika 10: Število oseb, ki delajo v podjetjih v obdobju 2008–2014	39
Slika 11: Primerjava podatkov o poslovanju hitrorastočih in ostalih podjetjih v Sloveniji v letu 2014 (v %)	44
Slika 12: Bruto dodana vrednost podjetij v Sloveniji v letu 2014 (v EUR)	47
Slika 13: Bruto dodana vrednost na zaposlenega v Sloveniji v obdobju 2008–2014 (v EUR).....	49

Slika 14:	Struktura celotnega dolga »običajnih« podjetij v obdobju 2006–2013 (v mrd EUR).....	57
Slika 15:	Delež finančnih obveznosti do bank v vseh finančnih obveznostih za velika podjetja in MSP (v %).....	58
Slika 16:	Bruto investicije v opredmetena osnovna sredstva podjetij v Sloveniji v obdobju 2008–2014 (v 1.000 EUR)	61
Slika 17:	Prihodek podjetij v Sloveniji v obdobju 2008–2014 (v 1.000 EUR)	62
Slika 18:	Število poslovnih subjektov z začetimi stečajnimi in likvidacijskimi postopki v obdobju 2008–2014.....	63
Slika 19:	Podjetništvo iz nuje in podjetništvo iz priložnosti v Sloveniji v obdobju 2008–2014 (v %).....	69

UVOD

Podjetništvo kot pomembno področje poslovnih znanosti in poslovne prakse predstavlja gonilo gospodarskega napredka (Antončič, 2002). Timmons in Spinelli (2004) sta zapisala, da smo sredi tihe revolucije, kjer zmagujeta kreativnost in podjetniški duh ljudi po vsem svetu, in menita, da bo njen vpliv na 21. stoletje enak ali večji, kot je bil vpliv industrijske revolucije 19. in 20. stoletja. Podjetništvo sta opredelila kot ključni dejavnik gospodarskega razvoja, ki povečuje konkurenco in sili k stalnemu izboljševanju kakovosti, s čimer povečuje blaginjo prebivalstva. Povečuje tehnološki napredek in oblikuje nova delovna mesta.

Podjetništvo postaja iz leta v leto vse pomembnejši del tudi slovenskega gospodarstva in je ena najperspektivnejših gospodarskih panog. Podjetništvo je ključno področje ustvarjanja možnosti za nadaljnji gospodarski razvoj Slovenije in ima velik pomen pri ustvarjanju novih delovnih mest.

Svetovna gospodarstva so tesno povezana in gospodarske težave v eni državi posredno ali neposredno vplivajo na gospodarstvo drugih držav. To se je pokazalo tudi v drugi polovici leta 2007, ko se je v Združenih državah Amerike (v nadaljevanju ZDA) začela hipotekarna finančna kriza, ki se je iz področja slabih hipotekarnih posojil razširila tudi na druga gospodarstva in finančne trge po celem svetu (Bole, 2014).

Svetovna gospodarstva in finančni trgi so nagnjeni tako k pozitivnim kot tudi k negativnim ciklom, saj je bistvo vseh vrednostnih papirjev zaupanje v njihove izdajatelje oziroma v njihovo zmožnost, da svoje obljube izpolnijo. Ko zaupanje v izdajatelja izgine, se cena vrednostnih papirjev, ki jih je izdal, zniža ali pa se zmanjša povpraševanje po teh vrednostnih papirjih. Ko pride do množičnega pojava izgube zaupanja, govorimo o finančni krizi (Abramovič, 2008).

Svetovna finančna kriza, ki se je začela leta 2008 je imela večdimenzionalen vpliv in hude posledice na podjetništvo. Finančna kriza, ki se je začela v ZDA, je postala svetovni fenomen (Nicholson, Feblowitz, Lenssen, Enbar, & Blackmore, 2008). Borze v ZDA, v Aziji in v Evropi so strmoglavile.

Vpliv finančne krize na podjetništvo je viden tudi na primeru tajske finančne krize v letih 1997–2001. Ekonomisti Paulson, Townsend in Karaivanov (2006), ki so proučevali tajsko finančno krizo, so tajske podjetnike razdelili v 3 skupine: »pred-krizni« podjetniki, »krizni« podjetniki in »po-krizni« podjetniki. Ugotovili so, da poleg tega, da je finančna kriza imela negativen vpliv na podjetja v času krize, so tudi »po-krizni« podjetniki pokazali manj zanimanja za ustanovitev podjetij.

Krizna obdobja še bolj kot običajno zahtevajo trezen razmislek o tem, kako ravnati, da bi se čim učinkoviteje izkoristili obstoječi viri ter zadovoljile potrebe, česar brez vitalnega podjetništva ni možno uresničiti (Rebernik, Tominc, Crnogaj, Širec, Bradač Hojnik, & Rus, 2015). Slovensko gospodarstvo je močno čutilo posledice svetovne finančne krize. Zaupanje potrošnikov je bilo majhno zaradi zmanjšane posojilne aktivnosti, znižanja cen nepremičnin in padanja borznih tečajev. Posledice tega so manjša potrošnja in vlaganja, podjetjem so posledično močno upadla naročila, kar je pomenilo povečanje števila brezposelnih, veliko podjetij pa je tudi propadlo (Evropska komisija, 2008). Ekonomist Bartlett (2008) pa navaja, da sedanja finančna kriza ponuja priložnosti za razvoj sektorja podjetništva, in sicer: strateški prevzemi drugih podjetij, zaposlitev talentiranih delavcev, ki so izgubili službe, itd.

Globalna finančna kriza, ki smo ji priča tudi v Sloveniji zadnjih nekaj let, je razlog, da sem se začel spraševati, kaj se je dogajalo s podjetništvom v Sloveniji v času finančne krize. Odraž finančne krize so bili stečaji številnih podjetij v Sloveniji, a hkrati so nastajala tudi nova podjetja.

Predmet raziskovanja v magistrskem delu je analiza podjetništva v Sloveniji v času finančne krize. Proučil sem, kaj se je dogajalo s podjetji v smislu njihovega števila v obdobju 2008–2014. Ker pa ni toliko pomembno, koliko podjetji imamo v Sloveniji, ampak je pomembnejše, kakšna so ta podjetja, ali so sposobna ustvarjati novo vrednost, ali zmorejo zaposlovati in se širiti, sem proučil še ostale kazalnike, ki so pokazali, kakšna so ta podjetja. Razvoja gospodarske blaginje namreč ne zagotavlja število podjetnikov in podjetij, temveč njihova dinamika in kakovost. Vitalnosti podjetništva zato ne moremo spoznati tako, da bi prešteli podjetja in podjetnike, ampak je treba spoznati podjetniško okolje, temeljne značilnosti podjetniške aktivnosti, njihove motivacije in ambicije (Rebernik et al., 2015). Zato sem tudi proučil, kaj se je dogajalo z zaposlenostjo v podjetjih v času finančne krize, ugotavljal sem, kakšno je stanje v Sloveniji na področju dinamičnih oziroma hitrorastočih podjetij, kaj se je dogajalo z bruto dodano vrednostjo podjetij v času finančne krize ter kaj se je dogajalo z zadolženostjo podjetij, z njihovimi prihodki in s stečaji podjetij v obdobju 2008–2014. Glede na to, da je Globalni podjetniški monitor (angl. *Global Entrepreneurship Monitor*) največja raziskava podjetništva na svetu, katere cilj je pridobiti in oblikovati podatke o podjetniški aktivnosti, sem v magistrsko delo vključil še posamezne kazalnike, ki opisujejo značilnosti podjetništva Slovenije v času finančne krize.

Namen magistrskega dela je predstaviti podjetništvo in pomen podjetništva za gospodarstvo ter orisati globalno finančno krizo, ki smo ji bili priča tudi v Sloveniji zadnjih nekaj let. Namen empiričnega dela pa je zbrati in analizirati podatke o podjetništvu v Sloveniji v času finančne krize (2008–2014).

Glavni cilj magistrskega dela je s pomočjo zbranih podatkov, ki se nanašajo na podjetništvo v Sloveniji v obdobju finančne krize, ugotoviti vpliv finančne krize na sektor podjetništva in pogledati, kaj se je dogajalo s številom podjetij v tem obdobju ter kakšen vpliv je imela finančna kriza na zaposlenost v podjetjih. Prav tako je cilj pregledati in predstaviti še druge kazalnike, ki kažejo kakovost in kvaliteto podjetij v Sloveniji v obdobju 2008–2014, in sicer: število hitrorastočih podjetij, bruto dodana vrednost podjetij, prihodek podjetij, zadolženost podjetij, stečaji podjetij v Sloveniji v obdobju 2008–2014 ter posamezne kazalnike Globalnega podjetniškega monitorja. Cilj je ugotoviti stanje na področju podjetništva v Sloveniji v obdobju 2008–2014.

Temeljno raziskovalno vprašanje magistrskega dela se glasi: Kaj se je dogajalo s podjetji v Sloveniji v času finančne krize oziroma kakšen vpliv je imela finančna kriza na podjetja v Sloveniji?

Magistrsko delo je zastavljeno tako, da vključuje strokovno poglobitev in znanstveno-raziskovalni nivo. V tem smislu je magistrsko delo razdeljeno na dva dela. Prvi del temelji na teoretičnih spoznanjih iz že obstoječe literature domačih in tujih avtorjev, virov, prispevkov in člankov s področja podjetništva in finančne krize. V prvem teoretičnem delu sta uporabljeni splošna raziskovalna metoda spoznavnega procesa in metoda deskripcije. Drugi del magistrskega dela pa predstavlja lastno empirično raziskavo, ki temelji na opisni analizi kvantitativnih podatkov, ki sem jih pridobil s pomočjo sekundarnih podatkov (Statistični urad Republike Slovenije, Urad Republike Slovenije za makroekonomske analize in razvoj, Eurostat, Zavod Republike Slovenije za zaposlovanje, Globalni podjetniški monitor).

Magistrsko delo je sestavljeno iz štirih vsebinsko zaokroženih in med seboj povezanih poglavij. V prvem poglavju je opredeljeno podjetništvo na splošno, našteje lastnosti podjetnikov, izpostavljeni sta vloga in pomen podjetništva, ki sta pomembni za gospodarski razvoj vsake države. Sledi poglavje, ki se nanaša na opis finančne krize. V tem poglavju najprej podajam vzroke za njen nastanek, nato še opisujem finančno krizo v Sloveniji. V naslednjem poglavju opisujem razvoj podjetništva v Sloveniji. Izpostavljen je pomen podjetništva za gospodarstvo Slovenije ter opisana vloga države pri pospeševanju podjetništva. V zadnjem poglavju podrobno analiziram podjetništvo v Sloveniji v času finančne krize (2008–2014). Magistrsko delo se zaključi s sklepom, kjer so povzete zaključne misli in ugotovitve raziskave.

1 PODJETNIŠTVO

1.1 Razvoj in opredelitev podjetništva

Razvoj teorije podjetništva gre vzporedno z razvojem pojma podjetnik. S pojmom podjetništvo razumemo aktivnosti posameznikov, ki jih ti izvajajo za zadovoljevanje tržnih potreb in si prizadevajo za to doseči čim večji finančni uspeh. Pojem podjetnik pa označuje posameznika, ki izvaja te aktivnosti (Žižek, 2000). Izraz podjetnik je francoskega izvora (ang. *Entrepreneur*) in dobesedno pomeni »vmesnik« ali »posrednik«. Eden izmed prvih podjetnikov z vlogo posrednika je bil pomorščak Marco Polo, ki je vzpostavil trgovske poti z Daljnim vzhodom (Antončič, Hisrich, Petrin, & Vahčič, 2002).

V srednjem veku se je pojem podjetnik uporabljal za ljudi, ki so vodili velike proizvodne projekte. Takrat podjetnik ni prevzel nobenega tveganja, le vodil je projekte z uporabo sredstev, ki jih je zagotovila vlada. V 17. stoletju pa so podjetništvo začeli povezovati s tveganjem. V 18. stoletju je irski ekonomist Richard Cantillon razvil eno prvih teorij podjetništva, zato ga imajo nekateri za ustanovitelja pojma podjetnik. Podjetnika je razumel kot prevzemnika tveganj, in sicer naj bi podjetniki (trgovci, kmetovalci, obrtniki) kupovali po določeni ceni in prodajali po nedoločeni ceni, kar pomeni, da tvegajo. Tega niso počeli iz nesebičnih razlogov, ampak zaradi dobička. V 18. stoletju so tako začeli razlikovati osebo s kapitalom od osebe, ki potrebuje kapital oziroma so podjetnika razlikovali od ponudnika kapitala. V 19. stoletju podjetnikov niso razlikovali od managerjev in so na njih gledali z ekonomskega vidika. To pomeni, da podjetnik vodi in organizira podjetje za doseganje lastnega dobička. Sredi 20. stoletja pa se je pojavil pojem podjetnik inovator. Ekonomist Joseph Schumpeter je opredelil podjetnika kot inovatorja, ki razvija nepreizkušeno tehnologijo. Podjetnik inovator je torej posameznik, ki razvija nekaj novega, nekaj posebnega. Vloga podjetnika v tem primeru je izboljšati in spremeniti načine proizvodnje, odkriti nov vir, odpreti nov obrat. V tem obdobju torej pridemo do tega, da so inovacije in novosti sestavni del podjetništva. Inovacije so tiste, ki ustvarjajo novo povpraševanje po dobrinah in storitvah. Za ekonomista Petra Druckerja je podjetnik nekdo, ki povečuje priložnosti. Robert Hisrich pa je leta 1985 podjetništvo opredelil kot proces ustvarjanja nečesa novega, drugačnega in vrednega, pri čemer se vложи trud in čas, prevzema finančno, psihološko in družbeno tveganje ter pridobi končne nagrade v obliki denarja ali osebnega zadovoljstva (Antončič et al., 2002; Žižek, 2000).

Podjetništvo in podjetniki so bili v središču gospodarskega razvoja v 20. stoletju, v katerem se je proces ustvarjanja novih možnosti in inovacij znatno pospešil. Množica novih izdelkov, proizvodnih postopkov in storitev je povezana z imeni izumiteljev, podjetnikov in inovatorjev, kot so Edison, Ford, Daimler, Benz in Krupp (Vahčič, 2000).

Različni avtorji po svoje definirajo pojem podjetništva, vendar je pri vseh zaznati skupno rdečo nit. Timmons (1989) opredeljuje podjetništvo kot sposobnost ustvariti in zgraditi nekaj iz praktično ničesar. Podjetništvo pomeni samoiniciativnost, trdo delo, doseganje ciljev in ustanavljanje podjetja. Pomeni spretnost zaznati priložnost tam, kjer drugi vidijo le kaos. Predstavlja možnost povezati skupino ljudi, kjer bi se še bolj izrazile posameznikove spretnosti in talenti, ter imeti znanje za razpolaganje z viri podjetja.

Timmons in Spinelli (2004) sta zapisala, da smo sredi tihe revolucije, kjer zmagujeta kreativnost in podjetniški duh ljudi po vsem svetu in menita, da bo njen vpliv na 21. stoletje enak ali večji, kot je bil vpliv industrijske revolucije v 19. in 20. stoletju. Podjetništvo sta opredelila kot ključni dejavnik gospodarskega razvoja, ki povečuje konkurenco in sili k stalnemu izboljševanju kakovosti, s čimer povečuje blaginjo prebivalstva. Povečuje tehnološki napredek in oblikuje nova delovna mesta.

Gray (1995) pravi, da je podjetnik nekdo, ki organizira, upravlja in prevzema tveganje. Halloran (1987) pa pravi, da podjetništvo predstavlja ameriške sanje. Te namreč predstavljajo, da so ljudje lastniki svojega podjetja, da imajo dobiček, nimajo šefa in si sami določajo delovni čas.

Podjetništvo je ustvarjanje nečesa, kar ima vrednost, iz praktično ničesar. Je proces ustvarjanja in prilastitve priložnosti ter vztrajanja, ne glede na vire, ki jih podjetnik trenutno nadzira. Podjetništvo vključuje definiranje, ustvarjanje in razdelitev vrednosti ter koristi posameznikom, skupinam, organizacijam in družbi (Timmons, 1989).

V zadnjem stoletju so se različni avtorji strinjali, da je podjetništvo vrsta vedenja, ki vsebuje dajanje pobud, organizacijo in reorganizacijo družbenih ter ekonomskih mehanizmov ter sprejemanje tveganja in neuspeha (Antončič et al., 2002). Podjetništvo je proces ustvarjanja vrednosti, v katerem podjetnik na enem mestu zbere vsa sredstva, ki so potrebna za realizacijo poslovne priložnosti (Vahčič, Bučar, Drnovšek, & Logar, 2000). Podjetništvo je proces, ki mu podjetniki namenjajo svoj čas in prizadevanja, prevzemajo finančna, psihična in družbena tveganja za ustvarjenje česa novega, vrednega in prejmejo pripadajoče nagrade v denarju, osebni zadovoljstvu in neodvisnosti (Antončič et al., 2002).

Podjetništvo je proces, v katerem podjetnik išče in kombinira proizvodne dejavnike tako, da izkoristi priložnosti ter s tem prispeva k razvoju gospodarstva in družbe v celoti. Uspešni podjetniki na dolgi rok poslujejo tako, da ustvarjajo in uresničujejo poslovne priložnosti s človeškim in socialnim kapitalom ter edinstvenimi osebnostnimi značilnostmi, kot je karizmatičnost, ki se kaže v tudi v njihovi potrebi po dosežkih, notranjem izvoru nadzora, inovativnosti, nagnjenosti k preiščenemu tveganju, avtonomnosti, proaktivnosti, samozavesti in prilagodljivosti. To so posamezniki, ki zaznajo potrebe ljudi, pridobijo

potrebne vire in uresničijo priložnosti ter tako pospešujejo razvoj gospodarstva in družbe (Kotar, 2006).

Podjetništvo je gibanje družbe (Špilak, 1999) z gospodarskega vidika, katerega pojavna oblika je tekmovanje med ljudmi za pridobitev čim več denarja. Denar predstavlja motivacijsko dobrino, ki posredno omogoča zadovoljevanje glavnih potreb podjetnikov. Podjetništvo predstavlja najbolj zahteven in najbolj razvit način gospodarskega udejstvovanja. V izhodišču podjetniškega tekmovanja so potrebe po dobrinah, ki se pojavljajo v dveh temeljnih oblikah, in sicer kot potrebe tekmovalca – podjetnika (denar) in kot potrebe drugih ljudi.

Ko govorimo o podjetništvu, govorimo o pomembni disciplini v okviru poslovnih znanosti in vedno več je univerz in drugih šol, ki vključujejo v svoje programe podjetništvo kot predmet. Tudi vse večje število držav daje v ekonomski politiki poseben pomen podjetništvu kot enemu ključnih dejavnikov v pospeševanju gospodarske rasti (Vahčič, 2000).

Glas (2000) pravi, da je podjetništvo jedro dinamike, ki jo daje sodobnemu gospodarstvu proces hitrih tehnoloških sprememb, od katerih jih je veliko nastalo prav znotraj novih podjetniških zamisli: osebni računalniki, programska oprema, mobilne aplikacije, itd. Bogastva variacij novih tehnologij prav gotovo ne bi bilo brez številnih inovativnih podjetnikov, ki so našli svoj prostor v številnih tržnih nišah.

Glas in Pšeničny (2000) pravita, da je podjetništvo svetovni proces in fenomen. Danes milijoni podjetniško usmerjenih posameznikov po vsem svetu krojijo usodo človeštva. Razvoj podjetništva je neenakomeren, kar močno vpliva na različno dinamiko gospodarske rasti. ZDA so še vedno podjetništvu najbolj prijazna dežela in v tem leži največji del odgovora na dominacijo tega gospodarstva v svetovnih razmerah.

Pšeničny (2002, str. 17) pravi: »S podjetništvom razumemo vse bolj ali manj tvegane aktivnosti posameznika ali tima, ki vodijo od prepoznane tržne priložnosti do ugotovljene tržne potrebe, vključitve, kombiniranja in organiziranja vseh potrebnih sredstev in virov do uresničitve poslovne priložnosti oz. do ustvarjanja nove (dodane) vrednosti in nagrade podjetniku in drugim sodelujočim.«

Naprej Pšeničny (2002, str. 18) še ugotavlja: »Podjetje nam predstavlja pravno in organizacijsko obliko za uresničevanje oz. uresničenje podjetnikove vizije oz. povsem konkretnega podjema ali tudi posla.«

Za podjetnika pa Pšeničny (2002, str. 18) pravi tako: »Podjetnik je posameznik ali podjetniški tim, ki inovira in uresničuje, je sposoben prepoznati in izkoristiti poslovno priložnost, jo razviti v izvedljivo in tržno zanimivo idejo, vzpostaviti organizacijo za

uresničitev poslovne ideje, ter z vložkom časa, naporov, denarja in spretnosti ob sodelovanju drugih ustvariti novo (dodano) vrednost. Pri tem podjetnik prevzema tveganje na konkurenčnih trgih in v primeru uspeha požanje nagrado za svoje podjetniško ravnanje.«

Podjetništvo ima pomembno vlogo pri pospeševanju gospodarske rasti in ustanavljanju novih delovnih mest. Eurostatov in OECD-jev projekt o podjetništvu (angl. *Entrepreneurship Indicator Programme – EIP*) pa definira podjetništvo kot pojav, povezan s podjetniško aktivnostjo, podjetniška aktivnost pa je podjetniško delovanje posameznikov s prizadevanjem za ustvarjanje vrednosti (z ustanavljanjem ali širitvijo gospodarske aktivnosti) z identificiranjem novih proizvodov, procesov ali trgov.

Če razumemo podjetništvo tako, kot ga razume Globalni podjetniški monitor (angl. *Global Entrepreneurship Monitor*), da gre za vzpostavitev novega posla ali ustvaritve novega podjetja brez ozira na to, ali gre za samozaposlitev, novo poslovno organizacijo ali širjenje obstoječega posla s strani posameznika, tima posameznikov ali uveljavljenega podjetja, potem ustanovitev podjetja sama po sebi ni dovolj. Podjetje mora ustvarjati neko novo vrednost in potrebuje podjetnika, ki je sposoben poiskati vire, da bi podjetje ustvarilo izdelek in storitev, s katerim bo rešilo neki kupčev problem in zadovoljilo njegove potrebe (Rebernik et al., 2015).

Poslovne priložnosti so jedro podjetništva. Pogojene so z okoljem, kjer nastajajo, in s podjetnikom, ki jih zaznava. Za to so potrebne podjetniške veščine in motivacija (Rebernik, Tominc, & Pušnik, 2009).

1.2 Lastnosti podjetnikov

Podjetniki so snovalci in uresničevalci novih podjetij, ki prevzamejo tveganje, ustvarjajo in inovirajo produkte, celotne procese, finančno vlagajo, povezujejo poslovne priložnosti z viri, ki jih znajo poiskati, medsebojno kombinirati in produkte tudi prodajajo na trgu (Pšeničny, 2002).

Najpomembnejše lastnosti podjetnikov so (Kuratko, 2009):

- zaupanje v idejo, ki se odraža v pripravljenosti podjetnika, da se odpove marsičemu, da bi uresničil svojo idejo;
- želja po uspehu in dosežku;
- obsedenost s priložnostjo;
- iniciativnost in odgovornost do vseh, ki so vključeni v podjetniški proces;
- vztrajnost pri reševanju najzahtevnejših problemov, ki predstavljajo izziv;
- sposobnost učenja na napakah;

- prepričanje, da oni upravljajo z resursi in ne resursi z njimi;
- sposobnost obvladovanja negotovosti in stalnih sprememb;
- prilagodljivost;
- obvladljivost tveganj;
- integriteta osebnosti, vredne zaupanja in spoštovanja;
- pripravljenost na sprejem propada;
- energičnost in dinamičnost;
- kreativnost in inovativnost;
- jasna vizija;
- samozaupanje in optimizem;
- samostojnost in neodvisnost;
- sposobnost zgraditi podjetniški, menedžerski tim.

Podjetniki prihajajo iz različnih družbenih okolij, iz različnih družinskih okolij, imajo različno izobrazbo in različne delovne izkušnje. Podjetnik je lahko moški ali ženska, izobražena ali neizobražena oseba, podjetnik je lahko katerekoli rase, katerekoli nacionalnosti in katerekoli vere. Podjetnik je lahko vsakdo.

Vse podjetnike pa združuje rdeča nit, in sicer (Antončič et al., 2002):

- notranji nadzor: lastnost, ki prikazuje, kakšen občutek nadzora nad svojim življenjem ima človek;
- potreba po neodvisnosti: biti sam svoj gospodar;
- potreba po dosežkih: potreba posameznika po priznanju;
- samoučinkovitost: prepričanje o lastnih zmožnostih uspešnega izvajanja podjetniških nalog.

1.3 Vloga in pomen podjetništva pri gospodarskem razvoju

Gospodarska rast je dolgoročno utemeljena z uspešnostjo domačih podjetij, ki je odvisna predvsem od njihove sposobnosti prilagajanja zahtevam konkurence na mednarodnih trgih (Dmitrović, 1999).

Neprestano iskanje, ustvarjanje in izkoriščanje priložnost za zadovoljevanje potreb na trgu je temeljna dejavnost podjetništva, ki prispeva k blaginji gospodarstva. Podjetništvo ima pomembno vlogo pri gospodarskem razvoju posamezne države. Podjetništvo vključuje uvajanje sprememb v strukturo poslovanja in družbe. Spremembe spremljata rast in povečana proizvodnja, kar omogoča, da si udeleženci razdelijo več (Antončič et al., 2002).

Podjetništvo predstavlja vir napredka in razvoja celotnega družbenega življenja in je gonilo gospodarskega razvoja. Povečuje konkurenco, porabniki imajo večjo izbiro proizvodov,

vse skupaj vodi k izboljšanju kakovosti proizvodov in storitev. To vse skupaj povečuje inovativnost, odpirajo se nova delovna mesta in zvišuje se blaginja celotnega prebivalstva (Kostanjevec, 2005).

Gospodarski pomen malih podjetij in podjetništva na splošno je v času tehnoloških sprememb zelo velik. Med novonastalimi podjetji so zlasti dinamična oziroma hitrorastoča podjetja tista, ki prispevajo k ustvarjanju novih delovnih mest, h gospodarski rasti, zvišanju produktivnosti in številnim inovacijam (Kotar, 2006).

Podjetništvo postaja po vsem svetu vedno bolj pomemben dejavnik razvoja gospodarstva, saj povečuje konkurenco in sili k stalnemu izboljševanju kakovosti, s čimer povečuje blaginjo prebivalstva (Timmons & Spinelli, 2004). Podjetništvo pomembno prispeva k povečanju bruto domačega proizvoda (Ayyagari, Beck, & Demirguc-Kunt, 2007; Coleman & Cohn, 2000) in pozitivno vpliva na generiranje novih delovnih mest (Glaeser, Kerr, & Ponzetto, 2010; Harris, Sapienza, & Norman, 2009; Van Praag & Versloot, 2007).

Ekonomija se ukvarja z dvema temeljnima vprašanjema: ustvarjanjem nove vrednosti in njeno distribucijo. David Birch je leta 1987 objavil empirično raziskavo o prispevku malih podjetij h gospodarski uspešnosti in zaposlovanju v ZDA. Dokazal je, da imajo mala podjetja z do 100 zaposlenimi dominantno vlogo v gospodarski rasti države, regij in posameznih dejavnosti. Vendar ne vsa, le njihov manjši del ustvarja največji prirastek delovnih mest. Neto povečanje delovnih mest pa odraža tudi gospodarsko rast, saj podjetniki ne zaposlujejo, če novih zaposlenih res ne rabijo ali jih lahko nadomestijo s stroji, oziroma odpuščajo, kadar podjetje delavcev ne potrebuje (Pšeničny, 2002). Raziskovanja Davida Bircha so pokazala, da je za učinkovito gospodarsko strukturo zelo pomembno ustanavljanje novih podjetij (Vahčič, 2000).

Kirchhoff (v Pšeničny, 2002, str. 23) pravi, da je raziskava Davida Bircha iz podjetnikov čez noč naredila heroje, ker:

- so ustvarjalci narodnega bogastva z uvajanjem inovacij;
- so glavni motor gospodarske rasti in ustvarjalci delovnih mest;
- zagotavljajo mehanizem distribucije bogastva, ki temelji na inovaciji, trdem delu in prevzemanju tveganja.

Leta 1987 je Birch ugotovil, da je 90 % ameriških podjetij, ki imajo zaposlenih manj kakor 20 ljudi, ustvarilo več delovnih mest kot vsa podjetja na listi Fortune 500 (v letu 1986). Leta 1995 je John Case prišel do spoznanja, da je pomen podjetij na listi Fortune upadel, in sicer je 500 največjih podjetij v ZDA leta 1975 predstavljalo 55 % celotnega bruto domačega proizvoda (v nadaljevanju BDP), leta 1992 pa le še 40 % (Pšeničny, 2002).

Pomembno vlogo podjetništva je prepoznala tudi Evropa. Leta 1995 so pričeli objavljati listo evropskih gazel »Europe`s 500«, in tako ugotovili, da je vsakoletnih 500 evropskih gazel ustvarilo vsako leto skoraj pol toliko delovnih mest, kot jih je izgubilo 500 največjih evropskih podjetij (Pšeničny, 2002). Ugotovili so, da je edini način, da se v Evropi ustvarjajo nova delovna mesta, ustanavljanje novih podjetij.

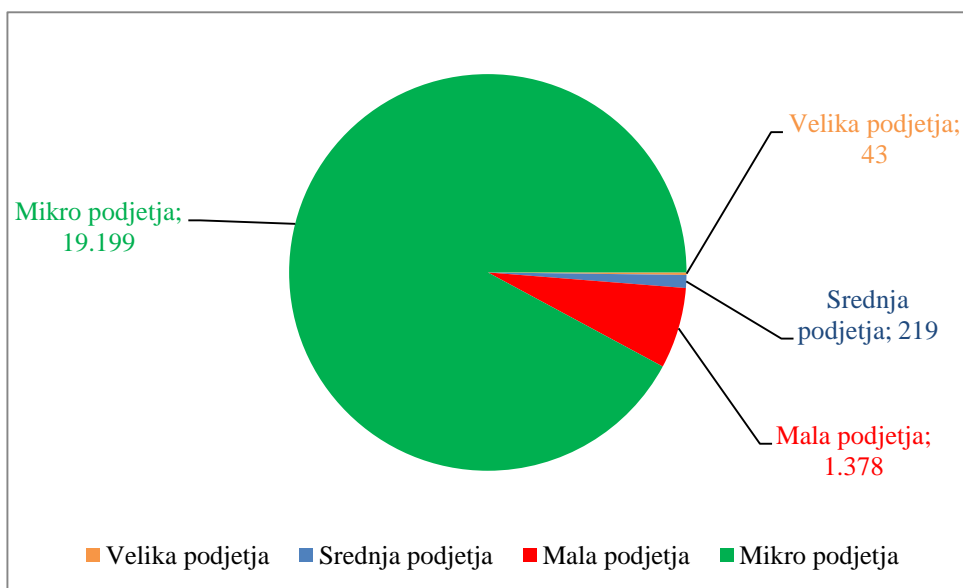
Podjetniška dejavnost in ustvarjanje novih podjetij sta nedvomno ključnega pomena za gospodarsko rast in inovativnost (Giannetti & Simonov, 2004). Sta tudi odločilni determinanti razlik v gospodarski uspešnosti, ki nastajajo med posameznimi državami in regijami (Kotar, 2006).

Podjetništvo prispeva (Glas, 2001):

- k ustvarjanju delovnih mest: zaposlovanje delavcev in ustvarjanje delovnih mest je ključni razlog za spodbujanje razvoja malih in srednje velikih podjetij po svetu. Raziskave kažejo, da je delež novozaposlenih v tem sektorju največji v svetu in tudi v Sloveniji;
- h gospodarski rasti in zvišanju produktivnosti;
- h kontinuiranim spremembam v gospodarstvu in družbi na področju inovacij: te spremembe so povezane z gospodarsko rastjo in razvojem. Med njimi so pomembne inovacije za razvoj novih proizvodov in povečevanje zanimanja vlagateljev za vlaganje v novonastala podjetja;
- k povečanju dohodka v regiji.

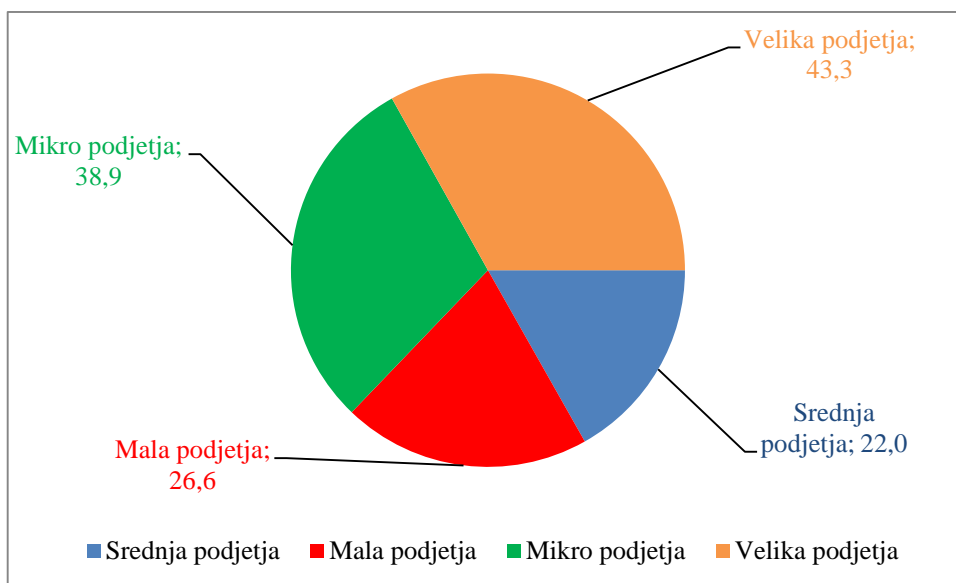
Malo gospodarstvo oziroma podjetništvo je najpomembnejši del gospodarstva Evropske unije, saj je v državah članicah leta 2013 delovalo več kot 20 milijonov enot malega gospodarstva. Med mikro, mala in srednje velika podjetja spada kar 98 % vseh podjetij v Evropski uniji. Ta podjetja so zagotavljala 67 % vseh delovnih mest, ustvarila 85 % vseh novih delovnih mest in ustvarila več kot 56 % vseh prihodkov gospodarstva (Evropska komisija, 2014).

Slika 1: Število podjetij v Evropski uniji v letu 2013 (v 1.000)

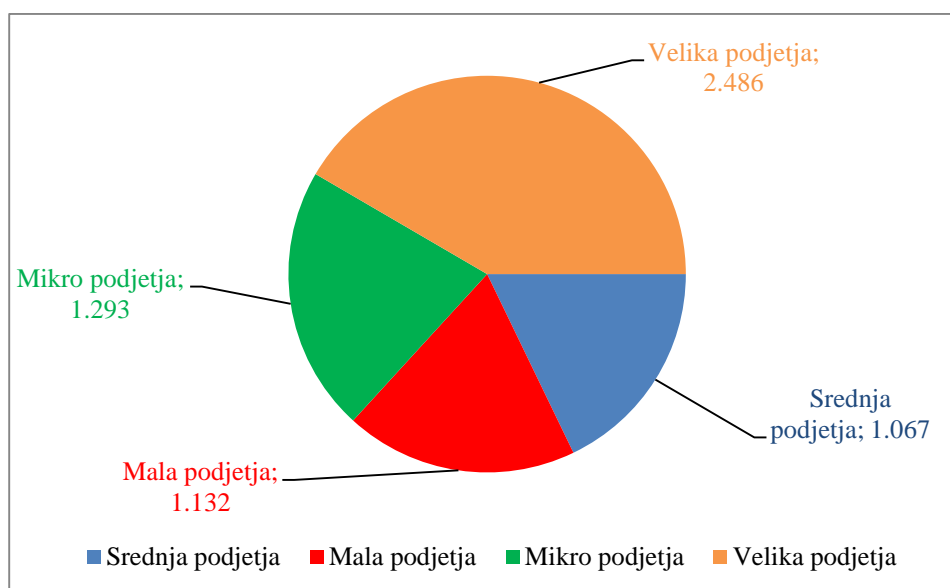
Vir: Evropska komisija, Podjetništvo, 2014.

Slika 2: Število zaposlenih v podjetjih v Evropski uniji v letu 2013 (v 1.000.000)

Vir: Evropska komisija, Podjetništvo, 2014.

Slika 3: Dodana vrednost podjetij v Evropski uniji v letu 2013 (v mrd EUR)

Vir: Evropska komisija, Podjetništvo, 2014.

Mikro, mala in srednje velika podjetja (v nadaljevanju MSP) imajo pomembno vlogo pri gospodarskem razvoju, generirajo nova delovna mesta in imajo potencial, da se odzovejo na spremembe v okolju. Dobro razvit sektor MSP je sposoben ohranjati makroekonomsko stabilnost in rast (Gurria, 2008).

Čeprav je dinamično, inovativno podjetništvo, ki ustvarja nova delovna mesta, izjemnega pomena za razvoj družbe, ima pomembno vlogo v ustvarjanju družbenega bogastva, še zlasti v manj razvitih državah, tudi samozaposlitveno podjetništvo. To pride do izraza zlasti tam, kjer primanjkuje delovnih mest, ki bi lahko absorbirala delovno sposobno prebivalstvo (Rebernik, Tominc, & Crnogaj, 2012).

Zato se pomembnost podjetništva kaže tudi v kriznih časih, kakršnim smo priča zadnjih nekaj let, in v okoljih, v katerih je bilo izgubljenih veliko delovnih mest. Pričakovati je, da bo podjetništvo iz nujne vedno prisotno, dolgoročni interes države pa mora biti zagotavljanje potrebnega okvira vsem posameznikom, ki kažejo potencial za ustvarjanje inovativnega in rastočega podjetja. Kajti, podjetništvo je v veliki meri odvisno tudi od okolja, v katerem podjetniki delujejo, saj okolje lahko zavira ali pa spodbuja njihovo naklonjenost in sposobnost za uresničevanje podjetniških pobud.

Podjetništvo je osrednji dejavnik konkurenčnosti posameznega gospodarstva, dogaja se pa tako, da se čim več posameznikov vključuje v podjetniške aktivnosti in ustanavlja podjetja, hkrati pa se čim več obstoječih podjetij odloča za kakovostno rast in razvoj (Rebernik et al., 2012).

Večina držav pričakuje od podjetništva rešitev enega največjih problemov današnjih razvitih držav – visoke stopnje brezposelnosti. Raziskave kažejo, da se v povprečnem delovnem dnevu vsako uro v ZDA ustanovi okoli 1.000 novih podjetniških enot. V 80. letih 20. stoletja so rastoča mala podjetja v ZDA ustvarila več kot 20 mio novih delovnih mest, v velikih korporacijah pa je bilo ukinjenih 4 mio delovnih mest. Tudi Evropska unija odkriva odgovor na svoje probleme z brezposelnostjo v spodbujanju malih in srednje velikih podjetij (Glas, 2000).

Za vsako gospodarstvo je koristno, če zagotavlja visok nivo podjetniške aktivnosti, ki se kaže z velikim številom novoustanovljenih podjetij in z rastjo obstoječih podjetij (Setnikar-Cankar, 1993). Dolgoročni gospodarski razvoj temelji predvsem na ustvarjanju konkurenčnih sposobnosti podjetij (Dmitrović, 1999).

2 FINANČNA KRIZA

Finančna kriza traja že nekaj let, a enotne definicije krize še nimamo. Ekonomisti jo različno predstavljajo, saj nekateri ekonomisti finančno krizo predstavljajo kot valutno krizo, drugi kot bančno, tretji pa kot dolžniško krizo. Četrta skupina ekonomistov pa govori o finančni krizi vedno, kadar gre za kombinacijo omenjenih podskupin (Bole, 2014).

Kljub temu, da enotna definicija finančne krize ne obstaja, lahko povzamemo nekaj značilnosti finančne krize. Finančno krizo opredeljuje kopičenje ekonomskih neravnotežij, vključno z napihnjenimi vrednostmi premoženja in deviznih tečajev. Do krize običajno pride zaradi nepredvidene izgube zaupanja v domačo valuto in/ali v domači bančni sistem, pospešijo pa jo na primer prekinjen dostop domačih ekonomskih subjektov do tujih virov financiranja. Finančna kriza običajno vključuje velike padce vrednosti premoženja in posledično propad številnih poslovnih subjektov, tako finančnih kot tudi nefinančnih (Bole, 2014).

2.1 Vzroki za nastanek finančne krize

V ZDA je sredi leta 2007 izbruhnila kriza na trgu hipotekarnih posojil, ki se je zelo hitro razširila v svetovno finančno in gospodarsko krizo.

V 80. in 90. letih 20. stoletja so ZDA sprejele liberalnejšo zakonodajo, ki je v bančništvu odpravila določene omejitve in omogočila razvoj novih finančnih produktov. Prav tako so v tem času ZDA sprejele nacionalno strategijo za lastništvo nepremičnin, po kateri je postalo povečevanje lastništva nepremičnin ključni dejavnik spodbujanja gospodarske rasti. V začetku tega stoletja je finančni deregulaciji sledila še politika nizkih obrestnih mer kot poskus oživljanja gospodarske rasti. V letu 2000 je pok visoko tehnološkega balona

sprožil recesijo, ki jo je poglobil še teroristični napad 11. septembra 2001. Sistem centralnih bank v ZDA se je odzval z zniževanjem ključne obrestne mere, ki je pognala gradnjo in nakup nepremičnin (Berk & Rupnik, 2009).

K nastanku krize je prispevalo več različnih dejavnikov, ki so se medsebojno dopolnjevali in spodbujali. Največjo odgovornost nosijo ameriške oblasti, saj so z vsakokratnim reševanjem finančnih institucij, zgrešeno denarno politiko, namernim spodbujanjem lastništva nepremičnin in finančnih inovacij, deregulacijo ter s pomanjkljivimi nadzornimi mehanizmi povzročile nastanek nepremičninskega balona. Njegov pok in zlom nepremičninskega trga spomladi leta 2007 je povzročil nastanek finančne krize, ki se je z ožjega segmenta drugorazrednih hipotekarnih posojil razširila še na druge finančne trge povsod po svetu ter nazadnje vplivala na svetovno gospodarstvo (Kržišnik, 2009).

Pok visokotehnološkega balona, razni podjetniški škandali in teroristični napad 11. septembra 2001 so močno spodkopali ameriško ekonomijo. Leta 2003 so z namenom, da bi spet oživili trg, znižali obrestno mero na vsega 1 %, kar je bilo najnižje v zadnjih štirih letih. Ljudje, ki si posojil niso mogli nikoli privoščiti, so sedaj v vrstah čakali pred banko. Povpraševanje po nepremičninah se je še dodatno povečalo in cene le-teh so zopet poskočile. Pomemben dejavnik, ki je prav tako vplival na večje povpraševanje po nepremičninah v ZDA, je bil tudi pok visokotehnološkega balona leta 2000. Veliki investitorji, ki so v letih pred pokom balona veliko investirali v hitro rastoča internetna podjetja, so naenkrat ostali brez možnosti za investiranje in zaslužek. Tako so začeli iskati nove, varnejše investicijske možnosti in priložnost so videli na trgu nepremičnin, ki je že nekaj let konstantno rasel. Ogromne količine denarja so se tako zlile v nepremičninski sektor, kar je bistveno pripomoglo k še dodatnemu zvišanju cen nepremičnin (Ramić, 2010).

ZDA so razvile kompleksne finančne inovacije na področju hipotekarnega bančništva, saj so primarne banke prodajale posojila na sekundarnem trgu drugim finančnim institucijam, predvsem investicijskim bankam in paradržavnim ustanovam, kot sta *FannieMae* (*Federal National Mortgage Association*) in *FreddieMac* (*Federal Home loan Mortgage Corporation*), ki sta bili ustanovljeni z namenom, povečati delež lastniških stanovanj med revno populacijo ZDA. V praksi je to pomenilo, da so družbe zmanjšale zahteve in pogoje, pod katerimi so bile pripravljene odkupovati hipotekarne kredite od hipotekarnih bank. Z odkupljenimi posojili so take institucije ustvarjale dolžniške vrednostne papirje, ki so bili tudi na podlagi odličnih bonitetnih ocen bonitetnih agencij zanimivi za vlagatelje po vsem svetu. Na ta način so banke izboljšale svojo likvidnost in kapitalsko ustreznost, poslovno tveganje pa prenesle na investitorja oziroma kupca vrednostnega papirja, kar je prišlo do izraza predvsem pri drugorazrednih posojilih (Bole, 2014).

Zaradi nenehnega zviševanja cen nepremičnin so ljudje po celem svetu dobili občutek, da so nepremičnine zelo varna naložba, ki ne more propasti. To je bil tudi razlog, da bank ni več zanimala kreditna sposobnost posameznikov, ki so vzeli hipotekarni kredit, saj so bile prepričane, da bodo v primeru, če bi komitent prenehal odplačevati kredit, lahko nepremičnine prodale na trgu za še višjo ceno (Bole, 2014).

Po tem, ko so cene nepremičnin v ZDA začele upadati, se je pokazala slabost drugorazrednih hipotekarnih kreditov. Družine z nizkimi dohodki niso mogle več odplačevati kredita in so bile primorane hišo oziroma stanovanje prepustiti banki. Taki primerov je bilo vse več in več in naenkrat so banke imele ogromno zaplenjenih nepremičnin. Hkrati se je zmanjšalo povpraševanje po nepremičninah, tako da je hitro prišlo do situacije, ko je bila ponudba nepremičnin spet višja od povpraševanja in cene nepremičnin so začele padati. Banke so obtičale z zaseženimi nepremičninami, ki jih niso mogle več prodati. Tudi, če jim je kako nepremičnino uspelo prodati, so banke imele izgube, saj so cene nepremičnin padle. Tako je prišlo do prvih lukenj v aktivah bilanc bank (Ramić, 2010).

Hitro se je virus slabih hipotekarnih kreditov razširil po celotnem finančnem sistemu, saj je zaradi prenehanja odplačevanje hipotekarnih kreditov močno padla tudi vrednost iz njih izvedenih finančnih instrumentov. Investicijske banke, ki so te instrumente kupovale, so imele ogromne izgube. Zaradi nastalega visokega tveganja jim nihče več ni želel posojati denarja, zato so bile nekatere banke prevzete po izredni nizki ceni (Bear Sterns marca 2008 in Merrill Lynch septembra 2008), ena banka pa je šla v stečaj (Lehman Brothers septembra 2008), dve pa sta prostovoljno prešli pod nadzor ameriške centralne banke (Bole, 2014).

Tako smo prišli v situacijo, da si banke med seboj niso več zaupale in si niso več med seboj izposojale denarja, zato je bil medbančni denarni trg mrtev. Posledično pa je bil mrtev tudi trg kreditov realnemu sektorju – podjetjem.

Ko trg posojil zamrzne, pride do nekakšnega začaranega kroga, in to se posledično čuti v vseh panogah nekega gospodarstva. Finančne težave gradbenega, bančnega in avtomobilskega sektorja so pripeljale do odpuščanja in s tem do visoke stopnje brezposelnosti. Zmanjšani družinski prihodki pomenijo manjšo potrošnjo, kar vpliva na nižje prihodke podjetij. Nižji prihodki podjetij privedejo da manjših investicij v podjetjih. Delniški indeksi so padli, cene nepremičnin so se znižale, BDP je začel padati ali pa je imel komaj zaznano rast (Ramić, 2010).

Nepremičninska kriza v ZDA se je najprej prenesla na ameriško finančno področje, od tam pa se je širila naprej v dve smeri, in sicer preko ZDA v Evropo in druge dele sveta in iz finančnih trgov nazaj v realno gospodarstvo (Štiblar, 2008). Leta 2008 so se prvi znaki finančne krize začeli kazati tudi v Evropski uniji. Največje težave so se najprej pojavile v

finančnih institucijah v Veliki Britaniji, Nemčiji, v državah Beneluksa ter na Irskem. Čeprav so bile finančne težave v teh državah različne, je bila v splošnem gledano skupna težava pomanjkanje likvidnosti v bančnem sistemu (Štiblar, 2008).

V Evropski uniji je finančna kriza najbolj prizadela Grčijo. Grki so se v letih pred nastankom finančne krize precej zadolževali v tujini, da bi lahko financirali proračunski primanjkljaj. Evropski pakt za stabilnost in rast dovoljuje zunanji dolg v višini največ 60 % BDP, proračunski primanjkljaj pa ne sme presegati 3 %. Grčija presega oboje. Leta 2009 se je nezaupanje investitorjev v Grčijo še poglobilo, saj se je po revidiranih podatkih izkazalo, da je grški proračunski primanjkljaj precej višji, kot so Grki prikazovali. Grška vlada je zunanji dolg prikivala skozi zapletene finančne instrumente in s ponarejenem statistike. Grška vlada je bila primorana zaprositi za pomoč (Bole, 2014).

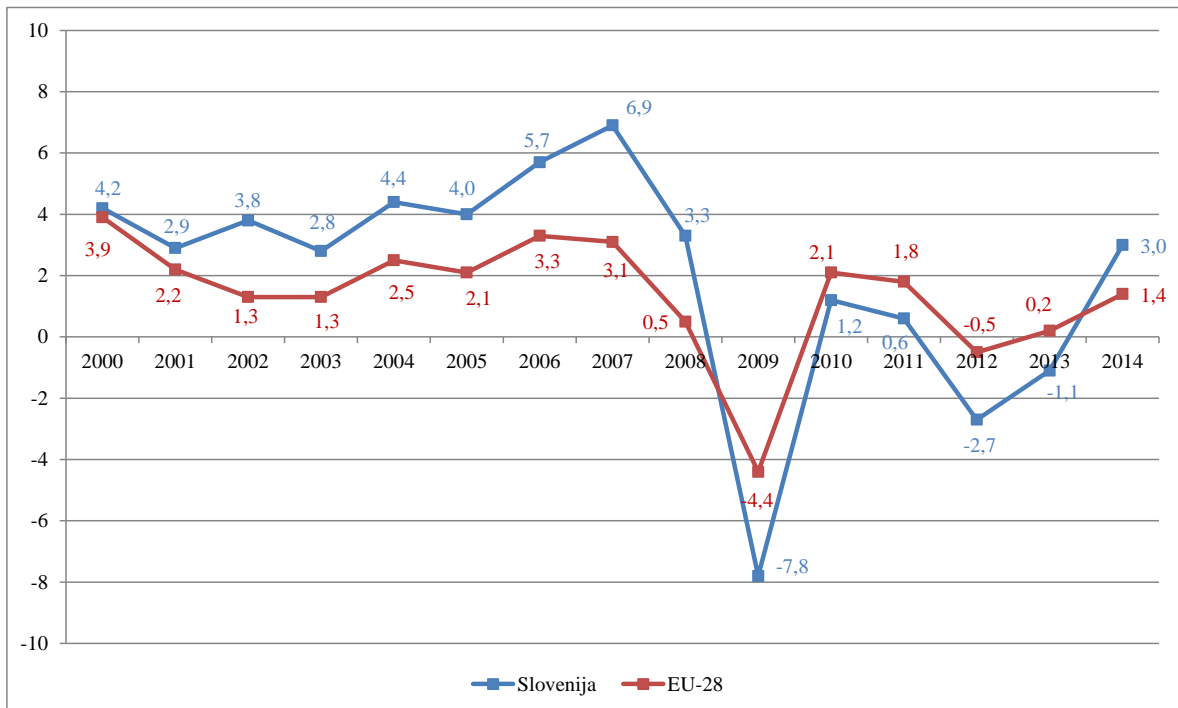
Iz napisanega lahko povzamemo, da je vzrokov za nastanek svetovne finančne krize, ki smo ji priča nekaj zadnjih let, več, vendar sta najbolj pomembna dva vzroka, in sicer nastanek finančnih instrumentov v ZDA in nastanek in pok nepremičninskega balona v ZDA.

Sedanja finančna kriza se od prejšnjih kriz loči tudi po dolžini, saj traja že od sredine leta 2007. Priča smo različnim pretresom in anomalijam na trgih, zaradi katerih je na kocki celotno svetovno gospodarstvo (Kržišnik, 2009).

2.2 Finančna kriza v Sloveniji

Iz Slike 4 je razvidno, da je bil začetek 21. stoletja za Slovenijo obetaven. Vse do začetka finančne krize leta 2008 je Slovenija dosegala nadpovprečno gospodarsko rast, okoli 3 do 4 % letno, s katero je počasi dohitevala razvitejše države EU. Slovenski BDP na prebivalca je po kupni moči leta 2008 dosegel že 91 % povprečja EU. V letu 2009 je kot posledica finančne krize sledil strm padec. BDP se je skrčil kar za 7,8 %. Sledila je najprej šibka pozitivna rast, nato pa se je BDP spet skrčil v letih 2012 in 2013 za 2,6 oziroma 1,0 %. Tako se je Slovenija oddaljila od povprečja BDP na prebivalca po kupni moči, ki je leta 2011 dosegal 84 % povprečja EU (RS Ministrstvo za gospodarski razvoj in tehnologijo, 2013). Bruto domači proizvod je po dveh letih upadanja v letu 2014 beležil najvišjo rast po začetku krize, in sicer 3,0 % (Urad Republike Slovenije za makroekonomske analize in razvoj, 2015a).

Slika 4: Sprememba obsega BDP v Sloveniji in EU-28 v obdobju 2000–2014 (v %)

Vir: Eurostat, GDP and main components, 2015.

Ekonomisti so si enotni, da je simboličen začetek svetovne finančne krize propad banke Lehman Brothers v ZDA leta 2008. Začetek svetovne finančne krize je Slovenijo ujel popolnoma nepripravljeno. To je bil začetek konca dobe blagostanja. Kriza je razkrila vse strukturne napake v državi. Dejstva so neizprosna (Jenko, 2013):

- državni dolg se je v petih letih povečal z 8 mrd EUR na 20 mrd EUR (59 % BDP), vsak državljan, je bil tako leta 2013 zadolžen že za 10.000 EUR, kar znaša dobrih deset povprečnih mesečnih plač;
- z nadzorovano likvidacijo Factor banke in Probanke se je prevzeti dolg države leta 2013 prvič v zgodovini povečal čez maastrichtsko mejo 60 % BDP, s prevzetimi obveznostmi in sanacijami bank pa se je dolg države povečal na 79 % BDP;
- po deležu slabih terjatev bank smo v evropskem vrhu;
- investitorji nam ne zaupajo;
- zaradi visokih zahtevanih pribitkov se Slovenija kot evrska država ne more več zadolževati na evrskem trgu.

Slovenija se bolj kot ostale članice EU sooča s finančno krizo in ohlajanjem globalnega gospodarstva ter padanjem na lestvicah mednarodne konkurenčnosti.

Leta 2007 je slovenski trg kapitala imel eno največjih rasti v svetovnem merilu, tako pri borznih indeksih, tržni kapitalizaciji in borznem prometu. Leta 2008 pa je doživel borzni

zlom, ki je bil zaradi pregetosti in precenjenosti domačega trga veliko bolj izrazit kot na ostalih trgih (Simoneti et al, 2010).

Na slovenskem trgu kapitala prevladujejo domači mali delničarji – fizične osebe, ki pa so se po prihodu finančne krize umaknili iz delniških naložb v manj tvegane finančne oblike. Za mnoge je bila to prva izkušnja z borznim zlomom in mnogi, ki so investirali izposojeni denar, so utrpeli trajne izgube premoženja. Domače borzne posrednike, ki so praviloma tudi sami veliko investirali, pa je doletel dvojni udarec. Prvič, njihove naložbe so vrednostno padle, in drugič, promet pri posredovanju se je znižal. Vse to je pripeljalo do velikih izgub (Simoneti et al., 2010).

Slovensko gospodarstvo je močno čutilo posledice svetovne finančne krize. Zaupanje potrošnikov je bilo majhno zaradi zmanjšane posojilne aktivnosti, znižanja cen nepremičnin in padanja borznih tečajev. Posledice tega so manjša potrošnja in vlaganja, podjetjem so posledično močno upadla naročila, kar je pomenilo povečanje števila brezposelnih, veliko podjetij pa je tudi propadlo (Evropska komisija, 2008).

Tabela 1 prikazuje makroekonomske kazalnike za Slovenijo v obdobju 2008–2014. Vidimo, da so se prav vsi kazalniki poslabšali, kar nazorno kaže, kakšne posledice je imela finančna kriza na Slovenjo. Dolg države se je povečal z 8.216,0 mio EUR (21,6 % BDP) v letu 2008 na 30.132,6 mio EUR (80,8 % BDP) v letu 2014. Tekoči primanjkljaj države je leta 2008 znašal 537,3 mio EUR (1,4 % BDP), leta 2014 pa 1.882,8 mio EUR (5,0 % BDP). Še več, kar 5.386,3 mio EUR (15,0 % BDP) je znašal tekoči primanjkljaj države v letu 2013. Največji upad BDP je Slovenija utrpela leta 2009, ko se je le ta znižal za 7,8 %. Tudi povprečno število registrirano brezposelnih oseb se je v obdobju 2008–2014 močno povečalo, in sicer z 63.216 v letu 2008 na 120.109 povprečno registrirano brezposelnih oseb v letu 2014.

Tabela 1: Makroekonomska podoba Slovenije v obdobju 2008–2014

	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Konsolidirani bruto dolg države (v mio EUR)	8.216,0	12.469,7	13.839,9	17.133,9	19.336,4	25.427,1	30.132,6
Konsolidirani bruto dolg države (v % BDP)	21,6	34,5	38,2	46,4	53,7	70,8	80,8
Tekoči primanjkljaj (v mio EUR)	537,3	2.127,0	2.044,2	2.427,2	1.491,0	5.386,3	1.882,8
Tekoči primanjkljaj (v % BDP)	1,4	5,9	5,6	6,6	4,1	15,0	5,0
Sprememba obsega BDP (v %)	3,3	-7,8	1,2	0,6	-2,7	-1,1	3,0
Povprečno število registrirano brezposelnih oseb	63.216	86.354	100.504	110.692	110.183	119.827	120.109

Vir: Statistični urad Republike Slovenije, Rast obsega BDP, Dolg države, 2016; Zavod Republike Slovenije za zaposlovanje, Gibanje registrirane brezposelnosti, 2016.

Glavni udarec finančne krize je Slovenija preživela s pomočjo mednarodnega trga kapitala. Najprej se je država zadolžila z izdajo obveznic v tujini, sledile so izdaje obveznic z državno garancijo v tujini s strani bank. Ko refinanciranje bančnih posojil iz tujine ni bilo več možno, so ta dodatna sredstva omogočila domačim bankam redno poravnavo obveznosti do tujine. Upniško-dolžniška razmerja med bankami in podjetji v Sloveniji so pri tem ostala bolj ali manj nespremenjena in njihovo razreševanje postaja ovira pri izhodu domačih podjetij in bank iz krize. Podpora države in politike za razvoj trga kapitala se je v času krize še dodatno zmanjšala. Vsi načrtovani izstopi države iz lastništva družb preko trga kapitala so bili ob zlomu trga zaustavljeni. Začel se je izvajati obratni proces, v katerem je država neposredno ali pa posredno pridobivala dodatne lastniške deleže v delniških družbah (Simoneti et al., 2010).

Finančna kriza je v Sloveniji še posebej prizadela podjetja, ki so delovala v panogah gradbeništva in poslovanja z nepremičninami. Podjetja v teh panogah so se namreč nadpovprečno zadolževala, a so dosegala tudi višje stopnje rasti v času konjunktore (Simoneti et al., 2010).

Mnogi so bili mnenja, da gre Slovenija po poti Grčije. Poleg tega, da je Slovenija prezadolžena in ima velik deficit, je problem tudi ta, da se nič ne stori, da bi se stvari izboljšale. Da bi Slovenija preprečila grški scenarij, mora najprej doseči stabilnost oziroma obvladljivost javnih financ. Zato je ključno, da vlada sprejme nekaj nujnih ukrepov, kot so sanacija bank, privatizacija državnih podjetij, pokojninska reforma ter ukrepe za oživitev gospodarstva (Bole, 2014).

Ključne težave, s katerimi se sooča Slovenija, so (Slovenska industrijska politika, 2013):

- padanje konkurenčnosti v zadnjih letih;
- zaostajanje v produktivnosti oziroma dodani vrednosti na zaposlenega glede na povprečje EU;
- zaostajanje v snovni učinkovitosti glede na povprečje EU;
- visoka obremenitev dela;
- dvig strukturne brezposelnosti;
- padanje kvalitete vodenja podjetij;
- neskladje med potrebami delodajalcev in razpoložljivo ponudbo na trgu dela;
- visoka stopnja zadolženosti slovenskega gospodarstva in kreditni krč v bankah;
- pomanjkljivo izvajanje razvojnih strategij ter šibka inovativnost in komercializacija znanja (patentov, modelov in znamk), kar je med drugim posledica šibkega sodelovanja med znanostjo in gospodarstvom;
- previsoka energetska intenzivnost s prevelikimi emisijami toplogrednih plinov;
- pomanjkljive strategije upravljanja državnega premoženja, z nejasnimi gospodarskimi cilji in prioritetaми;

- premalo učinkovito delovanje pravne države za zaščito pravic upnikov in plačilna nedisciplina;
- pretirano reguliranje poslovanja, birokratizacija in neizvajanje zakonodaje, kar nalaga administrativna in finančna bremena;
- pomanjkanje sodelovanja med ključnimi deležniki (ministrstva, izvajalske institucije, sindikati, zbornice, politične stranke);
- prenizek prag sprejemanja tveganj gospodarske sfere in nepoznavanje načinov njihovega zmanjševanja;
- pomanjkanje institucionalnih mehanizmov vertikalne integracije inovacij in znanstvenih dosežkov in industrije.

3 PODJETNIŠTVO V SLOVENIJI

3.1 Razvoj podjetništva v Sloveniji

Slovenija je postala samostojna država šele po letu 1991, tako da lahko pred tem letom podjetništvo pri Slovencih obravnavamo v okviru vloge, ki so jo imeli v sestavi druge države (Jugoslavije, Avstro-Ogrske monarhije, Italije). Največji problem pri razvoju podjetništva se je pojavil po drugi svetovni vojni, saj je centralnoplanski sistem uničil zasebni sektor. Podjetništvo v Sloveniji se je počasi začelo razvijati v 80. letih 20. stoletja, ko se je počasi pričelo slovensko gospodarstvo pomikati proti tržnemu gospodarstvu (Glas, 1998).

V srednjem veku je gospodarstvo na ozemlju današnje Slovenije temeljilo predvsem na obrti. Obrtniki so bili mesarji, usnarji, peki, kovači, zvonarji, kamnoseki, ipd. V 17. stoletju je bila obrt cehovsko organizirana in je kmalu začela preraščati v manufakture, ki jih je financiral večinoma trgovski kapital. Lastniki manufaktur (trgovci) so nabavljali material in prodajali končne izdelke, za delovno silo pa so najemali mezdne delavce. V 19. stoletju je prišlo do odprave fevdalizma. Bogati trgovci so imeli možnost trgovanja in špekulacij z zemljo. Pred prvo svetovno vojno so se začeli pojavljati prvi večji obrtni industrijski obrati. Prva svetovna vojna je prinesla velike gospodarske in politične spremembe. Zaradi vojne se je proizvodnja ustavila, nastala je ogromna škoda, vladalo je pomanjkanje in brezposelnost. Slovensko gospodarstvo je bilo postavljeno v popolnoma drugačno okolje, in sicer iz industrijsko razvite Avstro-Ogrske monarhije v agrarno in industrijsko slabo razvito Kraljevino Srbov, Hrvatov in Slovencev. Vodilne panoge industrijske proizvodnje so bile rudarstvo, železarstvo, kovinska industrija, tekstilna industrija in živilska industrija (Naglič, 2000).

Po drugi svetovni vojni je prišlo obdobje socialističnega gospodarstva. Socialistični družbenoekonomski sistem ni spodbujal razvoja podjetništva. Po letu 1974 so se podjetja

pričela prestrukturirati v organizacije združenega dela, ki so popolnoma zavrle kakršnekoli podjetniške poskuse. Oblast je nadzirala gospodarstvo (Glas, 1998).

V 80. letih 20. stoletja se je pričelo prebujanje podjetništva. Takratna Jugoslavija je leta 1988 sprejela Zakon o podjetjih, ki je dovoljeval zasebni kapital v podjetjih in tako se je začelo novo obdobje podjetništva v Sloveniji (Kostanjevec, 2005). Nastajati so začela majhna podjetja, velika so se drobila. Na ta način se je zapolnjevala vrzel, ki je vladala v obdobju socializma – premajhen delež majhnih in srednjih podjetij v velikostni strukturi podjetij, uveljavilo se je veliko število novih podjetnikov. Slovenci so začeli resno razmišljati o podjetniški karieri kot o alternativni možnosti (Žnidaršič, 2003).

Pravno podlago za razvoj podjetništva v Sloveniji pa je dal Zakon o razvoju malega gospodarstva, ki je bil sprejet leta 1991. Ta zakon je zagotavljal pomoč posameznikom pri ustanavljanju podjetij, omogočal je določena finančna sredstva in enostavne upravne postopke. Kljub temu so nekatera velika podjetja propadla, nekaterim podjetjem pa je, zaradi izgube jugoslovanskega tržišča, upadla prodaja, zaradi česar je ogromno ljudi ostalo brez službe. V promocijo samozaposlovanja, kot oblike podjetništva, se je vključil tudi Zavod Republike Slovenije za zaposlovanje, saj je bilo na trgu brezposelnih vedno več ljudi (Glas, 1998).

Razpad Jugoslavije leta 1991 je zelo zaznamoval slovenska podjetja, saj so ta takrat izgubila razmeroma velik domači trg in morala so se soočiti z obsežnimi političnimi in ekonomskimi spremembami v vsej Srednji in Vzhodni Evropi (Pučko & Rejc, 1999).

V slovenskem gospodarstvu je bilo v začetku 90. let 20. stoletja opaziti pomembne strukturne premike, ki so kazali na to, da se je gospodarstvo postopno prilagajalo novim tržnim in sistemskim spremembam. Strukturno se je približevalo razvitim gospodarstvom, za katera je bila značilna gospodarska struktura z visokimi deleži storitvenih dejavnosti, enakomernejša razporeditev podjetij po velikosti in velika dinamika nastajanja in odmiranja podjetij. Število gospodarskih subjektov se je v obdobju 1990–1994 povečalo za dobrih 64 %, in sicer od 67. 598 v letu 1990 na kar 111.167 leta 1994 (Lorenčič, 2016).

Podjetništvo se je po osamosvojitvi Slovenije razvijalo izjemno dinamično. Temu je sledil razvoj makroekonomskega okolja ter oblikovanje in dopolnjevanje zakonodaje. Za slovensko gospodarstvo so značilni trije strukturni procesi, ki po eni strani opredeljujejo okolje, po drugi strani pa z njimi približujejo ta gospodarstva značilnostim evropskega oziroma svetovnega gospodarstva (Smole, 2000):

- deindustrializacija in povečanje deleža storitvenega sektorja;
- spreminjanje velikostne strukture v korist malih podjetij;
- internacionalizacija gospodarstva.

Tranzicijski procesi so slovenska podjetja prisilili, da so morala iskati nove trge, kjer so se srečala z mnogo ostrejšimi konkurenčnimi razmerami. Najhujši pritisk so občutila velika podjetja, ki so morala skrčiti obseg poslovanja, posledično tudi odpuščati (Dmitrovič, 1999). Slovenska podjetja so, skupaj z zaposlenimi, prenesla večino tranzicijskih bremen, a nekatere panoge in nekatera podjetja žal niso vzdržala in obstala (Bobinac, 2005).

3.2 Pomen podjetništva za gospodarstvo Slovenije

Tako kot povsod po svetu je tudi v Sloveniji podjetništvo pomemben dejavnik gospodarskega razvoja. Za staro gospodarsko strukturo Slovenije (obdobje pred osamosvojitvijo) je bilo značilno majhno število podjetij, usmerjenost na notranji trg ter predimenzioniranost industrijskega sektorja. V primerjavi z mednarodno konkurenco so bila ta podjetja nekonkurenčna, saj so imela previsoke stroške, bila so preokorna, kakovost ni ustrezala zahtevam trga. Poleg tega, ta podjetja niso proizvajala proizvodov in storitev, za katere je obstajalo povpraševanje. Konkurenca je pripeljala do propada teh podjetij ter do zmanjševanja števila zaposlenih v teh podjetjih. Posledica tega je ustanovitev številnih novih podjetij, ki so izkoriščala nove poslovne priložnosti (Antončič et al., 2002).

Vrzel malega gospodarstva se je v slovenskem gospodarstvu v začetku 90. let 20. stoletja postopoma zapolnjevala. V letu 1991 se je podvojilo število aktivnih malih podjetij (ki so zaposlovala do 50 delavcev), tako da jih je bilo že 11.582 in so zaposlovala 36.569 delavcev oziroma 6,1 % vseh zaposlenih. Vloga in pomen malih in srednje velikih podjetij se je povečevala. Novonastala mala podjetja, ki so vključevala podjetja z do 50 zaposlenimi, so bila zelo pomemben vir ustvarjanja neto delovnih mest (Lorenčič, 2016).

Ob osamosvojitvi Slovenije se je podjetniški razmah kazal v nastajanju in rasti malih podjetij. Predvsem v letih 1990 in 1991 je bila opazna rast števila malih podjetij. Zaradi gospodarskih težav ob osamosvojitvi Slovenije in prehajanja v tržno gospodarstvo je malo gospodarstvo odigralo še posebej pomembno vlogo. Pozitivna vloga podjetništva je bila predvsem v izkoriščanju poslovnih priložnosti v vrsti proizvodnih in storitvenih dejavnosti, ki jih v prejšnjem sistemu ni bilo. Ob osamosvojitvi so bile podjetniške aktivnosti večinoma usmerjene na domači trg. Sledilo je obdobje, ko so nastajala hitrorastoča podjetja, ki jim je uspelo razviti globalne tržne niše z visoko dodano vrednostjo (Antončič et al., 2002).

V prvih letih po osamosvojitvi Slovenije se je zelo zmanjšalo število zaposlenih v velikih in srednjih podjetjih, ki jih na novo nastala manjša podjetja niso mogla takoj absorbirati. Začetno upanje, da bo podjetništvo čez noč odpravilo težave prejšnjega sistema, se ni uresničilo. Izgube okoli 250.000 delovnih mest v srednjih in velikih podjetjih nastajanje novih malih podjetij ni moglo nadomestiti. Od leta 1993 naprej je hitra rast malih podjetij ustavila rast brezposelnosti, saj je sektorju malih in srednjih podjetij uspelo zaposlovati

presežek zaposlenih v velikih in srednjih podjetjih. V tem času je rast dodane vrednosti izvirala skoraj izključno iz sektorja malih in srednjih podjetij (Antončič et al., 2002).

Malo gospodarstvo je bilo iz leta v leto vse pomembnejši del slovenskega gospodarstva in ena najperspektivnejših gospodarskih panog. Enote malega gospodarstva so bile ključno področje ustvarjanja možnosti za nadaljnji gospodarski razvoj ter ključno področje ustvarjanja novih delovnih mest (Glas, 2000).

Veliko ljudi se je odločilo za ustanovitev podjetja zato, ker so izgubili zaposlitev. Poleg tega pa so na nastajanje novih podjetij vplivale tudi razmere, v katerih so k podjetništvu nagnjeni ljudje začeli ustanavljati svoja podjetja, da bi uresničili poslovne zamisli, ki jih v prejšnjem sistemu niso mogli (Antončič et al., 2002).

Tabela 2 prikazuje gibanje povprečnega števila registrirano brezposelnih oseb v Sloveniji v obdobju 1987–2007. Vidimo, da se je ob osamosvojitvi Slovenije povprečno število brezposelnih oseb zelo povečalo in je leta 1993 znašalo 129.087. Tolikšno število brezposelnih oseb v začetku 90. let 20. stoletja lahko pripišemo propadu večjih podjetij, ki niso uspela nadoknaditi izgubo jugoslovanskega trga. Sledila so leta, ko se je povprečno število brezposelnih oseb zniževalo, tako da je bilo leta 2007 brezposelnih še 71.336 oseb. Gibanje povprečnega števila registrirano brezposelnih oseb v Sloveniji od leta 2008 naprej je prikazano v naslednjem poglavju, kjer podajam celotno sliko stanja na področju podjetništva v Sloveniji v času finančne krize.

Tabela 2: Povprečno število registrirano brezposelnih oseb v Sloveniji v obdobju 1987–2007

Leto	Povprečno število registrirano brezposelnih oseb
1987	15.184
1988	21.342
1989	28.218
1990	44.623
1991	75.079
1992	102.593
1993	129.087
1994	127.056
1995	121.483
1996	119.799
1997	125.189
1998	126.080
1999	118.951
2000	106.601
2001	101.857
2002	102.635
2003	97.674
2004	92.826
2005	91.889
2006	85.836
2007	71.336

Vir: Zavod Republike Slovenije za zaposlovanje, Gibanje registrirane brezposelnosti 1987–2009, 2016.

Novonastala mala podjetja, ki vključujejo podjetja z do 50 zaposlenimi, so bila najpomembnejši vir ustvarjanja novih delovnih mest v državi. Brez nastanka tega sektorja bi imela danes Slovenija v odprtem gospodarstvu, ki je velika podjetja prisililo, da so odpuščala, zelo visoko brezposelnost. V mnogih gospodarstvih nekdanje Sovjetske zveze, kot sta Moldavija in Gruzija, je bila stopnja brezposelnosti 50 % in več predvsem zato, ker se ni razvil sektor malih podjetij (Antončič et al., 2002).

Spontani razvoj podjetništva po osamosvojitvi je prinesel ugodne rezultate glede zaposlovanja, zagotovil je raznoliko oskrbo s proizvodi in storitvami ter vplival na povečanje ustvarjene vrednosti. Fleksibilnost zaposlovanja se je močno povečala, saj se je v desetletnem obdobju število zaposlenih v sektorju malega gospodarstva več kot podvojilo (s 120.000 leta 1989 na 280.000 leta 1998), število zaposlenih v srednjih in velikih podjetjih pa je padlo za 380.000 (Žnidaršič, 2003).

Konec prejšnjega stoletja so v Sloveniji mala podjetja pripomogla tudi k povečanju učinkovitosti in stabilizaciji velikih podjetij. Hitro so se razvila manjša storitvena podjetja, kar je omogočalo velikim podjetjem osredotočanje na ključno proizvodnjo in s tem na znižanje stroškov ter na povečanje konkurenčnosti na svetovnih trgih. Sektor velikih podjetij se je stabiliziral, sektor malih in srednjih podjetij pa je rasel, kar je povečevalo zaposlenost v državi (Antončič et al., 2002).

Mala in srednje velika podjetja so v 90. letih 20. stoletja v Sloveniji odigrala zelo pomembno vlogo. Veliko gospodarstvo je namreč izgubilo ogromno delovnih mest, veliko izgubo pa je kompenziralo malo gospodarstvo, saj je na novo odprlo 95.000 delovnih mest (Zupan, 2003).

Segment gospodarstva, ki se nanaša na hitrorastoča podjetja z visoko dodano vrednostjo, je bil na stopnji razvoja ključen v vseh razvitih državah, kot kaže tudi primer malih in srednjih nemških podjetij, ki so se razvila po vojni in so tvorila hrbtenico zahodnonemškega gospodarstva (Antončič et al., 2002).

Podjetništvo je v Sloveniji razvito le v povprečni meri, šibki smo v večjem deležu tistih podjetij, ki dosegajo mednarodno pomembne dosežke z vidika tehnologije, inovacij, doseganja visoke dodane vrednosti itd. Kljub temu je Slovenija prešla iz kritične faze tranzicijskega razvoja, ko je bila glavna naloga stabilizirati gospodarstvo in preprečiti najhujše socialne posledice tranzicije, v fazo, kjer bodo začeli izrazito prevladovati kvalitetni razvojni dejavniki in kjer bo kvalitetno podjetništvo igralo ključno vlogo (Žnidaršič, 2003).

3.3 Vloga države pri pospeševanju podjetništva

Konkurenčnost gospodarstva posamezne države je odvisna od sposobnosti podjetij, da se hitro prilagajajo stalnim spremembam v hitro spreminjajočem se svetu. Pobuda za takšno prilagajanje mora prihajati iz podjetij samih. Vloga države na tem področju pa je dvojna. Država mora na eni strani zagotoviti konkurenčno in stabilno ekonomsko okolje, na drugi strani pa s svojo proaktivno politiko podjetja usposablja in spodbujati, da bodo ta čim bolj pripravljena prilagajanju strukturnim spremembam (Antončič et al., 2002).

Vahčič (2005) pravi, da je konkurenčno gospodarsko okolje tisto, ki podjetnike in njegove podvige podpira. To pomeni, da se podjetniku omogoči, da čim več svojega časa in sredstev porabi za pridobivanje konkurenčnih prednosti z inovativnimi produkti, tehnologijami in organizacijo, z razvijanjem novih trgov ter da čim manj časa in denarja porabi za pridobivanje tistih sredstev, ki jih sicer urejeno in konkurenčno okolje nudi v zadostni količini in po konkurenčnih cenah. Za okolje, ki je podjetništvu neprijazno, je značilno, da je zapleteno in da je za drag denar mogoče priti do sredstev, ki bi morala biti dosegljiva poceni in enostavno. Takšno okolje zmanjšuje delež virov, ki jih podjetnik

lahko izkoristi za doseganje konkurenčne prednosti. Normalni inputi, ki jih podjetnik potrebuje za uresničitev poslovne ideje, so: dovoljenja, dokumentacija, poslovni prostori, oprema, izobraženi in usposobljeni delavci, poslovne storitve, infrastruktura, finance in storitve države. Vahčič še pravi (2005), da za večino od neštete velja, da v primerjavi s podjetniško prijaznim okoljem slovenski podjetniki porabijo veliko več svojega časa in denarja za njihovo zagotovitev.

V državah, ki so uspešne v okoliščinah globalne konkurence, je visoka gospodarska rast splet različnih dejavnikov (Antončič et al., 2002):

- pripravljenost posameznikov in podjetij za tvegano vlaganje v inovativne projekte;
- pripravljenost podjetij za preoblikovanje, s ciljem povečati učinkovitost;
- nastajanje inštitucij, ki skrbijo za prenos znanja z univerz in raziskovalnih organizacij v proizvodnjo;
- nastajanje finančnih inštitucij, specializiranih za financiranje tveganih naložb.

Da bi se podjetništvo v Sloveniji razvijalo, mora država izvajati programe za promocijo podjetništva in razvoj podpornega okolja ter programe za spodbujanje mikro, malih in srednjih podjetij. Ker gospodarska rast danes v splošnem sloni na izkoriščanju novih tehnologij, večji fleksibilnosti in hitrejšemu pretoku informacij, mora Slovenija pospešiti proces spreminjanja, in sicer tako, da bo njena gospodarska sestava prevzela koristi tehnološko usmerjenega razvoja. Podjetništvo in inovacije sta ključni gonilni sili in ključna dejavnika konkurenčne prednosti gospodarstva. Vloga države je, da zagotovi ustrezno tehnično in drugo infrastrukturo, primerne politike in zagonska finančna sredstva za pospeševanje ustanavljanja novih podjetij. Vlada posamezne države pripomore k večjemu ustanavljanju novih podjetij z zagotavljanjem ustrezne infrastrukture. Neustrezne davčne stopnje za podjetja zatirajo njihov nastanek.

Temeljni pogoj za povečanje podjetniških aktivnosti in posledično gospodarskih aktivnosti je izboljšanje poslovnega okolja ob upoštevanju načel trajnostnega razvoja. Izboljšanje poslovnega okolja se nanaša na delovanje pravne države, administrativno okolje, trg dela in izobraževalni sistem, davčno okolje, okoljsko, energetska in prostorsko politiko, celovito podjetniško-inovacijsko podporno okolje, dostop do financiranja, okolje, naklonjeno ustvarjalnosti, podjetništvu ter inovativnosti.

Ukrepi za spodbujanje podjetništva, ki bi jih morala sprejeti država, so (Jaklič, 2005):

- ureditev davčnega sistema: davčni sistem mora biti urejen tako, da spodbuja razvoj podjetništva;
- dokončanje privatizacije oziroma tranzicije: nujno je, da se država umakne iz aktivnega lastništva;

- vzpostavitev podpornega okolja za inovativnost in podjetništvo: poleg formalnih institucij tudi razvoj vrednot, kot so odnos do znanja, učenja, kritičnosti, inovativnosti, podjetništva;
- večja mobilnost na trgu dela: večja mobilnost je socialno pravičnejša ter v družbi znanja tudi nujna, saj omogoča prenos znanja in učenja;
- usklajenost ukrepov na ravni vlade: akcijska usklajenost med ministrstvi.

Tudi v dokumentu Slovenska industrijska politika, ki ga je sprejela Vlada Republike Slovenije leta 2013, je izpostavljeno, da je za slovensko gospodarstvo zelo pomembna krepitev podjetništva in inovacij, ki je ključni vzvod za rast produktivnosti, zaposlenosti in gospodarstva. Vloga države na tem področju je, da preko ukrepov izboljšuje okvirne pogoje za podjetništvo in inovacije, kar pomeni predvsem spodbujanje povezovanja med javnim raziskovalnim in izobraževalnim sektorjem ter gospodarstvom, spodbujanje razvojnih dejavnosti in tehnoloških investicij v podjetjih, spodbujanje netehnoloških inovacij, spodbujanje mobilnosti visoko kvalificiranih kadrov v gospodarstvo ter spodbujanje inovativnosti zaposlenih v podjetjih (RS Ministrstva za gospodarski razvoj in tehnologijo, 2013).

Podjetništvo se začne uresničevati že z odločitvijo posameznika, da bo podjetniško aktiven, na kar pa vplivajo številni osebni in družbeni dejavniki. Delovanje podjetnikov je močno odvisno od institucionalnega konteksta in stopnje razvoja posameznega gospodarstva, v veliki meri pa tudi od okolja, v katerem ti posamezniki delujejo, saj lahko okolje ovira ali pa spodbuja njihovo naklonjenost in sposobnost za uresničevanje podjetniških pobud. Miselnost, da je ustanovitev podjetja zaželeno, izvira iz kulture, subkulture, družine, učiteljev in prijateljev posameznika. Po vsej verjetnosti bo kultura, ki spoštuje in ceni ljudi, ki so uspešni podjetniki, proizvedla več novih podjetij kot kultura, ki tega ne spoštuje (Rebernik et al., 2012).

V ameriški kulturi se visoko ceni, da si sam svoj gospodar, da imaš priložnosti, da si uspešen in da služiš denar. Torej ni presenetljivo, da je v ZDA stopnja ustanavljanja novih podjetij zelo visoka. Po drugi strani pa v nekaterih državah ustanavljanja novih podjetij ne cenijo tako visoko in je propad lahko sramota. Takšne države nimajo tako visoke stopnje nastajanja novih podjetij (Antončič et al., 2002).

4 PODJETNIŠTVO V SLOVENIJI V ČASU FINANČNE KRIZE

4.1 Število podjetij v Sloveniji v obdobju 2008–2014

Težke splošne gospodarske razmere, od leta 2008 naprej, so negativno vplivale na večino segmentov gospodarstva, a ne na število podjetij. Iz Tabele 3 je razvidno, da se je število podjetij v obdobju 2008–2014 dejansko povečalo za 33.892 in je njihovo število leta 2014 znašalo 186.433 (povečanje za 22,2 %).

Tabela 3: Število podjetij v Sloveniji v obdobju 2008–2014

	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	Sprememba v % (2014/2008)
Število podjetij	152.541	160.931	165.959	169.360	173.305	182.089	186.433	22,2

Vir: Statistični urad Republike Slovenije, Podjetja, 2015.

4.2 Podjetja po velikosti, glede na število oseb, ki delajo v obdobju 2008–2014

Tabela 4 prikazuje, da z vidika velikosti (glede na število oseb, ki delajo) v Sloveniji prevladujejo mikro podjetja, v katerih je zaposlenih manj kot 10 oseb. Teh je bilo leta 2014 v Sloveniji daleč največ, in sicer 177.235, kar znaša 95,1 % vseh podjetij. Zanimiv je podatek, da se je število mikro podjetij v času finančne krize zelo povečalo, in sicer s 142.283 v letu 2008 na 177.235 v letu 2014, kar pomeni povečanje njihovega števila za 24,6 %.

Po številčnosti sledijo majhna podjetja (zaposlenih manj kot 50 oseb) in srednja podjetja (zaposlenih manj kot 250 oseb). Prvih je bilo leta 2014 v Sloveniji 6.897, drugih pa 1.971. Za razliko od mikro podjetij, se je število majhnih in srednjih podjetij v obdobju 2008–2014 zmanjšalo. Število majhnih podjetij se je v proučevanem obdobju zmanjšalo s 7.661 na 6.897, kar pomeni zmanjšanje njihovega števila za 10,0 %, število srednjih podjetij pa se je v proučevanem obdobju zmanjšalo z 2.212 na 1.971, kar pomeni zmanjšanje za 10,9 %.

Velikih podjetij je v Sloveniji daleč najmanj, saj jih je bilo leta 2014 le 330. Tudi število velikih podjetij se je v obdobju finančne krize zmanjšalo, in sicer s 385 v letu 2008 na 330 v letu 2014, kar pomeni zmanjšanje njihovega števila za 14,3 %.

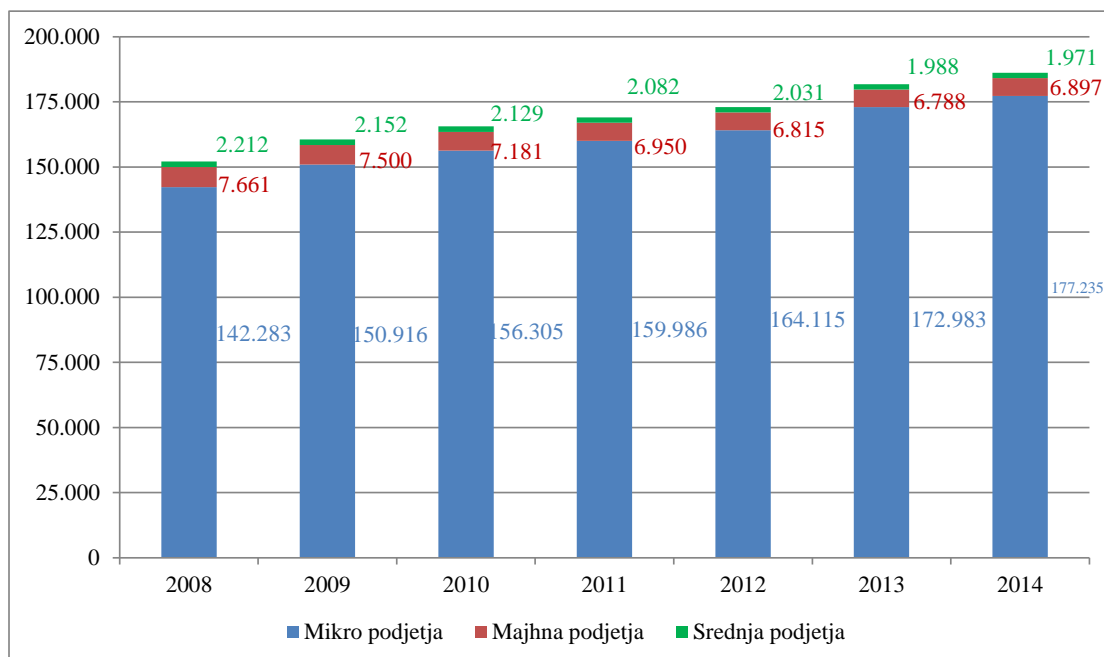
Tabela 4: Število podjetij po velikosti, glede na število oseb, ki delajo v Sloveniji v obdobju 2008–2014

	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	Sprememba v % (2014/2008)
Mikro podjetje (0-9)	142.283	150.916	156.305	159.986	164.115	172.983	177.235	24,6
Majhno podjetje (10-49)	7.661	7.500	7.181	6.950	6.815	6.788	6.897	-10,0
Srednje podjetje (50-249)	2.212	2.152	2.129	2.082	2.031	1.988	1.971	-10,9
Skupaj MSP	152.156	160.568	165.615	169.018	172.961	181.759	186.103	22,3
Veliko podjetje (250+)	385	363	344	342	344	330	330	-14,3
Skupaj število podjetij	152.541	160.931	165.959	169.360	173.305	182.089	186.433	22,2

Vir: Statistični urad Republike Slovenije, Podjetja, 2015.

Omenjene številke nakazujejo, da so za gospodarstvo Slovenije mikro, mala in srednja podjetja (v nadaljevanju MSP) izredno pomembna, vsaj ko govorimo o njihovi številčnosti. MSP so med podjetji v Sloveniji daleč najštevilnejša, saj jih je bilo v letu 2014 med vsemi aktivnimi podjetji 99,8 % (186.103 od skupno 186.433 podjetij). Slika 5 prikazuje število MSP v Sloveniji v obdobju 2008–2014.

Slika 5: Število MSP v Sloveniji v obdobju 2008–2014

Vir: Statistični urad Republike Slovenije, Podjetja, 2015.

4.2.1 Podjetja po pravnoorganizacijski obliki

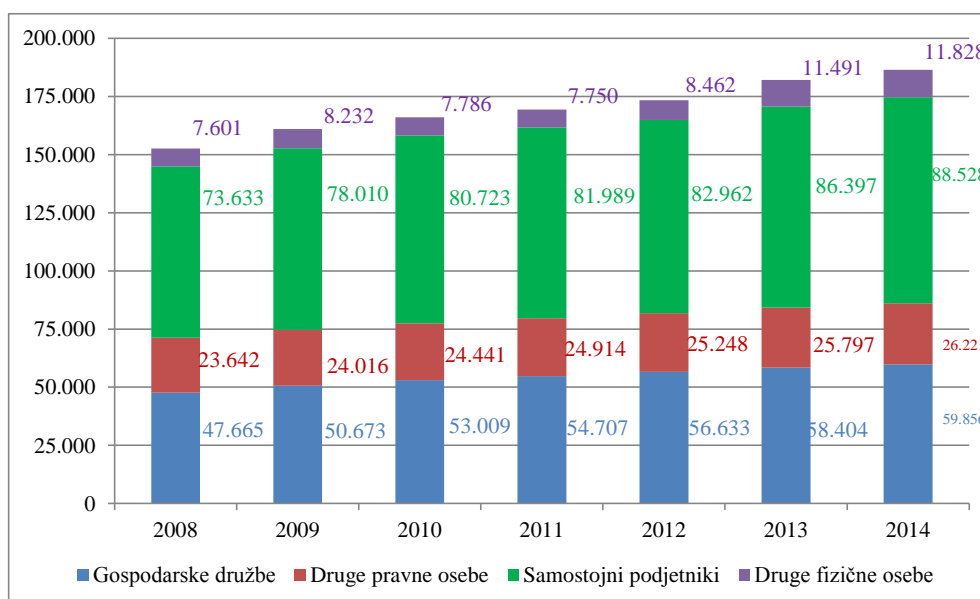
Tabela 5 in Slika 6 prikazujeta, da po pravnoorganizacijski obliki med podjetji v Sloveniji prevladujejo fizične osebe, saj jih je bilo v letu 2014 100.356 od skupno 186.433 podjetij (53,8 %), od tega največ samostojnih podjetnikov, in sicer 88.528. Od skupno 33.892 podjetij, za kolikor se je povečalo njihovo število v obdobju 2008–2014, se je število pravnih oseb povečalo za 14.770, število fizičnih oseb pa za 19.122 (največ samostojnih podjetnikov, in sicer za 14.895).

Tabela 5: Število podjetij po pravnoorganizacijski obliki v Sloveniji v obdobju 2008–2014

	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	Sprememba v % (2014/2008)
Gospodarske družbe	47.665	50.673	53.009	54.707	56.633	58.404	59.856	25,6
Druge pravne osebe	23.642	24.016	24.441	24.914	25.248	25.797	26.221	10,9
Skupaj pravne osebe	71.307	74.689	77.450	79.621	81.881	84.201	86.077	20,7
Samostojni podjetniki	73.633	78.010	80.723	81.989	82.962	86.397	88.528	20,2
Druge fizične osebe	7.601	8.232	7.786	7.750	8.462	11.491	11.828	55,6
Skupaj fizične osebe	81.234	86.242	88.509	89.739	91.424	97.888	100.356	23,5
Skupaj število podjetij	152.541	160.931	165.959	169.360	173.305	182.089	186.433	22,2

Vir: Statistični urad Republike Slovenije, Novonastala podjetja, 2015.

Slika 6: Število podjetij po pravnoorganizacijski obliki v Sloveniji v obdobju 2008–2014

Vir: Statistični urad Republike Slovenije, Novonastala podjetja, 2015.

Tako visoko število novonastalih podjetij v državi v obdobju finančne krize, še posebej samostojnih podjetnikov, je razumljivo, saj je bilo v kriznih časih izgubljeno veliko delovnih mest. Samozaposlitev je oblika podjetništva, v katero so posamezniki v razmerah finančne krize pogosto prisiljeni, saj izgubijo službo v podjetju, v katerem so prej delali, ali se bojijo, da jo bodo izgubili. Samostojna podjetniška pot jim tako omogoča preživetje. V tem primeru govorimo o podjetništvu iz nujnosti, ki pa je v trenutni situaciji v Sloveniji izredno pomembno. Če je podjetništvo »izsiljeno«, je njegov rezultat zagotovo slabši, kljub vsemu pa zagotavlja vsaj tistim, ki uspejo, osnovno socialno varnost (Pirnar, 2012).

Zato niti ni toliko pomembno, koliko podjetij imamo v Sloveniji, ampak, kakšna so ta podjetja, ali so sposobna ustvarjati novo vrednost, ali zmorejo zaposlovati in se širiti. Razvoja gospodarske blaginje namreč ne zagotavlja število podjetnikov in podjetij, temveč njihova dinamika in kakovost. Vitalnosti podjetništva zato ne moremo spoznati tako, da bi le prešteli podjetja in podjetnike, ampak moramo spoznati podjetniško okolje, temeljne značilnosti podjetniške aktivnosti, njihove motivacije in ambicije (Rebernik et al., 2015).

Povečanje števila samostojnih podjetnikov v državi je, med drugim, tudi rezultat ekonomske politike države na tem področju. Na slabe gospodarske razmere se je država odzvala z aktivno politiko zaposlovanja, katere cilj je aktivno prispevati k zvišanju zaposlenosti (RS Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve, 2011).

Aktivna politika zaposlovanja se je izvajala v obliki številnih ukrepov. Za potrebe pisanja magistrskega dela sem izpostavil ukrep »spodbujanje samozaposlovanja«, saj je to ukrep, ki se neposredno dotika obravnavane teme v predloženem magistrskem delu – podjetništvo v Sloveniji v času finančne krize. Ukrep spodbujanja samozaposlovanja je bil namenjen brezposelnim osebam, ki so se želeli samozaposliti. V ukrep je sodila priprava na samozaposlitev, kjer se je ugotavljala smiselnost vključitve brezposelne osebe v samozaposlitev. Sama priprava je potekala kot individualni razgovor podjetniškega svetovalca in brezposelne osebe, sledila je delavnica, kjer se je brezposelna oseba usposobila za začetek podjetniškega procesa. Brezposelna oseba, ki se je odločila za samostojno podjetniško pot, je nato prejela še subvencijo za samozaposlitev (RS Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve, 2015).

4.2.2 Spodbujanje samozaposlovanja

Samozaposlovanje je pomemben spodbujevalec podjetništva in kreiranja delovnih mest ter kot takšen prispeva k evropskim ciljem za hitrejšo rast in boljša delovna mesta. MSP predstavljajo 99 % vseh podjetij v Evropi in dve tretjini vseh zaposlitev. Iz navedenih razlogov skoraj v vseh državah članicah Evropske unije obstajajo politike za spodbujanje samozaposlovanja (Zavod Republike Slovenije za zaposlovanje, 2014).

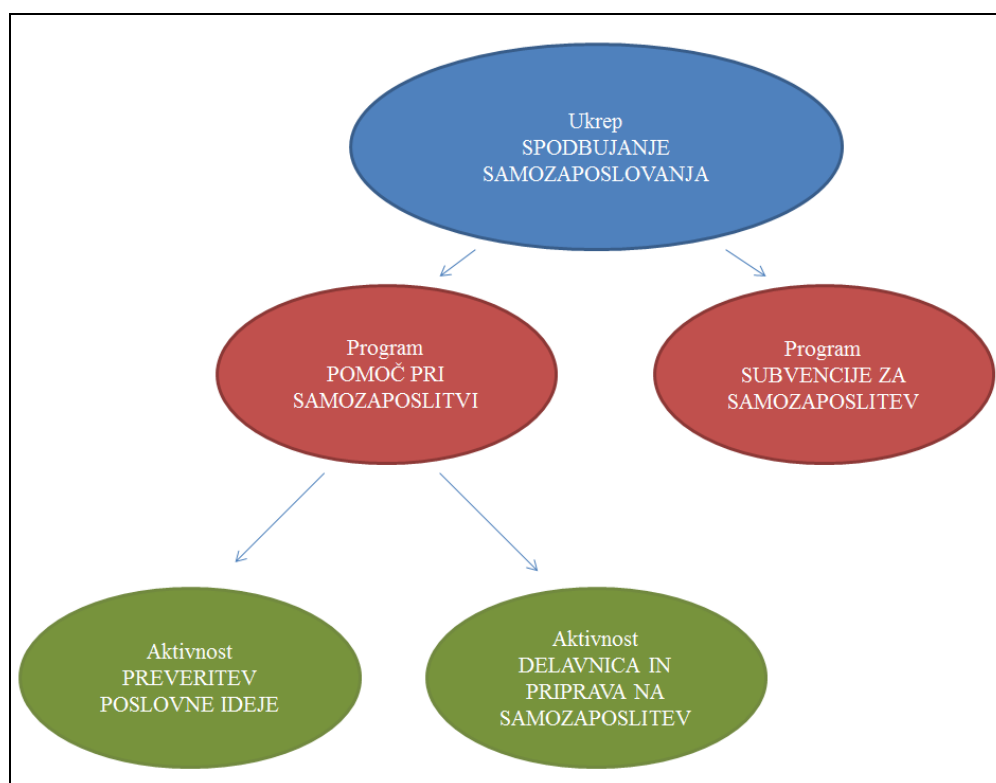
Samozaposlitev je tip podjetništva, kjer se posamezniki, ki so izgubili delo ali se bojijo, da jih bodo v večjem podjetju odpustili, odločijo za samostojno pot kot edino možnost za preživetje. Drugi vidijo razlog samozaposlitve v izboljšanju svojega položaja. Samozaposlitev kot podjetništvo iz nuje je tako zanimivo za preučevanje, sploh v trenutni finančni krizi. Podjetništvo je ena od gonilnih sil rasti v gospodarstvih (Pirnar, 2012).

4.2.2.1 Izvajanje ukrepa spodbujanja samozaposlovanja v Sloveniji v obdobju 2007–2013

Na Zavodu RS za zaposlovanje so ukrepe aktivne politike zaposlovanja za spodbujanje samozaposlovanja začeli izvajati že leta 1991. Na tem segmentu so spodbujali podjetništvo, odvrčali od negotovega samozaposlovanja, ohranjali zaposlitve in posredno spodbujali odpiranje novih delovnih mest.

Ukrep spodbujanja samozaposlovanja v letih 2007–2013 je zajemal program pomoči pri samozaposlitvi ter program subvencij za samozaposlitev, kot je prikazano na Sliki 7.

Slika 7: Prikaz ukrepa z razdelanimi programi in aktivnostmi v obdobju 2007–2013

Vir: Zavod Republike Slovenije za zaposlovanje, Poročilo o izvajanju ukrepa spodbujanje samozaposlovanja v obdobju od leta 2007 do leta 2013, 2014b, slika 1.

Namen spodbujanja samozaposlovanja je bil pospeševanje zaposlovanja brezposelnih oseb in oseb, ki so v postopku izgubljanja zaposlitve in ki želijo uresničiti svojo poslovno idejo ter izkažejo pogoje in možnosti za uresničitev samozaposlitve. S spodbujanjem samozaposlovanja je država spodbujala podjetništvo in odpirala nova delovna mesta (Zavod Republike Slovenije za zaposlovanje, 2014b).

Enkratna subvencija oziroma nepovratna sredstva, ki so jo prejele samozaposlene osebe, je znašala:

- 2.100 EUR v letu 2007;
- 4.500 EUR od leta 2008 do vključno prve polovice leta 2013;
- 5.000 EUR v drugi polovici leta 2013.

Višina subvencije za samozaposlitev je znašala sorazmerno manj pri samozaposlenih, ki so ugotavljali davčno osnovo od dohodka iz dejavnosti z upoštevanjem normiranih odhodkov. Zavod RS za zaposlovanje je moral tem, v skladu s takrat veljavno davčno zakonodajo, od odobrene subvencije odvesti akontacijo dohodnine (Zavod Republike Slovenije za zaposlovanje, 2014b).

Samozaposleni so nepovratna sredstva večinoma lahko porabili po svoji presoji in potrebah. Država ocenjuje, da je bil program subvencije za samozaposlitev stroškovno učinkovit, saj je na podlagi pregleda povprečne višine prejemkov iz naslova denarnega nadomestila brezposelnim osebam in pregleda vplačil v proračun s strani samozaposlenih razvidno, da je bil program učinkovit tako za zmanjševanje brezposelnosti, kot tudi za zmanjševanje izdatkov iz proračuna za brezposelne osebe.

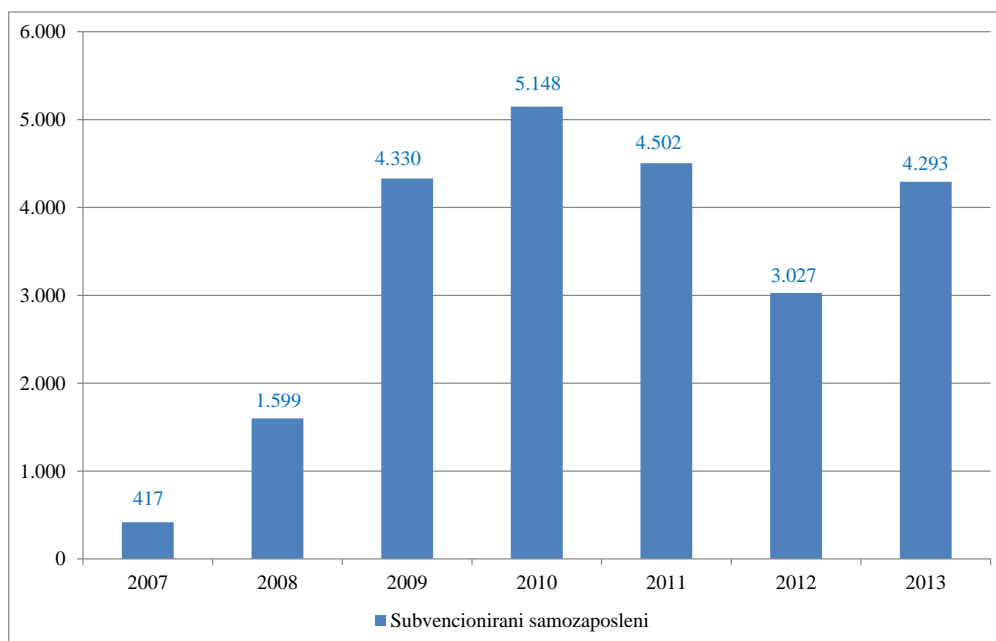
Tabela 6 in Slika 8 prikazujeta, kako se je gibalo število dodeljenih subvencij za samozaposlene v obdobju 2007–2013, ko se je program izvajal. Skupaj je bilo v obravnavanem obdobju v program subvencij za samozaposlene vključenih 23.316 oseb.

Tabela 6: Število dodeljeni subvencij za samozaposlitev v obdobju 2007–2013

	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	Skupaj 2007-2013
Število subvencioniranih samozaposlenih	417	1.599	4.330	5.148	4.502	3.027	4.293	23.316

Vir: Zavod Republike Slovenije za zaposlovanje, Poročilo o izvajanju ukrepa spodbujanje samozaposlovanja v obdobju od leta 2007 do leta 2013, 2014b.

Slika 8: Število dodeljenih subvencij za samozaposlitev v obdobju 2007–2013

Vir: Zavod Republike Slovenije za zaposlovanje, Poročilo o izvajanju ukrepa spodbujanje samozaposlovanja v obdobju od leta 2007 do leta 2013, 2014b.

V sedemletnem obdobju so na Zavodu RS za zaposlovanje namenili 97.306.807,88 EUR za subvencije. Tabela 7 prikazuje sredstva, ki so bila izplačana v okviru subvencij za samozaposlovanje v obdobju 2007–2013.

Tabela 7: Izplačilo sredstev v okviru subvencij za samozaposlovanje v obdobju 2007–2013 (v EUR)

	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	Skupaj 2007-2013
Realizirana poraba sredstev (v EUR)	1.211.833,11	6.768.000,00	19.192.500,00	19.482.674,30	21.860.093,63	15.338.996,18	13.452.710,66	97.306.807,88

Vir: Zavod Republike Slovenije za zaposlovanje, Poročilo o izvajanju ukrepa spodbujanje samozaposlovanja v obdobju od leta 2007 do leta 2013, 2014b.

Glede na pravnoorganizacijsko obliko v programu subvencij za samozaposlitev je bila najpogosteje ustanovljena pravnoorganizacijska oblika samostojni podjetnik. Skupno je bilo ustanovljenih 21.194 samostojnih podjetnikov posameznikov (90,9 %). Tej obliki sledi registracija družbe z omejeno odgovornostjo (6,0 %) ter registracija samostojnega poklica (2,4 %), kot npr. samostojni ustvarjalec na področju kulture, odvetnik, notar, zasebni športni delavec, zobozdravnik, zdravnik. Tabela 8 prikazuje število

samozaposlenih v obdobju 2007–2013 glede na pravnoorganizacijsko obliko poslovnega subjekta, v katerem so se zaposlili.

Tabela 8: Število samozaposlenih v obdobju 2007–2013 glede na pravnoorganizacijsko obliko poslovnega subjekta, v katerem so se zaposlili

Pravnoorganizacijska oblika poslovnega subjekta	Skupaj 2007-2013	Delež (v %)
Samostojni podjetnik posameznik	21.194	90,9
Družba z omejeno odgovornostjo	1.410	6,0
Družba z neomejeno odgovornostjo	33	0,1
Komanditna družba	18	0,1
Zavod	93	0,4
Samostojni poklic	548	2,4
Druge oblike	20	0,1
Skupaj	23.316	100,0

Vir: Zavod Republike Slovenije za zaposlovanje, Poročilo o izvajanju ukrepa spodbujanje samozaposlovanja v obdobju od leta 2007 do leta 2013, 2014b.

V okviru programa subvencija za samozaposlitev je tako ustanovljenih bistveno manj pravnih oseb v primerjavi s celotnim slovenskim podjetniškim okoljem, kar lahko pripisujemo tudi dejstvu, da je za ustanovitev pravne osebe potreben ustanovitveni kapital, ki pri registraciji samostojnega podjetnika posameznika ali samostojnega opravljanja poklica ni potreben (Zavod Republike Slovenije za zaposlovanje, 2014b). Iz deleža novoustanovljenih fizičnih oseb v primerjavi z deležem pravnih oseb je razvidno, da se brezposelne osebe odločajo predvsem za take vrste poslovnih subjektov, ki jih je možno registrirati hitro, enostavno in z malo sredstvi (Bajuk, 2012).

4.2.2.2 Ustvarjanje novih delovnih mest pri subvencioniranih samozaposlenih

Tabela 9 prikazuje, da delež subvencioniranih samozaposlenih, ki so v obravnavanem obdobju dodatno zaposlovali, znaša 16,9 %. Ustvarili so 2.545 novih delovnih mest. Izmed subvencioniranih samozaposlenih, ki so zaposlovali, jih je 92,3 % zaposlilo 1 do 3 osebe,

preostali pa 4 osebe ali več. Od 212 subvencioniranih samozaposlenih iz leta 2007, ki so poslovali do oktobra 2013, jih je 27,4 % dodatno zaposlovalo. Gre za zadnje leto pred nastopom finančne krize v Sloveniji, kar je zagotovo vplivalo na bistveno višji delež zaposlovanja, kot smo mu priča v kasnejših letih (Zavod Republike Slovenije za zaposlovanje, 2014b).

Tabela 9: Podatki o ustvarjenih novih delovnih mestih s strani ohranjenih subvencioniranih samozaposlenih

Leto	Vsi ohranjeni poslovni subjekti	Dodatno število zaposlenih				Skupno št. dodatno zaposlenih	Delež podjetij, ki so dodatno zaposlovala (v %)
		Nič	Od 1 do 3	Od 4 do 10	11 in več		
2007	212	154	44	4	10	84	27,4
2008	722	598	117	6	1	198	17,2
2009	2.104	1.720	355	23	6	680	18,3
2010	2.910	2.417	462	19	12	960	16,9
2011	2.329	1.992	310	23	4	623	14,5
Skupaj / povprečje	8.277	6.881	1.288	75	33	2.545	16,9

Vir: Zavod Republike Slovenije za zaposlovanje, Poročilo o izvajanju ukrepa spodbujanje samozaposlovanja v obdobju od leta 2007 do leta 2013, 2014b.

4.3 Brezposelnost v Sloveniji in število zaposlenih v podjetjih v obdobju 2008–2014

4.3.1 Brezposelnost v Sloveniji v obdobju 2008–2014

Finančna kriza močno vpliva na trg dela, ki je pomemben mehanizem prilagajanja gospodarstva morebitnim šokom (Urad Republike Slovenije za makroekonomske analize in razvoj, 2009). Svetovna finančna kriza je močno vplivala tudi na trg dela v Sloveniji. Posledice so odražajo predvsem kot naraščajoče stopnje brezposelnosti, kar vpliva na večje število prejemnikov denarnih nadomestil.

Gospodarska kriza močno vpliva na sektor podjetništva in na trg dela. Trg dela se lahko na šok odzove s fleksibilnostjo stroškov dela, mobilnostjo dela, ki zajema geografsko mobilnost in mobilnost med sektorji, ter prilagajanjem količine angažiranega dela – s spremembami števila zaposlenih (Pirnar, 2012).

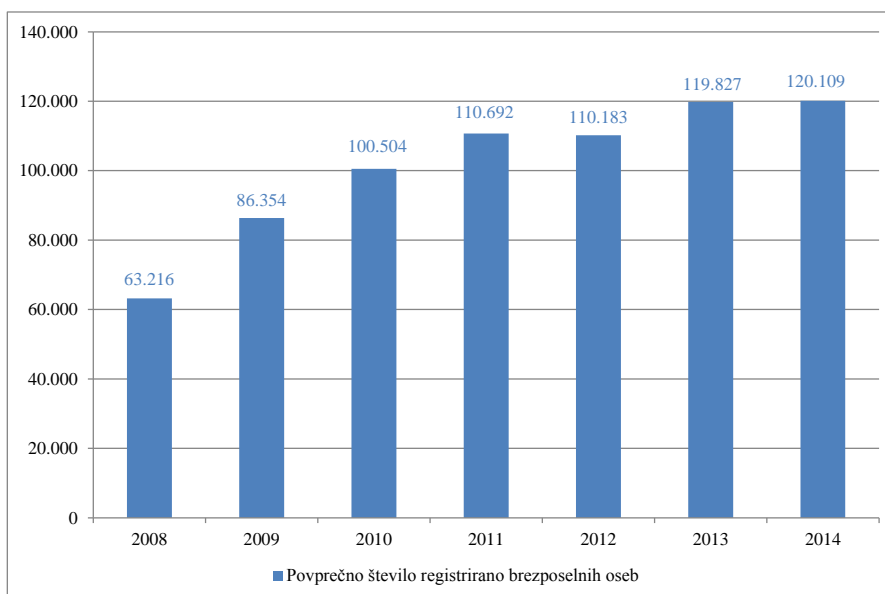
Kot smo videli v prejšnjem podpoglavju, se je število podjetij v času finančne krize obdobju 2008–2014 povečalo za 33.892, a so se razmere na trgu dela med krizo močno poslabšale. Iz Tabele 10 in Slike 9 je razvidno, da se je brezposelnost v državi povečala, in sicer s 63.216 povprečno registrirano brezposelnih oseb v letu 2008 na 120.109 povprečno registrirano brezposelnih oseb v letu 2014 (povečanje za 90,0 %). Povprečna stopnja registrirane brezposelnosti, izračunana kot delež brezposelnih oseb med vsemi aktivnimi prebivalci Slovenije, se je v obdobju 2008–2014 povečala za 6,4 odstotne točke, in sicer s 6,7 % na 13,1 %. V letu 2014 so se razmere v slovenskem gospodarstvu nekoliko umirile, zaznati je okrevanje gospodarske aktivnosti, tako je tudi povprečna stopnja registrirane brezposelnosti ostala na ravni iz leta 2013, a je še vidno precej višja od predkrizne ravni.

Tabela 10: Povprečno število registrirano brezposelnih oseb in povprečna stopnja registrirane brezposelnosti v Sloveniji v obdobju 2008–2014

	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	Sprememba (2014/2008)
Povprečno število registrirano brezposelnih oseb	63.216	86.354	100.504	110.692	110.183	119.827	120.109	90,0%
Povprečna stopnja registrirane brezposelnosti (v %)	6,7	9,1	10,7	11,8	12,0	13,1	13,1	6,4 o.t.

Vir: Zavod Republike Slovenije za zaposlovanje, Letno poročilo 2012, 2013; Letno poročilo 2013, 2014a; Letno poročilo 2014, 2015.

Slika 9: Povprečno število registrirano brezposelnih oseb v Sloveniji v obdobju 2008–2014

Vir: Zavod Republike Slovenije za zaposlovanje, Letno poročilo 2012, 2013; Letno poročilo 2013, 2014a; Letno poročilo 2014, 2015.

4.3.2 Število zaposlenih v podjetjih v obdobju 2008–2014

V kriznih časih, kakršnim smo priča zadnjih nekaj let, je bilo izgubljenih veliko delovnih mest. Podjetja v Sloveniji so v letu 2014 zaposlovala 827.400 oseb, kar je precej manj kot leta 2008, ko so zaposlovala 881.598 oseb (zmanjšanje za 7,3 %). Kljub temu, da so mikro, mala in srednja podjetja v Sloveniji daleč najštevilčnejša, saj predstavljajo skupaj kar 99,8 % vseh podjetij, se njihova vloga nekoliko zmanjša, ko govorimo o številu zaposlenih v podjetjih. Kot prikazuje Tabela 11 so MSP leta 2014 zaposlovala 69,1 % oseb, ki delajo (572.049 od skupno 827.400).

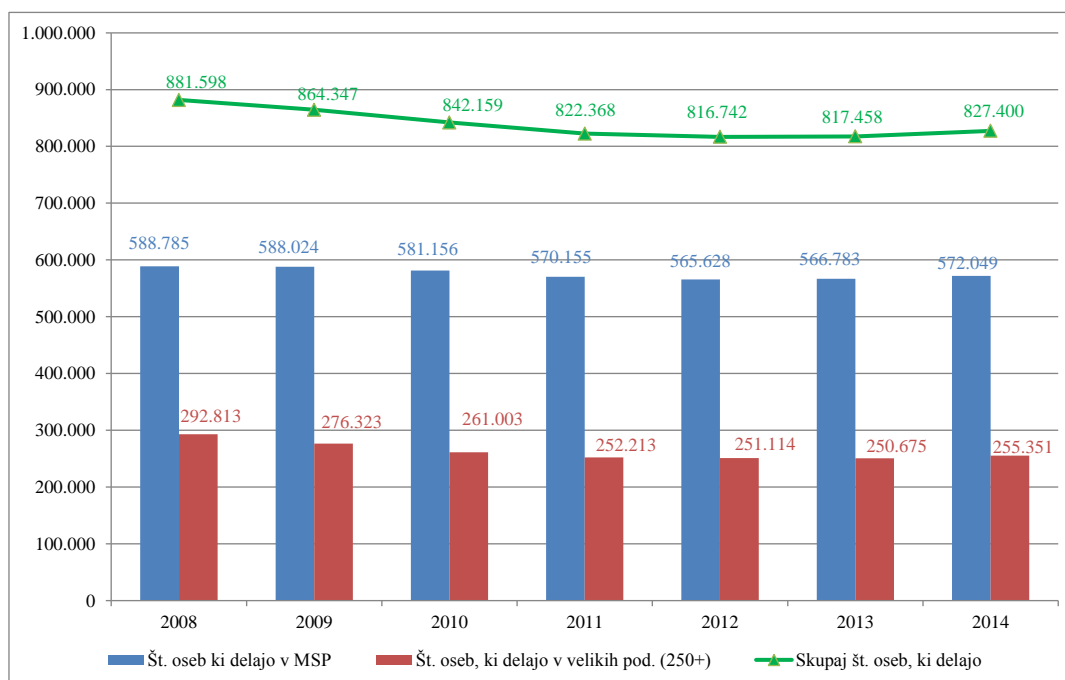
V obdobju finančne krize se je število zaposlenih oseb v MSP zmanjšalo s 588.785 v letu 2008 na 572.049 v letu 2014. Tudi zaposlenost v velikih podjetjih se je zmanjšala, saj so leta 2008 velika podjetja zaposlovala 292.813 oseb, leta 2014 pa le še 255.351.

Tabela 11: Število oseb, ki delajo v podjetjih v obdobju 2008–2014

	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	Sprememba v % (2014/2008)
Št. oseb, ki delajo v mikro pod. (0-9)	217.874	226.638	227.225	226.997	229.771	235.900	240.123	8,3
Št. oseb, ki delajo v majhnih pod. (10-49)	154.166	151.011	144.449	139.586	136.706	136.185	138.355	-11,7
Št. oseb, ki delajo v srednjih pod. (50-249)	216.745	210.375	209.482	203.572	199.151	194.698	193.571	-10,2
Št. oseb ki delajo v MSP	588.785	588.024	581.156	570.155	565.628	566.783	572.049	-3,7
Št. oseb, ki delajo v velikih pod. (250+)	292.813	276.323	261.003	252.213	251.114	250.675	255.351	-14,4
Skupaj št. oseb, ki delajo	881.598	864.347	842.159	822.368	816.742	817.458	827.400	-7,3

Vir: Statistični urad Republike Slovenije, Podjetja, 2015.

Slika 10: Število oseb, ki delajo v podjetjih v obdobju 2008–2014

Vir: Statistični urad Republike Slovenije, Podjetja, 2015.

V MSP so v času finančne krize ukinili 16.736 delovnih mest (zmanjšanje za 3,7 %), kljub povečanju števila podjetij za 33.947 (povečanje za 22,3 %). Podoben je trend velja tudi za velika podjetja, ki so v istem obdobju prispevala k neto izgubi delovnih mest za 37.462 (zmanjšanje za 14,4 %), a se je tudi število velikih podjetij v proučevanem obdobju zmanjšalo za 55 (zmanjšanje za 14,3 %). MSP so tako v letu 2014 v Sloveniji zaposlovala povprečno 3,1 osebo, velika podjetja pa povprečno 773,8 oseb. Skupaj so podjetja, MSP in velika podjetja, v letu 2014 zaposlovala povprečno 4,4 osebe.

Tabela 12: Povprečno število zaposlenih v podjetjih v obdobju 2008–2014

	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	Sprememba v % (2014/2008)
Povprečno št. zaposlenih v MSP	3,9	3,7	3,5	3,4	3,3	3,1	3,1	-20,6
Povprečno št. zaposlenih v velikih podjetjih	760,6	761,2	758,7	737,5	730,0	759,6	773,8	1,7
Povprečno št. zaposlenih v podjetjih v RS	5,8	5,4	5,1	4,9	4,7	4,5	4,4	-23,2

Vir: Statistični urad Republike Slovenije, Podjetja, 2015; lastni izračun.

4.4 Hitrorastoča podjetja v Sloveniji v obdobju 2008–2014

Posebna pomena za gospodarstvo so hitrorastoča podjetja, saj nenehno zaposlujejo nove ljudi, pozitivno vplivajo na gospodarsko rast in spodbujajo konkurenco na trgu. S hitrorastočim podjetništvom razumemo tisti del podjetništva, ki je usmerjen v spreminjanje in inovacije, v rast podjetja in več prispeva k gospodarski rasti in zaposlovanju (Pšeničny, 2002). Proučevanje vloge hitrorastočih oziroma dinamičnih podjetij in njihovih prispevkov za nacionalna gospodarstva so v javnosti izzvala številne razprave o pomenu malih podjetij kot pomembnem motorju rasti posameznega gospodarstva. Znano je, da 85 % gospodarske rasti in vseh novih delovnih mest v vsaki nacionalni ekonomiji ustvari 5 % dinamičnih podjetij (Pšeničny & Novak, 2014).

Vahčič (2005) meni, da obstaja zveza med pospešeno rastjo, konkurenčnostjo in podjetništvom. Večja konkurenčna sposobnost držav naj bi se odražala v večjem deležu hitrorastočih podjetij v gospodarstvu. Ko govorimo o hitrorastočih podjetjih, ni nujno, da gre samo za mikro in majhna podjetja, ampak tudi za srednja in velika podjetja. Vahčič (2005) pravi še, da hitrorastoča podjetja ustvarjajo in vodijo sposobni podjetniki.

Tudi v dokumentu Slovenska industrijska politika se zavedajo pomena hitrorastočih podjetij, saj je navedeno, da k doseganju cilja dviga dodane vrednosti na zaposlenega in hkrati povečanja zaposlenosti, prispeva usmerjen pristop k spodbujanju novih, inovativnih in rastočih podjetij (RS Ministrstvo za gospodarski razvoj in tehnologijo, 2013).

Hitrorastoča podjetja se lahko definira kot podjetja, ki izkazujejo nadpovprečno nagnjenost k zaposlovanju oziroma ustvarjanju novih delovnih mest. Lahko se jih opredeli tudi kot majhna in srednje velika podjetja z najmanj 20 % letnim povečanjem prodaje in z najmanj 100.000 EUR ustvarjenih prihodkov v preučevanem poslovnem letu (Pšeničny & Novak, 2014).

Nekateri ekonomisti menijo, da o podjetništvu sploh ne moremo govoriti, če ne govorimo o rastočih ali vsaj za rast odločenih podjetjih. Podjetništvo je namreč že po svoji naravi dinamično, podjetnik pa dinamični podjetnik. Splošna prepoznavna karakteristika dinamičnega podjetnika je predvsem v tem, da ruši ravnotežja, inovira in jih ponovno postavlja na višjem nivoju (Pšeničny & Novak, 2014).

Pšeničny in Novak (2014) za slovenska dinamična podjetja ugotavljata, da so to mala, srednja ali velika, visokotehnološka, inovativna, hitrorastoča podjetja, ki se pojavijo na trgu z določenim izdelkom ali storitvijo, pridobijo finančna sredstva, pričnejo poslovati, nato hitro rasti ter dosegati nadpovprečne rezultate na posameznih področjih. V določenem obdobju ustvarijo še nadpovprečne donose, nadpovprečno zaposlujejo in ob tem nadpovprečno hitro rastejo (Pšeničny & Novak, 2014).

Zaradi različne metodologije, ki definira hitrorastoče podjetje, v nadaljevanju podajam stanje hitrorastočih podjetij v Sloveniji v obdobju finančne krize, ločeno po podatkih Agencije Republike Slovenije za javnopravne evidence in storitve (v nadaljevanju AJPES) in Statističnega urada Republike Slovenije (v nadaljevanju SURS).

4.4.1 Hitrorastoča podjetja po podatkih Agencije Republike Slovenije za javnopravne evidence in storitve (AJPES)

AJPES je iz javno objavljenih letnih poročil gospodarskih družb in samostojnih podjetnikov posameznikov, v skladu z metodologijo Ministrstva za gospodarski razvoj in tehnologijo, pripravil pregled hitrorastočih podjetij za obdobje 2010–2014. Bazo za analizo hitrorastočih podjetij predstavlja 131.678 podjetij. Ob upoštevanju spodaj navedenih izločitvenih kriterijev je v Sloveniji v obdobju 2010–2014 bilo 4.709 hitrorastočih podjetij.

AJPES hitrorastoče podjetje definira po metodologiji Ministrstva za gospodarski razvoj in tehnologijo, kjer so kriteriji izločitve za hitrorastoče podjetje naslednji (Agencija Republike Slovenije za javnopravne evidence in storitve, 2015):

- manj kot 2 zaposlena v 2014 (pri samostojnih podjetnikih se upošteva nosilec dejavnosti + 1 zaposlen);
- čisti prihodki od prodaje v letu 2014 so manjši od 100.000 EUR;
- izguba na substanci (negativna dodana vrednost) v letu 2014;
- podjetja, ki niso poslovala 12 mesecev v letih 2010 in 2014;
- podjetja, ki so imela v letu 2014 zaposlenih manj oseb kot v letu 2010;
- podjetja, ki niso dosegla dvojne rasti čistih prihodkov v gospodarstvu v letu 2014 glede na leto 2010;
- podjetja, ki so v več kot 50 % državni lasti;
- podjetja, ki so se leta 2014 poslovala v dejavnosti poslovanja z nepremičninami, dejavnosti javne uprave (obramba, socialno varstvo), dejavnosti gospodinjstev, dejavnosti eksteritorialnih organizacij in teles ter drugih dejavnosti;
- podjetja, ki so v obdobju 2010–2014 kumulativno izkazala čisto izgubo (pri samostojnih podjetnikih negativni poslovni izid);
- podjetja, pri katerih je dodana vrednost v letu 2014 manjša kot dodana vrednost v letu 2010;
- podjetja, ki so imela v letu 2014 dodano vrednost na zaposlenega manjšo kot 21.000 EUR.

Na osnovi teh kriterijev je AJPES iz celotne podatkovne baze podatkov o gospodarskih družbah pripravil pregled hitrorastočih podjetij za obdobje 2010–2014, ki jih prikazujeta Tabeli 13 in 14.

Tabela 13: Hitrorastoča podjetja v obdobju 2010–2014

Obdobje	2010-2014
Število podjetij	131.678
Število hitrorastočih podjetij	4.709
Delež hitrorastočih podjetij (v %)	3,6

Vir: Agencija Republike Slovenije za javnopravne evidence in storitve, Hitrorastoča podjetja (HRP) v obdobju 2010–2014, 2015.

Tabela 14: Hitrorastoča podjetja po velikosti v obdobju 2010–2014

Velikost podjetij	Število podjetij	Hitrorastoča podjetja		Delež hitrorastočih podjetij (v %)
		Število	Delež (v%)	
Mikro podjetja	127.973	3.675	78,0	2,9
Majhna podjetja	2.415	692	14,7	28,7
Srednja podjetja	688	231	4,9	33,6
Skupaj MSP	131.076	4.598	97,6	3,5
Velika podjetja	602	111	2,4	18,4
Skupaj podjetja	131.678	4.709	100,0	3,6

Vir: Agencija Republike Slovenije za javnopravne evidence in storitve, Hitrorastoča podjetja (HRP) v obdobju 2010–2014, 2015.

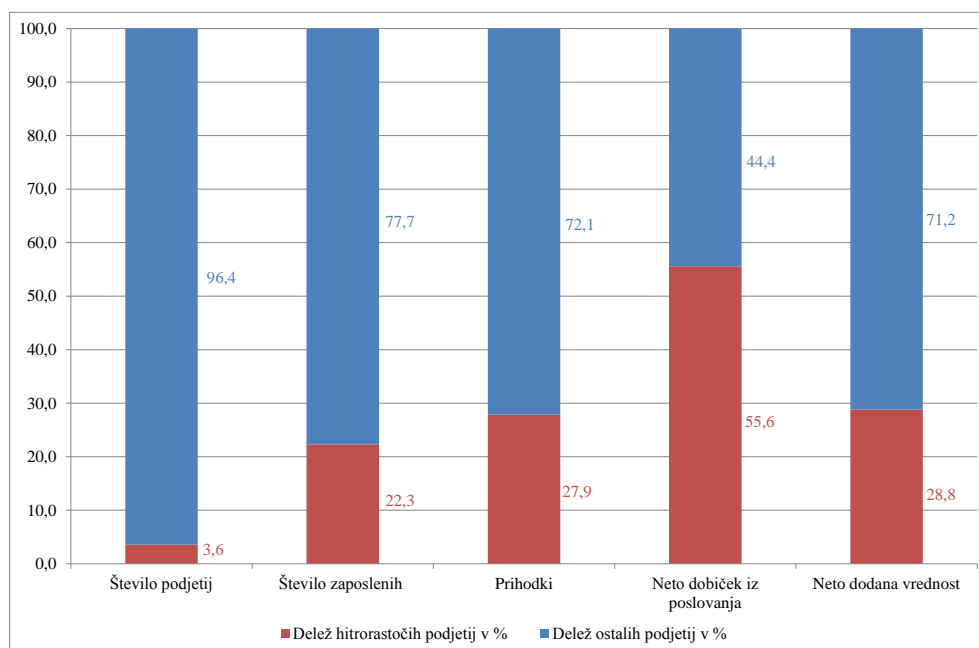
Podatki AJPEŠ-a za leto 2014 kažejo, da je bilo hitrorastočih podjetij v Sloveniji 4.709 (3,6 % od vseh podjetij), a so zaposlovala 103.888 oseb (22,3 % vseh zaposlenih oseb), ustvarila 22,9 mrd EUR prihodkov (27,9 % glede na prihodke vseh podjetij skupaj), ustvarila neto dobiček iz poslovanja (EBIT) v višini 1,6 mrd EUR (55,6 % od neto dobička iz poslovanja vseh podjetij). Neto dodana vrednost hitrorastočih podjetij v Sloveniji je leta 2014 znašala 5,3 mrd EUR (28,8 % neto dodane vrednosti vseh podjetij). Omenjeni podatki kažejo, kako pomembna so hitrorastoča podjetja za gospodarstvo Slovenije.

Tabela 15: Primerjava podatkov o poslovanju vseh in hitrorastočih podjetij v Sloveniji v letu 2014

Kategorija	Podatki iz letnih poročil podjetij za leto 2014 (v EUR)	Podatki iz letnih poročil hitrorastočih podjetij za leto 2014 (v EUR)	Delež (v %)
Število podjetij	131.678	4.709	3,6
Kapital	38.713.655.000	8.758.400.000	22,6
Sredstva	91.367.477.000	16.976.875.000	18,6
Dolgoročne in kratkoročne obveznosti	52.447.532.000	8.214.671.000	15,7
Finančne obveznosti	30.721.244.000	3.764.592.000	12,3
Prihodki	82.305.044.000	22.936.431.000	27,9
Čisti prihodki od prodaje	79.337.835.000	22.421.686.000	28,3
Neto dobiček iz poslovanja (EBIT)	2.849.116.000	1.583.668.000	55,6
Neto denarni tok iz poslovanja (EBITDA)	7.414.486.000	2.521.143.000	34,0
Stroški plač	8.033.095.000	2.062.185.000	25,7
Število zaposlenih	465.793	103.888	22,3
Davek iz dobička	422.503.000	141.187.000	33,4
Neto dodana vrednost	18.449.957.000	5.318.399.000	28,8

Vir: Agencija Republike Slovenije za javnopravne evidence in storitve, Hitrorastoča podjetja (HRP) v obdobju 2010–2014, 2015.

Slika 11: Primerjava podatkov o poslovanju hitrorastočih in ostalih podjetij v Sloveniji v letu 2014 (v %)

Vir: Agencija Republike Slovenije za javnopravne evidence in storitve, Hitrorastoča podjetja (HRP) v obdobju 2010–2014, 2015.

4.4.2 Hitrorastoča podjetja po podatkih Statističnega urada Republike Slovenije (SURS)

SURS hitrorastoče podjetje definira kot podjetje z več kot 10 % povprečno letno rastjo v 3-letnem obdobju, ki ima v prvem letu spremljanja 3-letne rasti vsaj 10 zaposlenih. Rast se meri s številom zaposlenih oseb (Hitrorastoča podjetja po dejavnosti (SKD2008), Slovenija, letno, 2015).

Podatki za Slovenijo kažejo, da je število hitrorastočih podjetij v Sloveniji po kriteriju SURS-a zaskrbljivo majhno. Poleg tega podatki kažejo, da se je število hitrorastočih podjetij v času finančne krize v Sloveniji zelo zmanjšalo, in sicer s 1.181 hitrorastočih podjetij v letu 2008, na 570 hitrorastočih podjetij v letu 2013 (zmanjšanje za 51,7 %).

Tabela 16: Število hitrorastočih podjetij v obdobju 2008–2014

	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	Sprememba v % (2013/2008)
Število podjetij	1.181	927	606	496	546	570	N.p.	-51,7

Vir: Statistični urad Republike Slovenije, Hitrorastoča podjetja, 2015.

Še bolj zaskrbljujoč podatek za Slovenijo je, da delež hitrorastočih podjetij v Sloveniji močno pada. Kljub temu, da se je skupno število podjetij v Sloveniji v obdobju 2008–2014 povečalo za 33.892 (povečanje za 22,2 %), se je število hitrorastočih podjetij v obdobju 2008–2013 zmanjšalo za 611 (zmanjšanje za 51,7 %). Tabela 17 prikazuje, kako se je gibal delež hitrorastočih podjetij v primerjavi z vsemi podjetji v Sloveniji v obdobju 2008–2014.

Tabela 17: Delež hitrorastočih podjetij v primerjavi z vsemi podjetji v Sloveniji v obdobju 2008–2014 (v %)

Leto	Število hitrorastočih podjetij	Število vseh podjetij	Delež (v %)
2008	1.181	152.541	0,77
2009	927	160.931	0,58
2010	606	165.959	0,37
2011	496	169.360	0,29
2012	546	173.305	0,32
2013	570	182.089	0,31
2014	N.p.	186.433	N.p.

Vir: Statistični urad Republike Slovenije, Hitrorastoča podjetja, 2015; Podjetja, 2015; lastni izračun.

Delež hitrorastočih podjetij v Sloveniji je po podatkih SURS-a zanemarljiv, kar predstavlja velik problem za gospodarstvo Slovenije, če vemo, da so to podjetja, ki imajo velik vpliv na razvoj gospodarstva in da vsaj 85 % gospodarske rasti in vseh novih delovnih mest v vsaki nacionalni ekonomiji ustvari 5 % (ali celo manj) podjetij, torej hitrorastočih oziroma dinamičnih podjetij (Pšeničny & Novak, 2014).

Po podatkih SURS-a tudi število zaposlenih v hitrorastočih podjetjih v času finančne krize pada, saj so leta 2008 hitrorastoča podjetja v Sloveniji zaposlovala 87.420 oseb, v letu 2013 pa le še 33.293 oseb (zmanjšanje za 61,9 %).

Tabela 18: Število zaposlenih v hitrorastočih podjetjih v obdobju 2008–2014

	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	Sprememba v % (2013/2008)
Število zaposlenih v hitrorastočih podjetjih	87.420	51.131	34.675	32.316	38.309	33.293	N.p.	-61,9

Vir: Statistični urad Republike Slovenije, Hitrorastoča podjetja, 2015.

Slabša slika hitrorastočih podjetij v času finančne krize v Sloveniji po podatkih SURS-a v primerjavi s podatki AJ PES-a je logična, saj je edini kriterij, ki določa hitrorastoče podjetje po metodologiji SURS-a, število zaposlenih. Finančna kriza pa je močno vplivala na trg dela v Sloveniji, saj je ena glavnih posledic finančne krize naraščanje števila brezposelnih. Brezposelnost se je v državi povečala, in sicer s 63.216 povprečno registrirano brezposelnih oseb v letu 2008 na 120.109 povprečno registrirano brezposelnih oseb v letu 2014 (povečanje za 90,0 %).

Hitrorastoča podjetja so kot največje ovire pri poslovanju izpostavljala vladne predpise in zakonodajo, ki ne spodbujajo rasti, in previsoke stroške poslovanja, med katerimi sta na prvem mestu davčna obremenitev dela in visoki stroški denarja (Pšeničny & Novak, 2014).

Eden izmed razlogov za manjšanje števila hitrorastočih podjetij v Sloveniji je tudi slabše delovanje finančnih trgov v času finančne krize. Hitrorastoča podjetja so zelo odvisna od financiranja, slabo delovanje finančnih trgov v finančni krizi pa omejuje potrebno financiranje rasti.

4.5 Bruto dodana vrednost podjetij v Sloveniji v obdobju 2008–2014

Eden ključnih kazalnikov uspešnosti poslovanja podjetij in uspešnosti gospodarstva nasploh je bruto dodana vrednost. Konkurenčnost gospodarstva se po precejšnjem poslabšanju ob začetku krize približuje ravnem pred krizo, za trajnejši napredek pa bo treba povečati ustvarjeno dodano vrednost v slovenskih podjetjih (Urad Republike Slovenije za makroekonomske analize in razvoj, 2015b). Kljub gospodarski rasti v letu 2014 skupna bruto dodana vrednost še ni dosegla ravni iz leta 2008. Podatki za Slovenijo kažejo, da je bila v letu 2014 bruto dodana vrednost vseh podjetij v Sloveniji 18,89 mrd EUR, kar pomeni zmanjšanje za 4,6 % glede na leto 2008, ko je znašala bruto dodana vrednost vseh podjetij v Sloveniji skupaj 19,80 mrd EUR.

Sicer se je bruto dodana vrednost najbolj zmanjšala v skupini mikro podjetij, saj se je le ta v obdobju 2008–2014 zmanjšala za 6,2 % (s 5,23 mrd EUR v letu 2008 na 4,91 mrd EUR v letu 2014). Velika podjetja so utrpela padec bruto dodane vrednosti v obdobju 2008–

2014 za 5,1 %, z 9,02 mrd EUR na 8,56 mrd EUR. Bruto dodana vrednost v skupini srednjih podjetij pa se je v proučevanem obdobju celo povečala za 1,4 % (z 2,75 mrd EUR v letu 2008 na 2,78 mrd EUR v letu 2014).

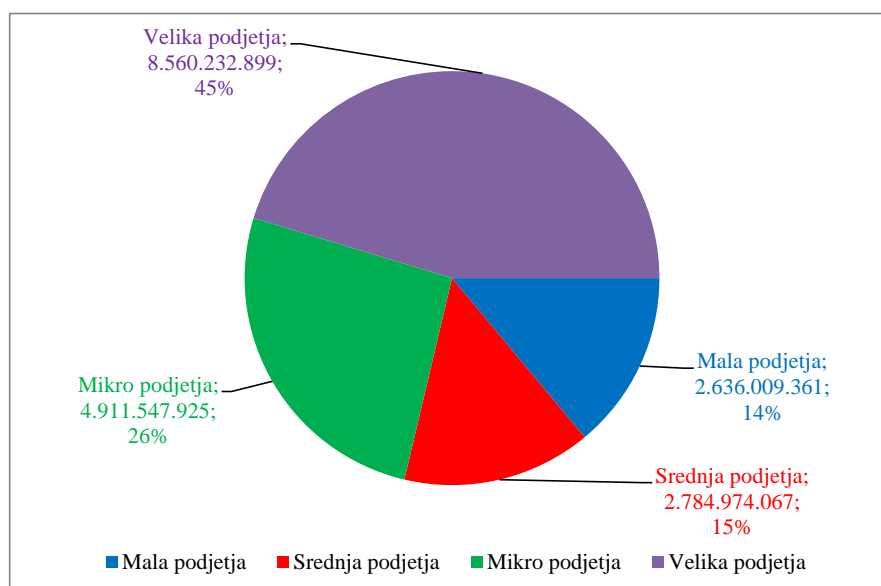
Tabela 19: Bruto dodana vrednost podjetij v Sloveniji v obdobju 2008–2014 (v EUR)

	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	Sprememba v % (2014/2008)
Mikro podjetja	5.234.492.645	4.595.589.106	4.620.801.533	4.755.313.378	4.594.700.004	4.584.118.588	4.911.547.925	-6,2
Mala podjetja	2.794.713.957	2.545.961.684	2.555.061.963	2.582.698.678	2.501.811.104	2.523.418.102	2.636.009.361	-5,7
Srednja podjetja	2.746.470.295	2.693.555.839	2.614.754.055	2.581.251.888	2.550.065.475	2.602.209.538	2.784.974.067	1,4
MSP	10.775.676.897	9.835.106.629	9.790.617.551	9.919.263.944	9.646.576.583	9.709.746.228	10.332.531.353	-4,1
Velika podjetja	9.023.770.397	8.137.170.112	8.403.606.545	8.627.913.767	8.378.782.921	8.291.741.834	8.560.232.899	-5,1
SKUPAJ	19.799.447.294	17.972.276.741	18.194.224.096	18.547.177.711	18.025.359.504	18.001.488.062	18.892.764.252	-4,6

Vir: Statistični urad Republike Slovenije, Bruto dodana vrednost na zaposlenega, 2015.

Po podatkih za leto 2014 so mikro podjetja prispevala 26,0 %, mala podjetja 14,0 %, srednja podjetja 14,7 % (MSP skupaj 54,7 %), velika podjetja pa so prispevala 45,3 % skupne bruto dodane vrednosti.

Slika 12: Bruto dodana vrednost podjetij v Sloveniji v letu 2014 (v EUR)

Vir: Statistični urad Republike Slovenije, Bruto dodana vrednost na zaposlenega, 2015.

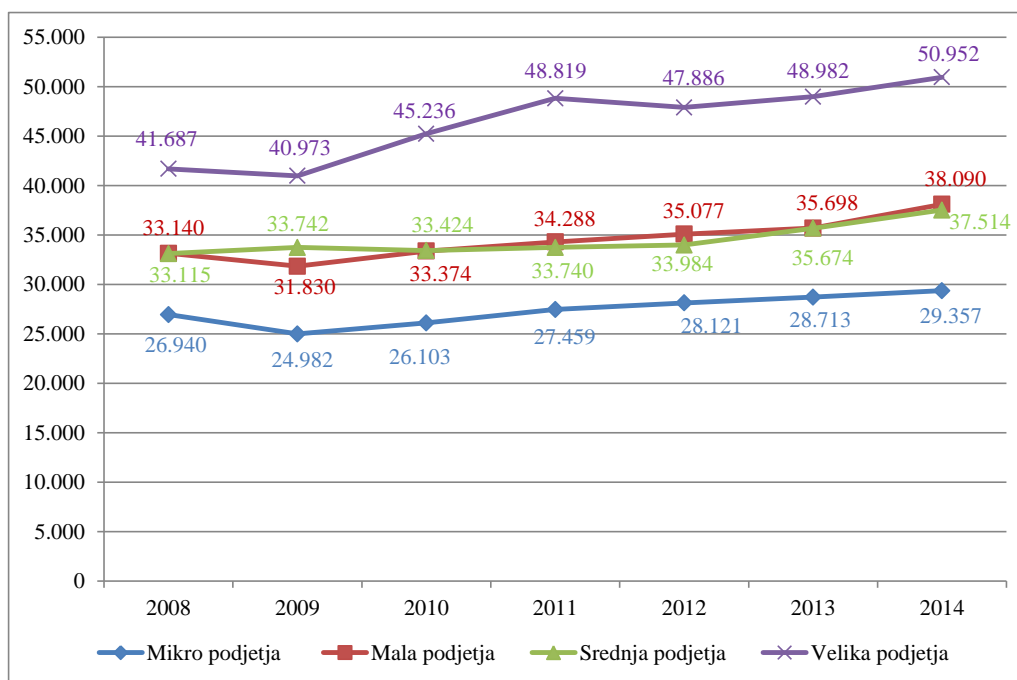
Če pogledamo podatke za bruto dodano vrednost na zaposlenega po podjetjih v Sloveniji v obdobju 2008–2014, vidimo, da se je le-ta v proučevanem obdobju povečala, kar je tudi razumljivo, saj se je v istem obdobju, ob povečanju produktivnosti, število zaposlenih oseb v podjetjih v Sloveniji zelo zmanjšalo. Tako se je bruto dodana vrednost na zaposlenega v letu 2014 povzpela na najvišjo raven v zadnjih sedmih letih. Najbolj se je bruto dodana vrednost na zaposlenega v proučevanem obdobju povečala v velikih podjetjih, in sicer z 41.687 EUR na zaposlenega v letu 2008 na 50.952 EUR na zaposlenega v letu 2014 (povečanje za 22,2 %). Najmanj pa se je bruto dodana vrednost na zaposlenega v proučevanem obdobju povečala v mikro podjetjih, in sicer s 26.940 EUR na zaposlenega v letu 2008 na 29.357 EUR na zaposlenega v letu 2014 (povečanje za 9,0 %), kar je razumljivo, glede na to, da se je v proučevanem obdobju število zaposlenih v mikro podjetjih povečalo.

*Tabela 20: Bruto dodana vrednost na zaposlenega v Sloveniji v obdobju 2008–2014
(v EUR)*

	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	Sprememba v % (2014/2008)
Mikro podjetja	26.940	24.982	26.103	27.459	28.121	28.713	29.357	9,0
Mala podjetja	33.140	31.830	33.374	34.288	35.077	35.698	38.090	14,9
Srednja podjetja	33.115	33.742	33.424	33.740	33.984	35.674	37.514	13,3
Velika podjetja	41.687	40.973	45.236	48.819	47.886	48.982	50.952	22,2
SKUPAJ	34.253	33.137	35.152	36.966	37.187	38.093	39.463	15,2

Vir: Statistični urad Republike Slovenije, Bruto dodana vrednost na zaposlenega, 2015.

Slika 13: Bruto dodana vrednost na zaposlenega v Sloveniji v obdobju 2008–2014 (v EUR)

Vir: Statistični urad Republike Slovenije, Bruto dodana vrednost na zaposlenega, 2015.

4.6 Zadolženost podjetij v Sloveniji v obdobju 2008–2014

Za obstoj vsakega podjetja je vlaganje v razvoj izredno pomembno. Ko govorimo o razvoju oziroma o investicijah, pa vedno pridemo do vprašanja: Kako razvoj oziroma investicije podjetja financirati? Pri načinu financiranja ima podjetje dve možnosti: notranje finance (zadržani dobički) ali zunanje finance (bančni krediti, medpodjetniški krediti, trg vrednostnih papirjev), pri čemer imajo različni viri različno ceno. Notranje finance so za podjetje tudi cenejši vir sredstev kot zunanje finance (Križaj, 1999).

Nobelov nagrajenec za ekonomijo Krugman (2012) pravi, da visoka stopnja finančnega vzvoda, kar pomeni veliko dolgov v primerjavi z dohodkom ali premoženjem, povzroči ranljivost podjetij, ko se stvari obrnejo na slabše. Kajti podjetje, ki mora večino svojega denarnega toka nameniti za odplačevanje dolga, lahko propade takoj, ko se prodaja zmanjša, medtem ko podjetje brez dolgov krizo preživi.

Podjetja, ki so imela dostop do zunanjih virov financiranja, so v času gospodarske rasti in ob ohlapnih kreditnih pogojih dosegla visok finančni vzvod. Ob nastopu finančne krize je nižje tržno vrednotenje kapitala in sredstev ob nespremenjeni ravni zadolženosti otežilo razdolževanje podjetij. Kreditno tveganje se je realiziralo. Več stečajev, predvsem velikih podjetij, je rezultat zaostritve kreditnih pogojev, dražjih virov financiranja in manj investicijskih priložnosti (Trefalt & Jagrič, 2014).

V predkriznem obdobju je bila Slovenija priča najobsežnejši akumulaciji dolga. Rast kreditov je pred krizo znašala skoraj 35 % na letni ravni. Glavni razlogi za večjo rast kreditov so bile napihnjene cene nepremičnin, podcenjevanje negotovosti in ohlapni pogoji zadolževanja. V obdobju pred krizo je postal aktualen tudi koncept nacionalnega interesa, ki je s pomočjo domačih bank omogočal managerske prevzeme slovenskih podjetij in povzročil njihovo dodatno zadolženost (Urad Republike Slovenije za makroekonomske analize in razvoj, 2014).

Visoka odvisnost slovenskih podjetij od dolžniških virov financiranja je tudi prispevala k slabšim gospodarskim razmeram v obdobju finančne krize, saj se je veliko podjetij ukvarjalo z reševanjem finančnih težav, njihova osnovna dejavnost in razvoj pa sta bila potisnjena v ozadje. K velikemu padcu kreditiranja podjetij v Sloveniji v času finančne krize so prispevale tudi slabe razmere v bančnem sistemu, zaradi česar je bila v letu 2013 izpeljana sanacija bank (Urad Republike Slovenije za makroekonomske analize in razvoj, 2014).

Mednarodne primerjave kažejo, da so slovenska podjetja glede na BDP bolj zadolžena od podjetij v ekonomsko stabilnih državah evropske monetarne unije. Slovenska podjetja imajo izrazito malo lastniškega kapitala med viri sredstev in s tem večji obseg dolga. Oba podatka nakazujeta na potrebo po nadaljevanju procesa razdolževanja, ki se je pričel v finančni krizi (Urad Republike Slovenije za makroekonomske analize in razvoj, 2014).

4.6.1 Slovenski bančni sistem in njegova sanacija

Zaradi slabo razvitih nebančnih segmentov finančnega sistema je slovensko gospodarstvo nadpovprečno odvisno od dolžniških (v veliki meri bančnih) virov financiranja (Urad Republike Slovenije za makroekonomske analize in razvoj, 2013).

V strukturi bančnega sistema imajo v Sloveniji prevladujoč položaj banke. Na dan 31. decembra 2014 je v Sloveniji delovalo 17 bank (od tega sedem bank z neposredno nadrejenimi bankami iz Evrosistema), tri hranilnice in štiri podružnice tujih (Evrosistem) bank. V strukturi bančnega sistema so imele banke 95 % tržni delež, merjen z bilančno vsoto (Banka Slovenije, 2015a).

Slabe razmere v slovenskem bančnem sistemu so pomembno prispevale k temu, da so v zadnjih letih gospodarski rezultati Slovenije med slabšimi v evropski monetarni uniji, za prekinitev takšnih gibanj pa je bila nujna sanacija bančnega sistema (Urad Republike Slovenije za makroekonomske analize in razvoj, 2014).

Banke so v času finančne krize praviloma financirale le še najmanj tvegane gospodarske subjekte, ki so povezani z državo, medtem ko so se drugi subjekti pri slovenskih bankah pretežno razdolževali. To je bila posledica slabega stanja v slovenskem bančnem sistemu,

kot tudi prezdolženosti slovenskega gospodarstva in slabih splošnih gospodarskih razmer. Omejeni dolžniški viri financiranja, ki so bili v preteklosti temelj financiranja slovenskega gospodarstva, so tudi eden izmed osrednjih razlogov, da so v zadnjih letih gospodarski rezultati Slovenije med slabšimi v evropski monetarni uniji (Urad Republike Slovenije za makroekonomske analize in razvoj, 2013).

Slabšanje razmer v slovenskem bančnem sistemu v času finančne krize povzroča pritiske na kapitalsko ustreznost, ki je bila pred sanacijo bank med najnižjimi v evrskem območju. Banke so imele zaradi nizke kapitalске ustreznosti močno omejene zmožnosti absorbiranja morebitnih izgub, zato niso bile sposobne prevzemati dodatnih tveganj. To je zaviralo njihovo kreditno aktivnost, prav tako je tudi njihov dostop do svežih virov financiranja, zaradi večje stopnje tveganja, bil zelo omejen (Urad Republike Slovenije za makroekonomske analize in razvoj, 2013).

Z namenom stabilizacije razmer v slovenskem bančnem sistemu so bili v drugi polovici leta 2013 izpeljani stresni testi bank, pregled kakovosti bančne aktive in dokapitalizacija največjih bank. Stresni testi so bili opravljeni za osem bank, ki predstavljajo reprezentativen vzorec slovenskega bančnega sistema. Rezultati so pokazali, da bi kapitalski primanjkljaj pregledanih bank v primeru neugodnega makroekonomskega scenarija lahko dosegel 4,8 mrd EUR (13,7 % BDP). Država je na osnovi teh rezultatov konec leta 2013 dokapitalizirala tri največje banke v višini 2,8 mrd EUR (7,9 % BDP), opravljeni pa so bili tudi prvi prenosi premoženja na Družbo za upravljanje terjatev bank (DUTB). Poleg tega je država istega leta v višini 445 mio EUR dokapitalizirala tudi dve banki, ki sta v postopku nadzorovanega prenehanja poslovanja. Od leta 2008 do leta 2014 je bilo tako za dokapitalizacije slovenskega bančnega sistema namenjenih približno 4 mrd EUR javnofinančnih sredstev (Urad Republike Slovenije za makroekonomske analize in razvoj, 2014).

Vlada Republike Slovenije je konec leta 2014 na podlagi odločbe o državni pomoči dokapitalizirala še dve banki, kar je nekoliko spremenilo lastniško strukturo bančnega sistema. Gre za podobne ukrepe, kot so bili sprejeti konec leta 2013 zaradi stabilizacije bančnega sistema. Kapitalška pozicija slovenskega bančnega sistema se je ob izvedbi dokapitalizacij bank v letu 2014 še izboljšala (Banka Slovenije, 2015b).

Po dokapitalizacijah v letu 2014 se je dodatno spremenila tudi lastniška struktura bančnega sistema. V popolni večinski tuji lasti je bilo na dan 31. decembra 2014 sedem hčerinskih bank in štiri podružnice, v popolni domači lasti sedem bank in v večinski domači lasti tri banke. Lastniška struktura bank se je pomembno spremenila že v letu 2013, saj je Republika Slovenija na podlagi odločbe o državni pomoči, po pokrivanju izgube z deleži obstoječih lastnikov, dokapitalizirala pet bank in s tem postala njihov 100 % lastnik. Delež tujcev, merjen z lastniškim kapitalom, je na dan 31.12.2014 znašal 30,3 %, delež države kot neposrednega lastnika 63,0 % in delež drugih domačih lastnikov 6,7 %. Lastniški delež

države v kapitalu bančnega sistema se je v letu 2014 glede na leto 2013 povečal za dodatne 3 odstotne točke, ob zmanjšanju deleža kapitala tujcev za 1,6 odstotne točke in deleža kapitala drugih domačih lastnikov za 1,3 odstotne točke. Delež tujcev, merjen z bilančno vsoto, je bil ob koncu 2014 za 4,4 odstotne točke višji od deleža, merjenega z lastniškim kapitalom, medtem ko je bil primerjalno delež drugih domačih oseb (brez države) večji za 1,3 odstotne točke (Banka Slovenije, 2015b).

Tabela 21: Lastniška sestava bančnega sektorja po lastniškem kapitalu (v %)

	Na dan 31.12.2011	Na dan 31.12.2012	Na dan 31.12.2013	Na dan 31.12.2014
Tuje osebe (nad 50 % v upravljanju)	30,1	33,3	31,6	30,0
Tuje osebe (pod 50 % v upravljanju)	9,1	8,7	0,4	0,3
Država v ožjem smislu	22,7	22,8	60,1	63,0
Ostale domače osebe	38,1	35,2	8,0	6,7

Vir: Banka Slovenije, Letno poročilo 2014, 2015b.

Tabela 22: Lastniška sestava bančnega sektorja po bilančni vsoti (v %)

	Na dan 31.12.2011	Na dan 31.12.2012	Na dan 31.12.2013	Na dan 31.12.2014
Tuje osebe (nad 50 % v upravljanju)	28,2	30,0	31,9	34,2
Tuje osebe (pod 50 % v upravljanju)	9,9	8,9	0,5	0,5
Država v ožjem smislu	24,2	22,9	54,9	57,3
Ostale domače osebe	37,7	38,3	12,6	8,0

Vir: Banka Slovenije, Letno poročilo 2014, 2015b.

Razlike med domačimi in tujimi bankami glede obrestnih mer so še vedno med najvišjimi v evrskem območju. To še naprej ohranja velike pritiske na podjetja, ki so prezadolžena, prav tako slabi tudi celotno konkurenčnost slovenskega gospodarstva in odvrča od zadolževanja tudi kreditno sposobna podjetja. Višje obrestne mere za kredite nad 1 mio EUR imajo le še podjetja v Grčiji, na Cipru in Portugalskem (Urad Republike Slovenije za makroekonomske analize in razvoj, 2014).

Glavni namen bančne sanacije je bil stabilizirati bančni sistem in zajezi širitev negativnih posledic slabih razmer v gospodarstvo. Nekateri pozitivni učinki bančne sanacije so bili vidni že razmeroma kmalu po njenem začetku, za pomemben del pozitivnih učinkov (večjo dostopnost in učinkovitost pri financiranju slovenskih podjetij) pa je pričakovati, da bodo

vidni v nekoliko daljšem časovnem obdobju (Urad Republike Slovenije za makroekonomske analize in razvoj, 2014).

Po izvedenih dokapitalizacijah slovenskih bank se je delovanje bančnega sistema izboljšalo. Banke so zopet kapitalsko ustrezno podprte, kar pomeni, da lahko financirajo tista podjetja, ki niso prezadolžena in imajo perspektivne razvojne projekte (Urad Republike Slovenije za makroekonomske analize in razvoj, 2014).

Dinamika upadanja kreditne aktivnosti bank se je proti koncu leta 2014 upočasnila. Medletni padec posojil podjetjem je konec leta 2014 znašal 20,0 % oziroma 13,7 % brez upoštevanja učinkov ukrepov stabilizacije bančnega sistema. Šibka kreditna sposobnost podjetij in zadržanost pri najemanju novih posojil ostajata glavna razloga krčenja posojil na strani povpraševanja. Podatki bank kažejo, da je, po daljšem obdobju upadanja, povpraševanje podjetij po posojilih v letu 2014 začelo naraščati. Razloga za porast povpraševanja sta izboljšanje gospodarskih razmer in ugodni vpliv znižanja aktivnih obrestnih mer. Na strani kreditne ponudbe banke ostajajo razmeroma konservativne in ohranjajo visoke kreditne standarde pri posojanju podjetjem, vendar pa so jih lani prenehale dodatno zaostrovati (Banka Slovenije, 2015b).

V letu 2014 so se pozitivni vplivi bančne sanacije pokazali tudi v boljših osnovnih rezultatih bančnega sistema in v večjem zaupanju varčevalcev. Banke so v prvem četrtletju leta 2014 ustvarile za 56,6 mio EUR dobička (Urad Republike Slovenije za makroekonomske analize in razvoj, 2014).

4.6.2 Zadolženost podjetniškega sektorja

Slovenija je v času finančne krize beležila nadpovprečen padec kreditne aktivnosti, kar je posledica manjše ponudbe kreditov, kakor tudi manjšega povpraševanja po kreditih. To je posledica tudi tega, da je imela Slovenija v obdobju pred krizo 35 % rast kreditov na letni ravni. Temu so botrovali tudi razni managerski prevzemi podjetij, ko so interni lastniki s pomočjo državnih bank konsolidirali lastništva in finančno popolnoma izčrpali podjetja. Sledilo je obdobje, ko banke niso mogle več sprejemati dodatnih tveganj, kar je pomenilo zmanjševanje izpostavljenosti do svojih komitentov. To je imelo za posledico visoke likvidnostne pritiske na slovenska podjetja, ki so bila v veliki meri odvisna od bančnega dolžniškega financiranja (Urad Republike Slovenije za makroekonomske analize in razvoj, 2014).

Največjo omejitev na strani povpraševanja po kreditih predstavljajo visoko zadolžena podjetja. Le-ta so zato izpostavljena velikim likvidnostnim pritiskom, povezanim s poplačilom zapadlih obveznosti. Podjetja se tako v veliki meri ukvarjajo le s finančnimi težavami, medtem ko je njihova osnovna dejavnost potisnjena v ozadje. Najbolj so zadolžena mikro, najmanj pa velika podjetja. Mikro, mala in srednja podjetja so v največji

meri odvisna od bančnih kreditov, in ravno te skupine imajo močno omejen dostop do tovrstnega načina financiranja (Urad Republike Slovenije za makroekonomske analize in razvoj, 2013).

Učinek finančne krize na slovensko gospodarstvo je bil nadpovprečen, saj so podjetja v Sloveniji v večji meri odvisna od bančnih kreditov in močno omejen dostop do glavnega vira financiranja je tako med glavnimi razlogi za skromno gospodarsko aktivnost v času finančne krize (Urad Republike Slovenije za makroekonomske analize in razvoj, 2013).

Za slovenska podjetja velik problem predstavlja razmerje med dolgom in kapitalom, saj so slovenska podjetja po tem kazalniku med najbolj zadolženimi v evrskem območju. Čeprav se je obseg kreditov v času finančne krize zmanjšal, je zadolženost slovenskih podjetij še vedno precej nad predkrizno ravno. To je posledica predvsem krčenja kapitala v podjetjih (Urad Republike Slovenije za makroekonomske analize in razvoj, 2014).

Podjetja z dolgovi in lastniškim kapitalom financirajo investicije in s tem svoje poslovanje in rast. Pomembno je, da ima podjetje ustrezno strukturo kapitala. Večji delež dolgov v strukturi kapitala pomeni tudi višjo zadolženost podjetja. S povečevanjem zadolženosti pa se povečajo tudi fiksne obveze podjetja in s tem tveganje, da podjetje ne bo zmoglo izpolniti svojih obveznosti, kar lahko privede do stečaja podjetja (Zrim, 2015).

Rojc in Simoneti (2010) sta analizirala financiranje slovenskih podjetij in ugotovila, da je od leta 2003 do konca septembra 2008 delež lastniškega kapitala v slovenskih podjetjih padel za celih 10 odstotnih točk, s 53,3 % na 43,3 %. To jasno kaže, da so slovenska podjetja postala visoko zadolžena.

Finančna kriza je večino slovenskih podjetij presenetila. Ta so bila v letu 2007 večinoma usmerjena ali v intenzivno širitev poslovanja ali pa lastniško konsolidacijo, ki so jo financirala s pomočjo bančnih posojil. Po izhodu iz krize bo ena glavnih težav slovenskih podjetij pri konkuriranju na svetovnih trgih slabo delujoč kapitalski trg, ki ne bo mogel nadomestiti zmanjšano aktivnost bank pri financiranju podjetniških projektov (Simoneti et al., 2010).

Podatki UMAR-ja o zadolženosti za tako imenovana »običajna« podjetja kažejo, da je prezadolženost slovenskih podjetij vrh dosegla leta 2009. Kot »običajna« podjetja razumemo vsa podjetja v Sloveniji brez holdingov, lizingov, DARS-a ter podjetij z 0 zaposlenimi. To so podjetja, ki sicer prispevajo k višjemu finančnemu dolgu, vendar pa ne predstavljajo potencialno zdravega jedra gospodarstva. Dinamika prezadolženih »običajnih« podjetij se ne razlikuje od gibanja prezadolženosti za vsa podjetja, je pa velika razlika v višini, saj je prezadolženost običajnih podjetij za polovico manjša od celotne prezadolženosti in je v letu 2013 znašala 10,2 mrd EUR. Prezadolžena so tista podjetja,

kjer je finančni dolg višji od petkratnika EBITDA (Urad Republike Slovenije za makroekonomske analize in razvoj, 2014).

Razdolževanje »običajnih« podjetij poteka že od leta 2010, sprva kot posledica prenehanja poslovanja podjetij, nato pa v letih 2012 in 2013 kot posledica dejanskega razdolževanja. Finančni dolg se je začel zmanjševati že leta 2010, vendar predvsem zaradi prenehanja poslovanja podjetij. V letu 2012 se je prvič znižal finančni dolg obstoječih podjetij, in sicer za 0,4 mrd EUR, v letu 2013 pa še za 0,5 mrd EUR. V teh dveh letih so nova podjetja letno povečala dolg za 0,1 mrd EUR, kar je za 0,4 mrd EUR manj kot leta 2011.

Dinamika razdolževanja bančnega dolga je podobna, in sicer se podjetja razdolžujejo od leta 2010 naprej. Finančni dolg podjetij do bank se je kumulativno v letih 2011–2013 znižal za 3,7 mrd EUR, od tega je dolg novih podjetij pomenil samo 0,2 mrd EUR, 2,6 mrd EUR bančnega dolga je šlo na račun prenehanja poslovanja podjetij, za 1,4 mrd EUR pa so se obstoječa podjetja dejansko razdolžila (Urad Republike Slovenije za makroekonomske analize in razvoj, 2014).

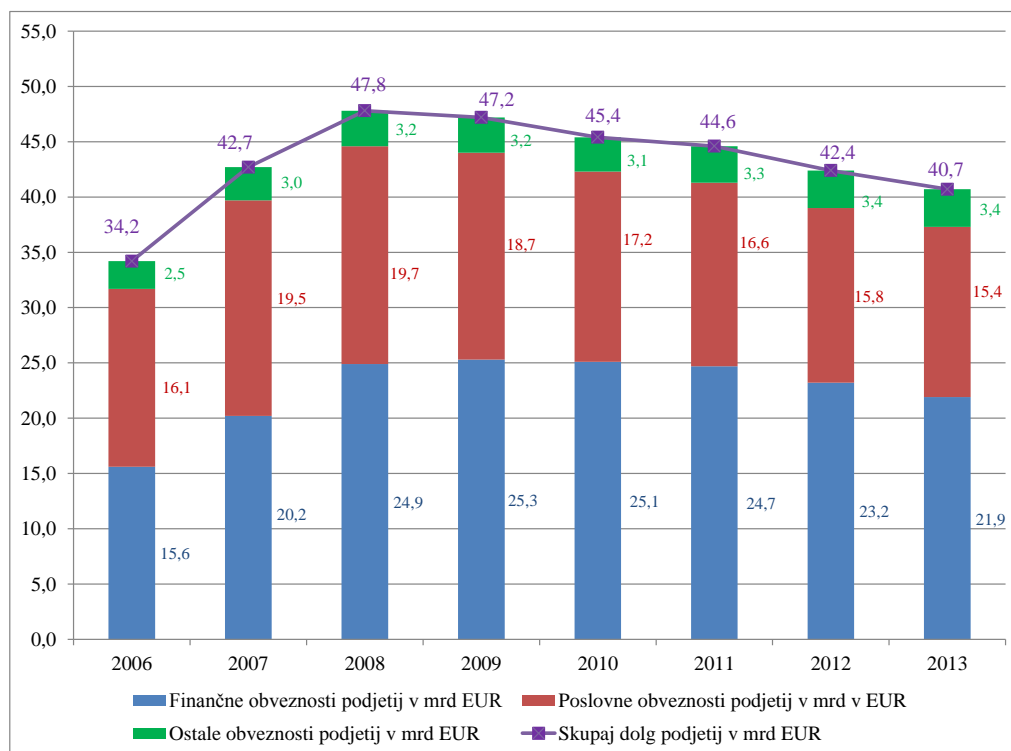
Leta 2013 so več kot polovico dolga podjetniškega sektorja predstavljale finančne obveznosti, med njimi prevladujejo finančne obveznosti do bank, saj je teh za 14,2 mrd EUR od skupno 21,9 mrd EUR finančnih obveznosti (64,8 %). Upad zadolženosti podjetij je zaznati od leta 2010 naprej. Skupni dolg podjetij se je v obdobju 2009–2013 zmanjšal za 6,5 mrd EUR, od tega so se finančne obveznosti zmanjšale za 3,4 mrd EUR, poslovne obveznosti pa za 3,3 mrd EUR (v proučevanem obdobju se je povečal ostali dolg podjetij za 0,2 mrd EUR).

*Tabela 23: Struktura celotnega dolga »običajnih« podjetij v obdobju 2006–2013
(v mrd EUR)*

Obveznosti "običajnih" podjetij (v mrd EUR, nominalno)	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Finančne obveznosti (1+2+3)	15,6	20,2	24,9	25,3	25,1	24,7	23,2	21,9
1. Do bank (A+B)	11,6	15,3	18,0	18,0	18,0	17,1	15,2	14,2
A. Dolgoročne	5,8	7,2	8,1	8,8	9,2	9,2	8,6	8,2
B. Kratkoročne	5,8	8,0	9,9	9,2	8,8	7,9	6,6	6,0
2. Do družb v skupini (A+B)	1,6	1,8	2,3	2,1	2,2	2,7	3,0	2,8
A. Dolgoročne	0,6	0,7	0,7	0,8	0,8	1,1	1,2	1,1
B. Kratkoročne	1,0	1,1	1,5	1,4	1,5	1,6	1,8	1,7
3. Druge	2,4	3,1	4,6	5,1	4,9	4,9	5,0	5,0
Poslovne obveznosti (4+5+6)	16,1	19,5	19,7	18,7	17,2	16,6	15,8	15,4
4. Do dobaviteljev (A+B)	9,3	10,9	11,2	10,6	10,5	9,8	9,5	9,1
A. Dolgoročne	0,2	0,2	0,2	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1
B. Kratkoročne	9,0	10,7	11,0	10,4	10,4	9,7	9,4	8,9
5. Do družb v skupini	1,7	2,0	2,1	2,1	2,2	2,1	1,9	2,0
A. Dolgoročne	0,1	0,1	0,1	0,1	0,0	0,1	0,2	0,2
B. Kratkoročne	1,6	2,0	2,1	2,0	2,1	2,0	1,8	1,9
6. Druge	5,2	6,6	6,3	6,1	4,6	4,8	4,3	4,3
Ostalo	2,5	3,0	3,2	3,2	3,1	3,3	3,4	3,4
Skupaj dolg	34,2	42,7	47,8	47,2	45,4	44,6	42,4	40,7

Vir: Urad Republike Slovenije za makroekonomske analize in razvoj, Ekonomski izzivi 2014, str. 88, tabela 1, 2014.

Slika 14: Struktura celotnega dolga »običajnih« podjetij v obdobju 2006–2013
(v mrd EUR)

Vir: Urad Republike Slovenije za makroekonomske analize in razvoj, *Ekonomski izzivi 2014*, 2014.

Likvidnost podjetniškega sektorja se od začetka krize izboljšuje, večji skok je bil predvsem v letu 2011, ko se je obseg tekočih sredstev znižal manj, kot so se znižale tekoče obveznosti (Urad Republike Slovenije za makroekonomske analize in razvoj, 2014). Z okrevanjem gospodarstva se znižuje finančni vzvod podjetij in izboljšuje sposobnost odplačevanja dolga. Razmerje med dolžniškim in lastniškim financiranjem se je leta 2014 glede na leto 2013 znižalo s 122 % na 112 %, neto finančni dolg/EBITDA pa s 5,9 na 5,2 (Banka Slovenije, 2015a).

Zadolženost slovenskih podjetij, merjena kot razmerje med dolžniškim in lastniškim financiranjem, ostaja višja od povprečja evroobmočja, kazalnik zadolženosti, merjen kot dolg podjetij v BDP, pa je pod povprečjem evroobmočja. To pomeni, da raven zadolženosti slovenskega gospodarstva ni problematična, problematična je le struktura financiranja, saj primanjkuje lastniškega kapitala (Banka Slovenije, 2015a).

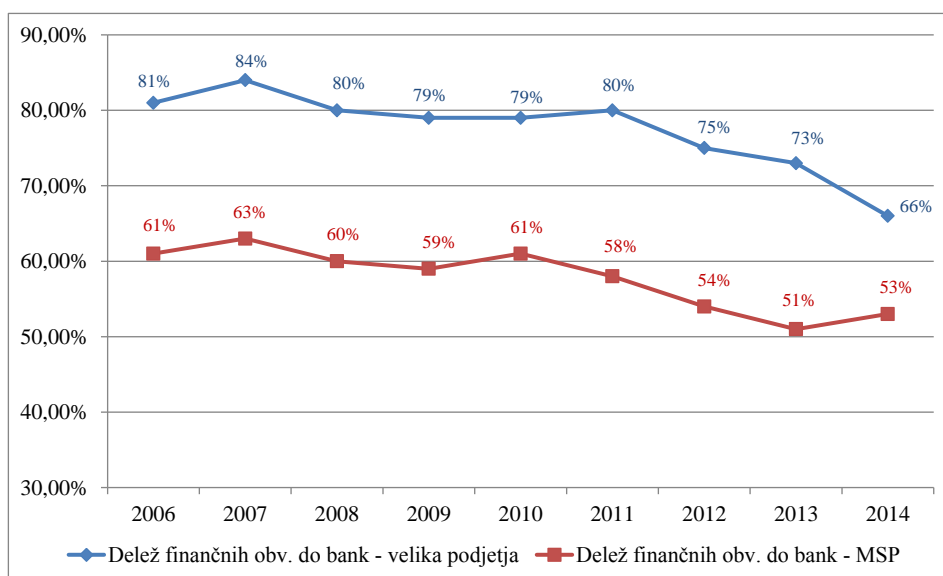
Razdolževanje podjetij spremlja tudi trend razvrednotenja kapitala. Zniževanje razmerja med dolžniškim in lastniškim financiranjem bi moralo v prihodnje v večji meri temeljiti na rasti kapitala in manj na zniževanju dolga. Povečanje kapitala ni nujno le posledica novih investicij in dokapitalizacij podjetij, ampak vrednostnih sprememb kapitala ali izboljšanja poslovnih rezultatov in povečanega obsega zadržanih dobičkov (Banka Slovenije, 2015a).

V primerjavi z velikimi podjetji so mikro, mala in srednje velika podjetja višje zadolžena, a so po letu 2008 zadolženost znižala hitreje in v večji meri kot velika podjetja. V letu 2014 je znašal finančni vzvod vseh podjetij 123 %, MSP pa 168 %. Finančni vzvod pa se je v letu 2014 znižal pod raven iz leta 2004, finančni vzvod velikih podjetij pa je v letu 2014 še vedno za četrtnino presegal raven iz leta 2004. MSP tudi z večjim tveganjem odplačujejo svoje obveznosti kot velika podjetja. Leta 2014 se je neto finančni dolg/EBITDA pri MSP znižal s 7,4 na 6,3 in kaže na izboljšano sposobnost MSP za odplačevanje dolga. MSP so bila tako leta 2014 ob višji zadolženosti, ki se kaže v finančnem vzvodu, sposobna generiranja dobička, s čimer so hitreje povečala sposobnost odplačevanja dolga (Banka Slovenije, 2015a).

Manjša podjetja so zaradi slabših možnosti financiranja z notranjim kapitalom (zadržani dobiček) veliko bolj odvisna od zunanjih virov financiranja. Bančni krediti so za manjša podjetja veliko pomembnejši, kot za velika podjetja, ki se bolj obračajo k nebačnim virom financiranja (Križaj, 1999).

V primerjavi z velikimi podjetji so MSP bolj odvisna od financiranja preko drugih podjetij v skupini in drugih virov kot od financiranja z bančnimi posojili. Delež finančnih obveznosti do bank v vseh finančnih obveznostih je v letu 2014 pri MSP znašal 53 %, pri velikih podjetjih pa 66 %, kar nakazuje tudi, da MSP težje dostopajo do bančnih virov financiranja kot velika podjetja. V krizi se je dostopnost do bančnih virov zanje še poslabšala, vendar manj kot za velika podjetja. Velika podjetja so lani močno zmanjšala delež financiranja pri bankah v vseh finančnih obveznostih (Banka Slovenije, 2015a).

Slika 15: *Delež finančnih obveznosti do bank v vseh finančnih obveznostih za velika podjetja in MSP (v %)*

Vir: Banka Slovenije, Poročilo o finančni stabilnosti, 2015a.

MSP so posebej izpostavljena v času finančne krize, saj so zelo odvisna od financiranja bank. Paulson in Townsend (2004) menita, da finančna kriza pomeni slabo delovanje finančnih trgov in to slabo delovanje finančnih trgov pripelje do omejenega vstopa novih podjetij na trg. Dostop do financiranja je zanje eden izmed največjih izzivov, kajti financiranje je ključnega pomena za ustanavljanje, preživetje in rast teh podjetij. V času finančne krize so le-ta doživela dvojno težavo: drastičen upad povpraševanja po blagu in storitvah ter zaostrovanje kreditnih pogojev, kar je močno vplivalo na denarne tokove.

Ekonomist Jože P. Damijan (2015) je mnenja, da prezadolženost podjetij v osnovi ni ključni problem gospodarstva Slovenije, ampak da je uspešnost poslovanja dolgoročno pomembnejša. Kljub temu, da se kot ključni problem gospodarstva Slovenije izpostavlja prezadolženost, je po njegovem to posledica neučinkovitosti in prenizke dobičkonosnosti poslovanja podjetij. Kajti če podjetje uspešno posluje, potem tudi višji dolg ne predstavlja večje težave. Ta višja zadolženost se pokaže kot problem šele, ko upade uspešnost poslovanja, kar je lažje obvladovati, če podjetje dolga nima. Zato samo sanacija zadolženosti brez izboljšanja uspešnosti ni dolgoročna rešitev. Finančna sanacija je potrebna, kadar podjetje ne more zaradi nizkih prilivov, nizke donosnosti, odplačevati bančnih posojil.

V Sloveniji je potrebno ustvariti pogoje, ki bodo podjetjem omogočala izbiro med različnimi načini financiranja. Poleg bank so viri dolžniškega financiranja tudi dobavitelji (odlog plačila dobaviteljem), kupci (predplačila), država (subvencionirana obrestna mera), družina in prijatelji ter drugi posojilodajalci (Antončič et al., 2002).

Slovenska podjetja se ne bi smela odpovedovati razvoju, rasti in investicijskim priložnostim za širitev doma in v tujini samo zato, ker nimajo ustreznih možnosti za financiranje tovrstnih projektov prek domačih bank.

4.6.3 Investicijska aktivnost podjetij v Sloveniji v obdobju 2008–2014

Investicije so ključnega pomena za gospodarsko rast in so v veliki meri odvisne od finančne kondicije podjetja ter predstavljajo ključni člen med zadolženostjo in gospodarsko rastjo (Urad Republike Slovenije za makroekonomske analize in razvoj, 2014).

Povezava med investicijami in finančnimi indikatorji je zanimiva z vidika različne velikosti podjetij. Premija zunanjega financiranja je negativno povezana z velikostjo podjetij in finančni indikatorji imajo pomemben vpliv na investicijske odločitve podjetij. Majhna podjetja imajo pogosto večje tveganje, da bodo propadla, kot večja podjetja. Mala podjetja so pogostejše tudi mlajša podjetja s krajšo zgodovino, zato še niso uspela vzpostaviti ugleda pri bankah. Stroški bank pri spremljanju malih podjetij so pogosto relativno visoki. Vse to nakazuje, da se obseg financiranja ob krčenju gospodarske aktivnosti lahko pri manjših podjetjih hitreje zniža kot pri večjih podjetjih in tako močnejše

omejuje investicijsko aktivnost manjših podjetij. To je še posebej pomembno za Slovenijo, saj mikro in mala podjetja predstavljajo več kot 98 % vseh podjetij v Sloveniji ter zaposlujejo 46 % vseh zaposlenih oseb. Prav tako podjetja z višjim denarnim tokom in z višjo likvidnostjo več investirajo. Podjetja z visokimi plačili obresti imajo nižje stopnje investiranja, podjetja z visoko finančno zadolženostjo prav tako (Urad Republike Slovenije za makroekonomske analize in razvoj, 2014).

V času finančne krize so mikro in mala podjetja v Sloveniji finančno bolj omejena. Leta 2009 se je investicijska aktivnost znižala pri podjetjih vseh velikosti, dinamika znižanja pa je različna glede na velikost podjetij. Pred letom 2009 je bila stopnja investiranja mikro in malih podjetij pogosto višja kot pri srednjih in velikih podjetjih, po letu 2009 pa se je investicijska aktivnost pri mikro in malih podjetjih zelo znižala (Urad Republike Slovenije za makroekonomske analize in razvoj, 2014).

Glede na to, da so nacionalna razvojna sredstva čedalje bolj omejena, je učinkovito črpanje evropskih sredstev izjemnega pomena za doseganje razvojnih ciljev (RS Ministrstvo za gospodarski razvoj in tehnologijo, 2013).

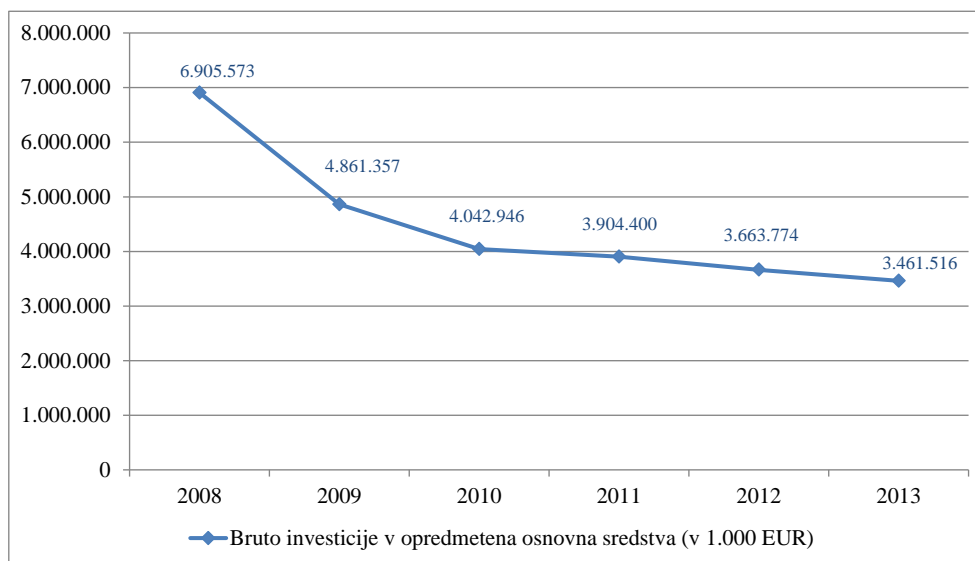
Tabela 24 in Slika 16 prikazujeta gibanje vrednosti bruto investicij v opredmetena osnovna sredstva podjetij v Sloveniji v obdobju 2008–2014. Bruto investicije v opredmetena osnovna sredstva zajemajo vse investicije v vsa opredmetena osnovna sredstva. Vključena so nova in obstoječa opredmetena osnovna sredstva, kupljena bodisi od tretjih oseb ali proizvedena za lastno uporabo, katerih doba uporabnosti je daljša kakor eno leto, vključno z neproizvedenimi opredmetenimi osnovnimi sredstvi, kot je zemljišče. V proučevanem obdobju je opazen padec bruto investicij v opredmetena osnovna sredstva podjetij v Sloveniji s 6,9 mrd EUR v letu 2008 na 3,5 mrd EUR v letu 2013.

Tabela 24: Bruto investicije v opredmetena osnovna sredstva podjetij v Sloveniji v obdobju 2008–2014 (v 1.000 EUR)

	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Bruto investicije v opredmetena osnovna sredstva (v 1.000 EUR)	6.905.573	4.861.357	4.042.946	3.904.400	3.663.774	3.461.516	N.p.

Vir: Statistični urad Republike Slovenije, Investicije v osnovna sredstva, 2015.

Slika 16: Bruto investicije v opredmetena osnovna sredstva podjetij v Sloveniji v obdobju 2008–2014 (v 1.000 EUR)

Vir: Statistični urad Republike Slovenije, *Investicije v osnovna sredstva*, 2015.

4.7 Prihodek podjetij v Sloveniji v obdobju 2008–2014

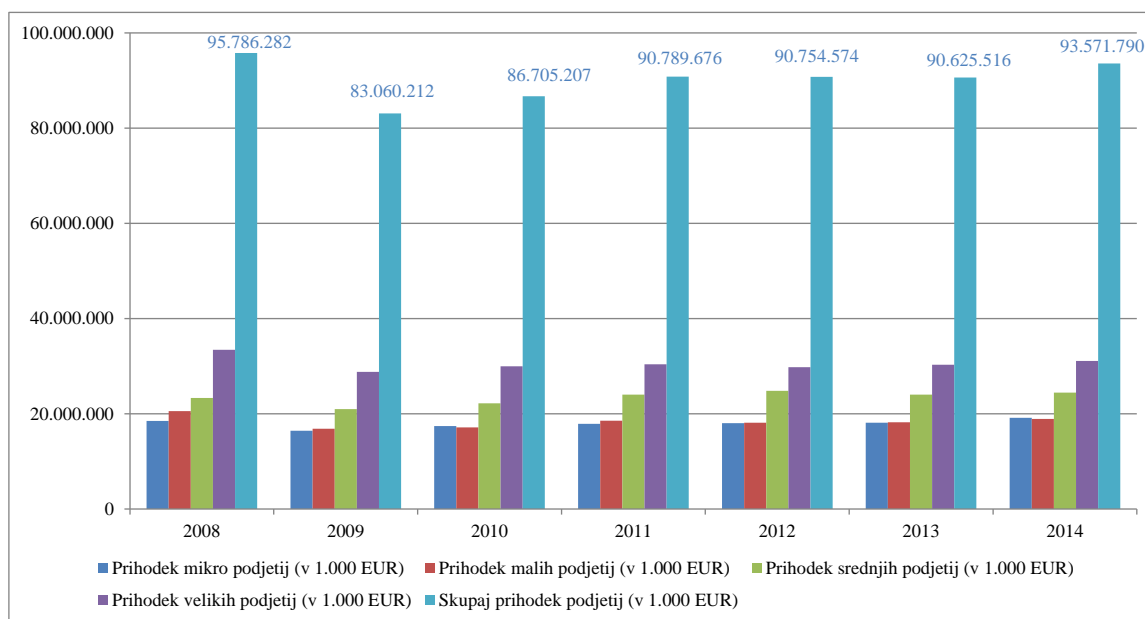
Skupni prihodki podjetij v Sloveniji so se v proučevanem obdobju zmanjšali s 95,8 mrd EUR v letu 2008 na 93,6 mrd EUR v letu 2014 (zmanjšanje za 2,3 %). Največji padec prihodkov je bil leta 2009, ko so se skupni prihodki glede na leto 2008 zmanjšali za 12,7 mrd EUR (zmanjšanje za 13,3 %). Od leta 2010 so se prihodki slovenskih podjetij počasi povečevali, a tudi leta 2014 niso dosegli ravni iz leta 2008. Več prihodkov kot leta 2008 so leta 2014 prikazala le mikro in srednje velika podjetja. Skupaj so MSP v Sloveniji leta 2014 ustvarila za 0,2 % več prihodkov kot leta 2008, kar niti ni tako dober podatek, glede na to, da se je število teh podjetij v istem obdobju povečalo za 22,3 %.

Tabela 25: Prihodek podjetij v Sloveniji v obdobju 2008–2014 (v 1.000 EUR)

	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	Sprememba v % (2014/2008)
Mikro podjetje (0-9)	18.491.893	16.424.546	17.410.106	17.867.954	18.046.771	18.106.864	19.129.558	3,4
Majhno podjetje (10-49)	20.574.042	16.859.790	17.127.357	18.520.793	18.111.563	18.199.850	18.910.819	-8,1
Srednje podjetje (50-249)	23.294.048	20.962.977	22.181.196	24.008.761	24.830.690	24.002.460	24.430.938	4,9
Skupaj MSP	62.359.983	54.247.313	56.718.659	60.397.508	60.989.024	60.309.174	62.471.315	0,2
Veliko podjetje (250+)	33.426.299	28.812.899	29.986.548	30.392.168	29.765.550	30.316.342	31.100.475	-7,0
SKUPAJ MSP IN VELIKA PODJETJA	95.786.282	83.060.212	86.705.207	90.789.676	90.754.574	90.625.516	93.571.790	-2,3

Vir: Statistični urad Republike Slovenije, *Podjetja*, 2015.

Slika 17: Prihodek podjetij v Sloveniji v obdobju 2008–2014 (v 1.000 EUR)

Vir: Statistični urad Republike Slovenije, Podjetja, 2015.

4.8 Stečajni podjetij v Sloveniji v obdobju 2008–2014

Finančna kriza je močno prizadela Slovenijo in z zaostrenim kreditiranjem s strani bank se številna podjetja soočajo s težavami refinanciranja obstoječih posojil ter zagotavljanjem novih likvidnih sredstev. Pri mnogih podjetjih, ki se ne uspejo dovolj hitro prilagoditi novim razmeram, nastanejo likvidnostne težave. Poleg likvidnostnih težav so mnoga podjetja utrpela hude udarce na trgu, ki so se odrazili v visokem upadu prometa in visoki izgubi. V teh primerih prav tako pride do izraza uspešnost podjetja pri prilagajanju spremenjenim razmeram in mnoga zaradi neuspešnega prilagajanja končajo v stečaju ali prisilni poravnavi (Petovar, Lendero, Planinšič, & Jugovec, 2015).

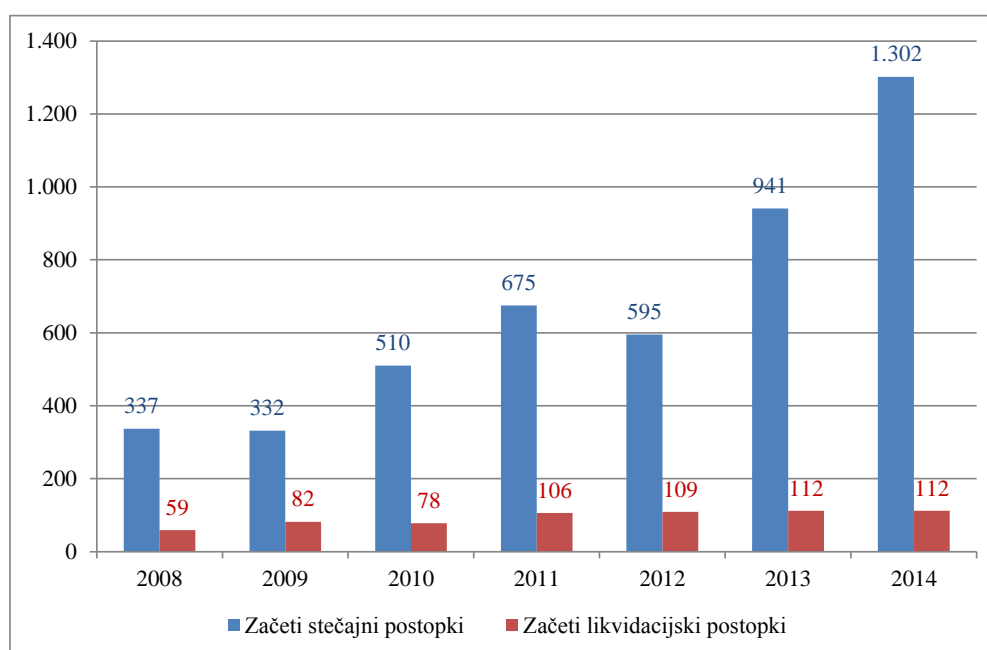
Kljub temu, da so se makroekonomski kazalniki v letu 2014 začeli izboljševati, se je v tem letu močno povečalo število začetih stečajnih postopkov. Če pogledamo gibanje začetih stečajnih postopkov v obdobju 2008–2014, ugotovimo, da se je število le-teh, z izjemo leta 2012, neprestano povečevalo, tako je bilo leta 2014 število začetih stečajnih postopkov skoraj štirikrat večje kot v letu 2008. Tudi število začetih likvidacijskih postopkov se je v proučevanem obdobju povečevalo (z izjemo leta 2010), s tem da je število le-teh od leta 2011 do leta 2014 dokaj konstantno.

Tabela 26: Število poslovnih subjektov z začetimi stečajnimi in likvidacijskimi postopki v obdobju 2008–2014

	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Začeti stečajni postopki	337	332	510	675	595	941	1.302
Začeti likvidacijski postopki	59	82	78	106	109	112	112

Vir: Petovar, M., Lendero, K., Planinšič, D., Jugovec, T., Prezadolženost podjetij v Sloveniji, 2015.

Slika 18: Število poslovnih subjektov z začetimi stečajnimi in likvidacijskimi postopki v obdobju 2008–2014

Vir: Petovar, M., Lendero, K., Planinšič, D., Jugovec, T., Prezadolženost podjetij v Sloveniji, 2015.

Večja podjetja, ki imajo finančne težave, se uspešneje dogovarjajo s svojimi upniki in so v večji meri vstopila v postopek prisilne poravnave, medtem ko so manjša podjetja s finančnimi težavami večinoma končala v stečaju. Razlog za visok delež majhnih podjetij, ki končajo v stečaju, gre iskati v dejstvu, da je pri manjših podjetjih bistveno manj manevrskega prostora za prestrukturiranje poslovanja ter uspešno poslovanje v prihodnosti kot pri večjih. Prav tako upniki (banke) pri posameznem manjšem dolžniku utrpijo nižjo absolutno izgubo kot pri večjem in zaradi tega ne želijo tvegati in čakati nekaj let na poplačilo manjšega dela terjatev (Petovar, Lendero, Planinšič, & Jugovec, 2015).

4.9 Kazalniki Globalnega podjetniškega monitorja za Slovenijo v obdobju 2008–2014

Globalni podjetniški monitor (angl. *Global Entrepreneurship Monitor*, v nadaljevanju GEM) je največja raziskava podjetništva na svetu. Cilj raziskave je pridobiti in oblikovati podatke o podjetniški aktivnosti.

Ni toliko pomembno, koliko podjetij imamo v Sloveniji, pomembno je, kakšna so ta podjetja, ali so sposobna ustvarjati novo vrednost, zmorejo zaposlovati in se širiti. Razvoja gospodarstva, dodatne zaposlitve in razvoja gospodarske blaginje namreč ne zagotavlja število podjetnikov in podjetij, temveč njihova dinamika in kakovost. Vitalnosti podjetništva zato ne moremo spoznati tako, da bi prešteli podjetja in podjetnike, ampak da spoznamo podjetniško okolje, temeljne značilnosti podjetniške aktivnosti, njihove motivacije in ambicije (Rebernik et al., 2015).

Krizna obdobja zahtevajo poglobljen razmislek o tem, kaj storiti, da bi čim bolj izkoristili obstoječe vire ter zadovoljili potrebe. Gospodarska blaginja je močno odvisna od podjetniškega sektorja, prav tako pa je pomembno vedeti, za kakšno podjetništvo gre. Razlika je namreč, ali so se posamezniki lotili podjetništva, ker so bili zaradi preživetja v to prisiljeni, ali pa zato, ker so hoteli izkoristiti obetavno podjetniško priložnost. Oboji sicer prispevajo h kakovostnejšemu življenju in k razvoju družbe, vendar ne v enaki meri. Sodobno globalno gospodarstvo zahteva namreč posameznike, ki so podjetni in so se pripravljene vključevati v podjetništvo, potrebuje ambiciozne posameznike, zmožne ustvarjati podjetja, ki bodo zaposlovala, inovirala, rastle in se uspešno vključevala v mednarodne gospodarske tokove (Rebernik et al., 2015).

V nadaljevanju podajam prikaz gibanja treh sestavin podjetništva za Slovenijo v obdobju 2008–2014, ki jih raziskuje GEM, in sicer:

- dojemanje in odnos do podjetništva;
- podjetniško aktivnost;
- podjetniške aspiracije.

4.9.1 Dojemanje in odnos do podjetništva Sloveniji v obdobju 2008–2014

Dojemanje in odnos do podjetništva sta pomembna, ker odražata splošno razpoloženje prebivalstva do podjetnikov in podjetništva. V družbah, kjer je podjetništvo nezaželeno, se bo manj posameznikov odločilo za podjetništvo, kot pa v družbah, kjer je to cenjena in spoštovana dejavnost (Rebernik et al., 2009).

V nadaljevanju podajam pregled, kaj se je dogajalo z dojemanjem in odnosom do podjetništva v Sloveniji v času finančne krize. V Tabeli 27 so prikazani dejavniki, ki vplivajo na dojetje in odnos do podjetništva v Sloveniji v obdobju 2008–2014, in sicer, kako odrasli prebivalci:

- vidijo dobre priložnosti za ustanovitev podjetja;
- verjamejo, da imajo potrebne veščine in znanje, da bi ustanovili podjetje;
- izkazujejo podjetniške namere;
- mislijo, da je v Sloveniji podjetništvo zaželena poklicna izbira;
- verjamejo, da so uspešni podjetniki spoštovani in ugledni.

Tabela 27: Dojetje in odnos do podjetništva v Sloveniji v obdobju 2008–2014 (v %)

	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Zaznavanje poslovnih priložnosti (v %)	44,8	29,1	26,8	18,4	20,0	16,0	17,3
Zanaje, izkušnje in sposobnost za podjetništvo (v %)	50,8	52,0	56,3	50,8	51,0	51,0	48,6
Podjetniške namere (v %)	N.p.	N.p.	8,7	9,2	14,7	12,0	12,3
Podjetništvo kot zaželena poklicna izbira (v %)	57,6	55,8	53,2	53,7	53,0	57,0	53,4
Spoštovanje uspešnih podjetnikov (v %)	77,8	77,6	73,7	69,7	71,0	68,0	72,3

Vir: Rebernik M., Tominc, P., Pušnik K., Rast podjetniške aktivnosti v Sloveniji: GEM Slovenija 2008, 2009; Rebernik M., Tominc, P., Pušnik K., Slovensko podjetništvo v letu krize: GEM Slovenija 2009, 2010; Rebernik M., Tominc P., Crnogaj K., Podjetniška aktivnost, aspiracije in odnos do podjetništva: GEM Slovenija 2010, 2011; Rebernik M., Tominc P., Crnogaj K., Usihanje podjetništva v Sloveniji: GEM Slovenija 2011, 2012; Rebernik M., Tominc P., Crnogaj K., Širec K., Bradač Hojnik B., Nezaznane priložnosti: GEM Slovenija 2012, 2013; Rebernik M., Tominc P., Crnogaj K., Širec K., Bradač Hojnik B., Rus M., Sprevidan podjetniški potencial mladih: GEM Slovenija 2013, 2014; Rebernik M., Tominc P., Crnogaj K., Širec K., Bradač Hojnik B., Rus M., Pomanjkanje vitalnosti slovenskega podjetništva: GEM Slovenija 2014, 2015.

Zaskrbljujoč je podatek o zaznavanju poslovnih priložnosti. Gre za kazalnik, ki govori, kolikšen odstotek odraslega prebivalstva meni, da se bodo v naslednjih šestih mesecih pojavile dobre poslovne priložnosti za podjetništvo v Sloveniji. Zaznavanje poslovnih priložnosti je povezano z vključevanjem ljudi v podjetništvo. Povezava med zaznavanjem podjetniške priložnosti in pričetkom podjetniške aktivnosti pa je lahko različna. Ljudje se za podjetniško pot lahko odločijo, ko zaznajo obetavno poslovno priložnost, lahko pa najprej dozori odločitev o vključitvi v podjetništvo, nato pa sledi sistematično in intenzivno iskanje poslovne priložnosti (Kelley, Bosma, & Amoros, 2011). V proučevanem obdobju je prišlo do precejšnjega upada zaznavanja poslovnih priložnosti, saj

je leta 2008 ta kazalnik znašal 44,8 %, leta 2014 pa le še 17,3 %, kar pomeni upad za 27,5 odstotnih točk. Trend upadanja tega kazalnika je zaskrbljujoč za Slovenijo, saj brez poslovne priložnosti, ki jo nekdo zazna in poizkuša uresničiti, ni novih podjetniških podjetij. Trend upadanja omenjenega kazalnika lahko pojasnimo tudi s finančno krizo, ki smo ji priča zadnjih nekaj let.

Kazalnik, ki govori o znanju, izkušnjah in sposobnostih za podjetništvo, je v obdobju 2008–2014 dokaj konstanten in je leta 2014 znašal 48,6 %. Približno polovica odraslega prebivalstva torej meni, da imajo potrebne veščine in znanje, da bi ustanovili podjetje. Ta kazalnik je pomemben zaradi dveh vidikov. Prvič, ker so znanje in izkušnje vpliven dejavnik uspešnega podjetništva, in drugič, ker to govori o samozaupanju prebivalstva, da se je sposobno in zmožno lotiti tvegane dejavnosti, kot je podjetništvo (Rebernik et al., 2009).

Kazalec podjetniških namer je delež delovno aktivnih ljudi v državi, ki niso vključeni v podjetniško aktivnost, a hkrati ocenjujejo, da bodo v prihodnjih treh letih začeli neko obliko podjetniške aktivnosti. Na oblikovanje podjetniških namer vpliva splet dejavnikov na individualni ravni in na ravni gospodarstev. Načeloma velja, da je zaznanih podjetniških namer več v manj razvitih državah, ker je tam na voljo zelo malo zaposlitvenih možnosti in je zato tudi bistveno več podjetništva iz nuje (Rebernik et al., 2015). V Sloveniji je kazalec podjetniških namer rasel od leta 2010 do leta 2012, nato pa je zopet nekoliko upadel, tako da je v letu 2014, podobno kot leta 2013, samo 12,3 % odraslih posameznikov razmišljala o tem, da bi v prihodnjih treh letih ustanovili podjetje. Ob tako visoki brezposelnosti in pomanjkanju delovnih mest je tako nizek odstotek zaskrbljujoč, saj podjetništvo očitno še vedno ni dovolj atraktivna možnost. Obstoječa podjetja ne bodo mogla vsrkati proste delovne sile. Številni posamezniki se bodo tako znašli ali na zavodih za zaposlovanje in plečih davkoplačevalcev ali pa si bodo, če so za to dovolj podjetni, poiskali svojo eksistenco v tujini (Rebernik et al., 2015).

Kazalnik, ki govori o podjetništvu kot zaželeni poklicni izbiri, je v obdobju 2008–2014 dokaj konstanten in je leta 2014 znašal 53,4 %. To je delež delovno aktivnih prebivalcev, ki menijo, da je podjetništvo zaželena poklicna pot.

Kazalnik, ki meri spoštovanje uspešnih podjetnikov, se je v obdobju 2008–2014 v Sloveniji nekoliko znižal. Leta 2014 je 72,3 % prebivalstva menilo, da so uspešni podjetniki spoštovani in ugledni. Leta 2008 je ta kazalnik znašal 77,8 %. Očitno ljudje znajo ločiti slabe namere podjetnikov od dobrih in podjetnikov ne povezujejo s špekulantskimi in destruktivnimi tipi podjetništva (Rebernik et al., 2009).

4.9.2 Podjetniška aktivnost v Sloveniji v obdobju 2008–2014

4.9.2.1 Faze podjetniške aktivnosti

Podjetniški proces se začne s posamezniki, ki imajo zmogljivosti in so prepričani, da lahko uresničijo svojo podjetniško idejo. Le del teh potencialnih podjetnikov tudi dejansko začne izvajati aktivnosti za ustanovitev podjetja. Med tistimi, ki dejansko izvajajo podjetniške aktivnosti, ločimo nastajajoče in nove podjetnike. Posameznike, ki so podjetje ustanovili pred manj kot tremi meseci, GEM imenuje nastajajoči podjetniki. Toda le določen delež nastajajočih podjetnikov preide v naslednjo fazo, med nove podjetnike, ki imajo podjetje več kot tri mesece in izplačujejo plače, vendar ne več kot tri leta in pol. Ti po določenem času poslovanja postanejo ustaljeni podjetniki ali pa prenehajo poslovati (Rebernik et al., 2015).

4.9.2.2 Zgodnja podjetniška aktivnost

Dinamika nastajanja podjetij je odvisna od tega, koliko posameznikov se odloči in dejansko ustanovi podjetje in začne poslovati (Rebernik et al., 2015). Eden izmed ključnih kazalnikov, ki ga je vpeljal GEM, je indeks zgodnje podjetniške aktivnosti (angl. *total early-stage entrepreneurial activity*, v nadaljevanju TEA). Indeks TEA prikazuje odstotek odrasle populacije med 18. in 64. letom starosti, ki se vključuje v podjetništvo, bodisi kot nastajajoči ali kot novi podjetniki. Podjetniki, ki svoje podjetje razvijajo več kot tri leta in pol, spadajo med ustaljene podjetnike.

Zgodnja podjetniška aktivnost Sloveniji je upadala od leta 2008 do leta 2011, ko je bila najnižja (3,7 %), nato je v naslednjih dveh letih porasla (6,5 % leta 2013), leta 2014 pa je ponovno prišlo do rahlega znižanja zgodnje podjetniške aktivnosti (6,3 %).

Tabela 28: Zgodnja podjetniška aktivnost (TEA) v Sloveniji v obdobju 2008–2014 (v %)

	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Zgodnja podjetniška aktivnost - TEA (v %)	6,4	5,4	4,7	3,7	5,4	6,5	6,3

Vir: Rebernik M., Tominc P., Pušnik K., Rast podjetniške aktivnosti v Sloveniji: GEM Slovenija 2008, 2009; Rebernik M., Tominc P., Pušnik K., Slovensko podjetništvo v letu krize: GEM Slovenija 2009, 2010; Rebernik M., Tominc P., Crnogaj K., Podjetniška aktivnost, aspiracije in odnos do podjetništva: GEM Slovenija 2010, 2011; Rebernik M., Tominc P., Crnogaj K., Usihanje podjetništva v Sloveniji: GEM Slovenija 2011, 2012; Rebernik M., Tominc P., Crnogaj K., Širec K., Bradač Hojnik B., Nezaznane priložnosti: GEM Slovenija 2012, 2013; Rebernik M., Tominc P., Crnogaj K., Širec K., Bradač Hojnik B., Rus M., Sprevidan podjetniški potencial mladih: GEM Slovenija 2013, 2014; Rebernik M., Tominc P., Crnogaj K., Širec K., Bradač Hojnik B., Rus M., Pomankanje vitalnosti slovenskega podjetništva: GEM Slovenija 2014, 2015.

4.9.2.3 Motivacija za podjetništvo

Temeljna delitev motivov za podjetništvo je na podjetništvo iz nuje in podjetništvo iz priložnosti (Williams & Williams, 2014). Podjetništvo iz nuje pomeni, da se posamezniki odločajo za podjetništvo zato, da preživijo, podjetništvo iz priložnosti pa pomeni, da posamezniki identificirajo poslovno priložnost in jo tudi izkoristijo z namenom, da bi postali neodvisni, imeli dohodek in poželi dobiček (Rebernik et al., 2015).

V obdobju 2008–2014 je bila v Sloveniji stopnja podjetništva iz priložnosti vselej višja kot stopnja podjetništva iz nuje. Vendar se po letu 2012, ko je bil delež podjetnikov iz nuje v zadnjih sedmih letih najnižji (0,40 %), hkrati pa delež podjetnikov iz priložnosti zelo visok (4,88 %), delež podjetnikov iz nuje bistveno povečuje, hkrati pa upada delež podjetnikov zaradi priložnosti.

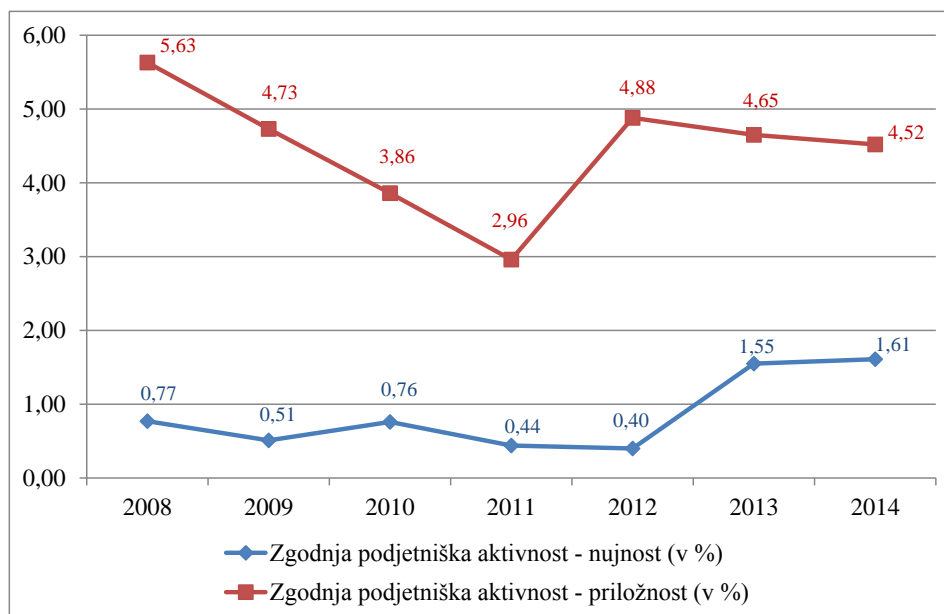
Če upoštevamo značilnosti okolja za podjetništvo in trga dela v Sloveniji, je takšen trend sprememb pričakovan. V vseh sedmih proučevanih letih se namreč stopnja brezposelnosti v Sloveniji povečuje, hkrati pa se zmanjšuje tudi število zaposlenih oseb. Takšne neugodne razmere posameznike potiskajo v podjetništvo zaradi pomanjkanja delovnih mest. S tega vidika je vloga podpornega okolja zelo pomembna, predvsem v zagotavljanju ugodnih razmer za gospodarjenje in spodbujanje posameznikov, da najdejo poslovne priložnosti in se podajo na podjetniško pot (Rebernik et al., 2015).

Tabela 29: Podjetništvo iz nuje in podjetništvo iz priložnosti v Sloveniji v obdobju 2008–2014 (v %)

	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Zgodnja podjetniška aktivnost - nujsost (v %)	0,77	0,51	0,76	0,44	0,40	1,55	1,61
Zgodnja podjetniška aktivnost - priložnost (v %)	5,63	4,73	3,86	2,96	4,88	4,65	4,52

Vir: Rebernik M., Tominc P., Pušnik K., Rast podjetniške aktivnosti v Sloveniji: GEM Slovenija 2008, 2009; Rebernik M., Tominc P., Pušnik K., Slovensko podjetništvo v letu krize: GEM Slovenija 2009, 2010; Rebernik M., Tominc P., Crnogaj K., Podjetniška aktivnost, aspiracije in odnos do podjetništva: GEM Slovenija 2010, 2011; Rebernik M., Tominc P., Crnogaj K., Usihanje podjetništva v Sloveniji: GEM Slovenija 2011, 2012; Rebernik M., Tominc P., Crnogaj K., Širec K., Bradač Hojnik B., Nezaznane priložnosti: GEM Slovenija 2012, 2013; Rebernik M., Tominc P., Crnogaj K., Širec K., Bradač Hojnik B., Rus M., Spregledan podjetniški potencial mladih: GEM Slovenija 2013, 2014; Rebernik M., Tominc P., Crnogaj K., Širec K., Bradač Hojnik B., Rus M., Pomanjkanje vitalnosti slovenskega podjetništva: GEM Slovenija 2014, 2015.

Slika 19: Podjetništvo iz nuje in podjetništvo iz priložnosti v Sloveniji v obdobju 2008–2014 (v %)

Vir: Rebernik M., Tominc, P., Pušnik K., Rast podjetniške aktivnosti v Sloveniji: GEM Slovenija 2008, 2009; Rebernik M., Tominc, P., Pušnik K., Slovensko podjetništvo v letu krize: GEM Slovenija 2009, 2010; Rebernik M., Tominc P., Crnogaj K., Podjetniška aktivnost, aspiracije in odnos do podjetništva: GEM Slovenija 2010, 2011; Rebernik M., Tominc P., Crnogaj K., Usihanje podjetništva v Sloveniji: GEM Slovenija 2011, 2012; Rebernik M., Tominc P., Crnogaj K., Širec K., Bradač Hojnik B., Nezaznane priložnosti: GEM Slovenija 2012, 2013; Rebernik M., Tominc P., Crnogaj K., Širec K., Bradač Hojnik B., Rus M., Spregledan podjetniški potencial mladih: GEM Slovenija 2013, 2014; Rebernik M., Tominc P., Crnogaj K., Širec K., Bradač Hojnik B., Rus M., Pomanjkanje vitalnosti slovenskega podjetništva: GEM Slovenija 2014, 2015.

4.9.3 Podjetniške aspiracije v Sloveniji v obdobju 2008–2014

Malo novih podjetij prispeva znatno število novih delovnih mest in tudi, upoštevajoč druge kriterije, kot so novi izdelki in storitve, uvajanje novih tehnologij, le malo novih podjetij izkazuje možnosti za rast (Rebernik et al., 2009). Podjetniki imajo zelo pogosto nerealna pričakovanja in želje o rasti njihovih podjetij v prihodnosti. Kljub temu pa je že sama odločitev podjetnika o tem, do kakšne mere želi širiti svoje podjetje, pomemben dejavnik za rast podjetja (Rebernik, Tominc, & Crnogaj, 2011).

V nadaljevanju sem proučil podjetniške aspiracije v Sloveniji v obdobju 2008–2014, tako kot jih proučuje GEM, po rasti z vidika pričakovanega števila novih delovnih mest v prihodnjih petih letih. Rastoča podjetja predstavljajo majhen del podjetniške populacije v vseh gospodarstvih sveta, a so izrednega pomena za razvoj nacionalnih gospodarstev, še zlasti zaradi njihovega prispevka pri ustvarjanju novih delovnih mest (Autio, 2007). Rast podjetja, ki je povezana z ustvarjanjem novih zaposlitev, je ključnega pomena za

gospodarski razvoj in ustvarjanje blaginje. Ustvarjanje novih delovnih mest je še posebej pomembno v času finančne krize, ko je le-to postalo primaren cilj vseh vlad, zato je proučevanje in razumevanje rasti zelo pomembno (Rebernik et al., 2014).

Leta 2014 je v Sloveniji 17,1 % nastajajočih ali novih podjetnikov izkazovalo visoke aspiracije glede zaposlovanja (porast za najmanj 10 delovnih mest in hkrati za najmanj 50 % v petih letih), kar je skoraj na enaki ravni kot leta 2008. Optimistično pričakovanje rasti glede zaposlovanja je značilno za podjetnike v zgodnjih fazah podjetništva, kasneje pa močno upade. Med ustaljenimi podjetniki v Sloveniji je bilo leta 2014 takšnih, ki izkazujejo visoke aspiracije glede zaposlovanja, le še 4,3 %, kar je podobno kot leta 2008.

Tabela 30: Podjetniške aspiracije v Sloveniji v obdobju 2008–2014 (v %)

Zaposlovanje - porast za najmanj 10 delovnih mest in hkrati za najmanj 50% v petih letih	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Nastajajoča + nova podjetja (v %)	17,3	19,5	18,0	22,6	19,2	22,7	17,1
Ustaljena podjetja (v %)	4,6	5,4	4,1	2,4	7,4	9,5	4,3

Vir: Rebernik M., Tominc, P., Pušnik K., Rast podjetniške aktivnosti v Sloveniji: GEM Slovenija 2008, 2009; Rebernik M., Tominc, P., Pušnik K., Slovensko podjetništvo v letu krize: GEM Slovenija 2009, 2010; Rebernik M., Tominc P., Crnogaj K., Podjetniška aktivnost, aspiracije in odnos do podjetništva: GEM Slovenija 2010, 2011; Rebernik M., Tominc P., Crnogaj K., Usihanje podjetništva v Sloveniji: GEM Slovenija 2011, 2012; Rebernik M., Tominc P., Crnogaj K., Širec K., Bradač Hojnik B., Nezaznane priložnosti: GEM Slovenija 2012, 2013; Rebernik M., Tominc P., Crnogaj K., Širec K., Bradač Hojnik B., Rus M., Spregledan podjetniški potencial mladih: GEM Slovenija 2013, 2014; Rebernik M., Tominc P., Crnogaj K., Širec K., Bradač Hojnik B., Rus M., Pomanjkanje vitalnosti slovenskega podjetništva: GEM Slovenija 2014, 2015.

SKLEP

Zadnja finančna kriza, ki je prizadela tudi Slovenijo, je pomembno vplivala na sektor podjetništva v Sloveniji. V proučevanem obdobju 2008–2014 se je število podjetij v Sloveniji sicer povečalo, a da bi dobili pravi odgovor na to, kako je finančna kriza vplivala na podjetništvo v Sloveniji, je potrebno tudi pogledati, kakšna so ta podjetja, ali so sposobna zaposlovati, se širiti in tako prispevati h gospodarski rasti.

Ni toliko pomembno, koliko podjetij imamo, pomembno je, kakšna so ta podjetja, ali so sposobna ustvarjati novo vrednost, zmorejo zaposlovati in se širiti. Razvoja gospodarske blaginje namreč ne zagotavlja število podjetnikov in podjetij, temveč njihova dinamika in kakovost. Vitalnosti podjetništva ne moremo spoznati tako, da bi prešteli podjetja in podjetnike, ampak da spoznamo podjetniško okolje, temeljne značilnosti podjetniške aktivnosti njihove motivacije in ambicije (Rebernik et al., 2015).

V magistrskem delu sem s pregledom relevantne literature in z empirično raziskavo, ki temelji na opisni analizi kvantitativnih podatkov, najprej opredelil podjetništvo na splošno ter predstavil finančno krizo, nato pa še orisal stanje podjetništva v Sloveniji v obdobju finančne krize (2008–2014).

V prvem delu magistrskega dela sem opredelil podjetništvo na splošno ter izpostavil vlogo in pomen podjetništva pri gospodarskem razvoju države. Različni avtorji po svoje definirajo pojem podjetništva, vendar je pri vseh zaznati skupno rdečo nit. Antončič (2002) pravi, da je podjetništvo pomembno področje poslovnih znanosti in poslovne prakse ter predstavlja pomembno gonilo gospodarskega napredka. Timmons (1989) opredeljuje podjetništvo kot sposobnost ustvariti in zgraditi nekaj iz praktično ničesar. Podjetništvo pomeni samoiniciativnost, trdo delo, doseganje ciljev in ustanavljanje podjetij. Pomeni spretnost zaznati priložnost tam, kjer drugi vidijo le kaos. Predstavlja možnost ustvariti skupino ljudi, kjer bi se še bolj izrazile posameznikove spretnosti in talenti, ter imeti znanje za razpolaganje z viri podjetja. Glas in Pšeničny (2000) pa pravita, da je podjetništvo svetovni proces in fenomen. Danes milijoni podjetniško usmerjenih posameznikov po vsem svetu krojijo usodo človeštva. Podjetništvo postaja po vsem svetu vedno bolj pomemben dejavnik razvoja gospodarstva, saj povečuje konkurenco in sili k stalnemu izboljševanju kakovosti, s čimer povečuje blaginjo prebivalstva (Timmons & Spinelli, 2004). Podjetništvo pomembno prispeva k povečanju bruto domačega proizvoda (Ayyagari, Beck, & Demirguc-Kunt, 2007; Coleman & Cohn, 2000) in pozitivno vpliva na generiranje novih delovnih mest (Glaeser, Kerr, & Ponzetto, 2010; Harris, Sapienza, & Norman, 2009; Van Praag & Versloot, 2007).

V magistrskem delu sem na kratko predstavil finančno krizo, in sicer vzroke za njen nastanek, ter opisal finančno krizo v Sloveniji. V Združenih državah Amerike je sredi leta 2007 izbruhnila kriza na trgu hipotekarnih posojil, ki se je zelo hitro razširila v svetovno finančno in gospodarsko krizo. Vse do začetka finančne krize leta 2008 je Slovenija dosegala nadpovprečno gospodarsko rast, okoli 3 do 4 % letno, s katero je počasi dohitevala razvitejše države EU. V letu 2009 je kot posledica finančne krize sledil strm padec. BDP se je skrčil kar za 7,8 %. Sledila je najprej šibka pozitivna rast, nato pa se je BDP spet skrčil v letih 2012 in 2013 za 2,6 oziroma 1,0 % (RS Ministrstvo za gospodarski razvoj in tehnologijo, 2013). Slovensko gospodarstvo je močno čutilo posledice svetovne finančne krize. Zaupanje potrošnikov je bilo majhno zaradi zmanjšane posojilne aktivnosti, znižanja cen nepremičnin in padanja borznih tečajev. Posledice tega so bile manjša potrošnja in vlaganja, podjetjem so posledično močno upadla naročila, kar je pomenilo povečanje števila brezposelnih, veliko podjetij je tudi propadlo (Evropska komisija, 2008).

V drugem delu magistrskega dela sem podal podrobno analizo podjetništva v Sloveniji v obdobju 2008–2014. V obdobju 2008–2014, torej v času finančne krize, se je celotno število podjetij v Sloveniji povečalo za 33.892 oziroma 22,2 % (s 152.541 podjetij v letu 2008 na 186.433 podjetij v letu 2014). Podrobna analiza pokaže, da se je v omenjenem

obdobju povečalo samo število mikro podjetij (podjetja z manj kot 10 zaposlenimi). Število malih, srednjih in velikih podjetij se je zmanjšalo. Tudi sicer so mikro podjetja najštevilčnejša med podjetji, saj jih je bilo leta 2014 177.235 oziroma 95,1 %. Skupaj so MSP v Sloveniji leta 2014 predstavljala kar 99,8 % vseh podjetij v Sloveniji.

Po pravnoorganizacijski obliki med podjetji v Sloveniji prevladujejo fizične osebe, saj jih je bilo v letu 2014 100.356 od skupno 186.433 podjetij (53,8 %), od tega največ samostojnih podjetnikov, in sicer 88.528. Od skupno 33.892 podjetij, za kolikor se je povečalo njihovo število v obdobju 2008–2014, se je število pravnih oseb povečalo za 14.770, število fizičnih oseb pa za 19.122 (največ samostojnih podjetnikov, in sicer za 14.895). Tako velika rast števila podjetij v državi v obdobju finančne krize, še posebej samostojnih podjetnikov, je razumljiva, saj je bilo v kriznih časih izgubljenih veliko delovnih mest. Samozaposlitev je oblika podjetništva, v katero so posamezniki v razmerah finančne krize pogosto prisiljeni, saj izgubijo službo v podjetju, v katerem so prej delali, ali se bojijo, da jo bodo izgubili. Samostojna podjetniška pot jim tako omogoča preživetje (Pirnar, 2012). Povečanje števila samostojnih podjetnikov v državi je med drugim tudi rezultat ekonomske politike države na tem področju. Na slabe gospodarske razmere se je država odzvala z aktivno politiko zaposlovanja, ki se je izvajala tudi v obliki ukrepa spodbujanja samozaposlovanja. Ukrep spodbujanja samozaposlovanja je bil namenjen brezposelnim osebam, ki so se želele samozaposliti. V ukrep je sodila priprava na samozaposlitev, kjer se je ugotavljala smiselnost vključitve brezposelne osebe v samozaposlitev. Sama priprava je potekala kot individualni razgovor podjetniškega svetovalca in brezposelne osebe, sledila je delavnica, kjer se je brezposelna oseba usposobila za začetek podjetniškega procesa. Brezposelna oseba, ki se je odločila za samostojno podjetniško pot, je nato prejela še subvencijo za samozaposlitev (RS Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve, 2015).

V obdobju 2008–2014 se je povprečno število registrirano brezposelnih oseb povečalo s 63.216 na 120.109 (povečanje za 90,0 %). Povprečna stopnja registrirane brezposelnosti se je v istem obdobju povečala s 6,7 % na 13,1 %. Slovenska mikro podjetja so tista, ki so v obdobju finančne krize vsaj deloma zmanjševala hitrost naraščanja brezposelnosti, saj so leta 2014 zaposlovala 8,3 % ljudi več v primerjavi z letom 2008. Velika podjetja so leta 2014 zaposlovala 14,4 % ljudi manj v primerjavi z letom 2008.

Zmanjšala se je tudi skupna bruto dodana vrednost podjetij. Najbolj v skupini mikro podjetij, bruto dodana vrednost v skupini srednjih podjetij pa se je v proučevanem obdobju celo povečala za 1,4 % (z 2,75 mrd EUR v letu 2008 na 2,78 mrd EUR v letu 2014). Bruto dodana vrednost na zaposlenega se je v proučevanem obdobju povečala, kar je tudi razumljivo, saj se je v istem obdobju, ob povečanju produktivnosti, število zaposlenih oseb v podjetjih v Sloveniji zelo zmanjšalo. Tako se je bruto dodana vrednost na zaposlenega v letu 2014, ko je le-ta znašala 39.463 EUR na zaposlenega, povzpela na najvišjo raven v zadnjih sedmih letih.

Za slovenska podjetja velik problem predstavlja razmerje med dolgom in kapitalom, saj so slovenska podjetja po tem kazalniku med najbolj zadolženimi v evrskem območju. Čeprav se je obseg kreditov v času finančne krize zmanjšal, je zadolženost slovenskih podjetij še vedno precej nad predkrizno ravnjo (Urad Republike Slovenije za makroekonomske analize in razvoj, 2014). V primerjavi z velikimi podjetji so MSP bolj zadolžena, a so po letu 2008 zadolženost znižala hitreje in v večji meri kot velika podjetja. V letu 2014 je znašal finančni vzvod vseh podjetij 123 %, MSP pa 168 %, a se je v letu 2014 znižal pod raven iz leta 2004, finančni vzvod velikih podjetij pa je v letu 2014 še vedno za četrtnino presegal raven iz leta 2004 (Banka Slovenije, 2015a). Likvidnost podjetniškega sektorja se od začetka krize izboljšuje, večji skok je bil predvsem v letu 2011, ko se je obseg tekočih sredstev znižal manj, kot so se znižale tekoče obveznosti (Urad Republike Slovenije za makroekonomske analize in razvoj, 2014).

Bruto investicije v opredmetena osnovna sredstva podjetij v Sloveniji so se zmanjšale s 6,9 mrd EUR v letu 2008 na 3,5 mrd EUR v letu 2013. Skupni prihodki podjetij v Sloveniji so se v proučevanem obdobju zmanjšali s 95,8 mrd EUR v letu 2008 na 93,6 mrd EUR v letu 2014 (zmanjšanje za 2,3 %). Najbolj se je prihodek zmanjšal majhnim podjetjem, in sicer za 8,1 %.

Število začelih stečajnih postopkov v obdobju 2008–2014 se je, z izjemo leta 2012, neprestano povečevalo in jih je bilo tako leta 2014 skoraj štirikrat več kot v letu 2008. Tudi število začelih likvidacijskih postopkov se je v proučevanem obdobju povečevalo (z izjemo leta 2010), a je število le-teh od leta 2011 do leta 2014 dokaj konstantno.

Kot kažejo podatki GEM, se je slika dojemanja in odnosa do podjetništva v Sloveniji v obdobju finančne krize nekoliko poslabšala, zmanjšala se je podjetniška aktivnost, krepili se podjetništvo iz nuje, zmanjšuje pa se podjetništvo, ki je plod kakovostnih podjetniških zamisli.

V Sloveniji se je število podjetij v obdobju finančne krize močno povečalo, kljub temu pa gospodarska struktura in sestava še vedno ne omogočata takšnih mednarodnih konkurenčnih prednosti, ki bi Sloveniji zagotavljale stabilen položaj na področju globalne konkurence. Novonastala podjetja so zelo majhna, večina od njih se ne razvija in ne raste. Da bi se trenutna situacija izboljšala, predlagam dosledno izvajanje različnih ukrepov na področju podjetništva, sodelovanje med izvajalci in pripravljavci programov podjetniških aktivnosti ter sistematično povezavo ukrepov za spodbujanje podjetništva. Premiki na tem področju zahtevajo svoj čas, jih je pa mogoče doseči s poudarjanjem primerov dobre prakse in popularizacijo podjetništva. Slovenija potrebuje tudi razvit trg kapitala, ki bi izboljšal možnosti financiranja podjetij, kar bi lahko pozitivno vplivalo na gospodarsko rast. Ključni gonilni sili, ki dajeta konkurenčno prednost posameznemu gospodarstvu v globalnem okolju, sta podjetništvo in inovacije.

Pomembnost podjetništva se kaže predvsem v kriznih časih, kakršnim smo priča zadnjih nekaj let, in v okoljih, v katerih je bilo izgubljenih veliko delovnih mest. Pričakovati je, da bo podjetništvo iz nuje vedno prisotno, dolgoročni interes države in njenih podpornih mehanizmov pa mora biti predvsem zagotavljanje potrebnega okvira vsem posameznikom, ki kažejo potencial za ustvarjanje inovativnega in rastočega podjetja (Rebernik et al., 2015). Če bodo hitrorastoča podjetja v Sloveniji v naslednjih letih beležila rast, bo to pozitivno vplivalo na razvoj slovenskega gospodarstva.

V času finančne krize, ki je Slovenijo prizadela še bolj kot večino drugih držav članic Evropske unije, je za ohranjanje in povečevanje konkurenčnosti gospodarstva pomembno okrepiti podjetništvo, ki predstavlja generator inovacij, rasti in zaposlovanja. Odgovor na vprašanje, kako oživiti in pospešiti gospodarsko rast v Sloveniji, je torej dokaj enostaven. Ustvariti moramo ugodne pogoje za hitrorastoča podjetja. Potrebno jih je razbremeniti administracije, zmanjšati davčne obremenitve, zmanjšati sivo ekonomijo in jim omogočiti, da si za svojo nadaljnjo rast ter internacionalizacijo najamejo ustrezno usposobljene menedžerje, zaposlene in denar (Pšeničny & Novak, 2014).

LITERATURA IN VIRI

1. Abramovič, K. (2008, 4. julij). Kaj se lahko naučimo iz preteklih finančnih kriz? *Finance*. Najdeno 22. junija 2015 na spletnem naslovu <http://www.finance.si/217545/Kaj-se-lahko-nau%C4%8Dimo-iz-preteklih-finan%C4%8Dnih-kriz>
2. Agencija Republike Slovenije za javnopravne evidence in storitve. (b.l.). Hitrorastoča podjetja (HRP) v obdobju 2010–2014. Najdeno 1. decembra 2015 na spletnem naslovu http://www.ajpes.si/Letna_porocila/Druzbe_in_zadruga/Informacije/Hitro_rastoca_podjetja_2014
3. Antončič, B. (2002): *Notranje podjetništvo: prenova konstrukta in razvoj integrativnega modela*. Koper: Društvo za akademske in aplikativne raziskave.
4. Antončič, B., Hisrich, R. D., Petrin, T., & Vahčič, A. (2002): *Podjetništvo*. Ljubljana: GV založba.
5. Ayyagari, M., Beck, T., & Demircuc-Kunt, A. (2007). Small and medium enterprises across the globe. *Small Business Economics*, 29(4), 415–434.
6. Autio, E. (2007). 2007 Global Report on High-Growth Entrepreneurship. Najdeno 18. januarja 2016 na spletnem naslovu <http://www.babson.edu/Academics/centers/blank-center/global-research/gem/Documents/gem-2007-global-high-growth-entrepreneurship.pdf>
7. Bajuk, S. (2012). *Različni vidiki spodbujanja brezposelnih oseb za samozaposlitev* (magistrsko delo). Ljubljana: Ekonomska fakulteta.
8. Banka Slovenije. (2015a). *Poročilo o finančni stabilnosti*. Najdeno 18. decembra 2015 na spletnem naslovu <http://www.bsi.si/iskalniki/porocila.asp?MapaId=285>
9. Banka Slovenije. (2015b). *Letno poročilo 2014*. Najdeno 6. januarja 2016 na spletnem naslovu <http://www.bsi.si/publikacije/Letno%20porocilo%20BS/za%202014/index.html#p=2>
10. Bartlett, D. (2008). *Fallout of the Global Financial Crisis*. Najdeno 16. decembra 2015 na spletnem naslovu http://moodle.adaptland.it/pluginfile.php/7939/mod_resource/content/0/bartlett_fallout_global_financial_crisis_2008.pdf
11. Berk, A. S., & Rupnik, K. (2009). Geneza in reševanje sedanje finančne krize. *Bančni vestnik*, 58(1/2), 50–55.
12. Bobinac, F. (2005). Pisni prispevki udeležencev. V *Pogovori o prihodnosti Slovenije. Pogovor 7, Krepitev konkurenčnosti Slovenije v Evropski uniji* (str. 43–46). Ljubljana: Urad Predsednika Republike Slovenije.
13. Bole, T. (2014). *Vrednotenje finančnih sredstev v zavarovalnicah v nestabilnih pogojih poslovanja* (magistrsko delo). Ljubljana: Ekonomska fakulteta.
14. Coleman, S., & Cohn, R. (2000). Small firms` use of financial leverage: Evidence form the 1993 national survey of small business finances. *Journal of Business and Entrepreneurship*, 12(3), 81–89.

15. Damijan, J. (2015). *Mogoče pa zadolženost ni ključni problem slovenskega gospodarstva*. Najdeno 11. januarja 2016 na spletnem naslovu <http://damijan.org/2015/01/05/mogoce-pa-zadolzenost-ni-kljucni-problem-slovenskega-gospodarstva/>
16. Dmitrović, T. (1999). Konceptualni in empirični model merjenja dejavnikov konkurenčne sposobnosti proizvodnih podjetij. V J. Prašnikar (ur.), *Poprivatizacijsko obnašanje slovenskih podjetij* (str. 77–96). Ljubljana: Gospodarski vestnik.
17. Eurostat. (b.l.). *GDP and main components*. Najdeno 8. decembra 2015 na spletnem naslovu <http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/submitViewTableAction.do>
18. Evropska komisija. (2008, 26. november). *Evropski načrt za oživitev gospodarstva*. Sporočilo Komisije Evropskemu svetu. Bruselj: Evropska komisija.
19. Evropska komisija. (2014). *Podjetništvo*. Politike Evropske unije. Najdeno 24. januarja 2016 na spletnem naslovu http://europa.eu/pol/pdf/flipbook/sl/enterprise_sl.pdf
20. Giannetti, M., & Simonov, A. (2004). On the determinants of entrepreneurial activity: Social norms, economic environment and individual characteristics. *Swedish Economic Policy Review*, 11(2), 269–313.
21. Glaeser, E. L., Kerr, W. R., & Ponzetto, G. A. M. (2010). Clusters of entrepreneurship. *Journal of urban economics*, 67(1), 150–168.
22. Glas, M. (1998). Estern Europe: Slovenia. V A. Morrison (ur.), *Entrepreneurship. An international perspective* (str. 108–124). Oxford: Butterworth – Heinemann.
23. Glas, M. (2000). Podjetništvo – izziv za 21. stoletje. V M. Glas & V. Pšeničny (ur.), *Podjetništvo – izziv za 21. stoletje* (str. 1–5). Ljubljana: GEA College.
24. Glas, M. (2001). *Podjetništvo: Izziv za spremembe*. Ljubljana: Center za razvoj podjetništva.
25. Glas, M., & Pšeničny, V. (2000). Beseda urednikov. V M. Glas & V. Pšeničny (ur.), *Podjetništvo – izziv za 21. stoletje*. Ljubljana: GEA College.
26. Grey Douglas, A. (1995). *The Entrepreneur`s Complete Self-Assessment Guide* (2nd ed.). London: Kogan Page Ltd.
27. Gurria, A. (2008). *The Global Financial Crisis: Where to next, and what does it mean for OECD countries?* Najdeno 26. novembra 2015 na spletnem naslovu <http://www.oecd.org/economy/theglobalfinancialcrisiswheretnextandwhatdoesitmeanforoecdcountries.htm>
28. Halloran, J. W. (1987). *The entrepreneur`s guide to starting a successful business*. USA: Liberty House.
29. Harris, J. D., Sapienza, H. J., & Bowie, N. E. (2009). Ethics and entrepreneurship. *Journal of Business Venturing*, 24(5), 407–418.
30. Jaklič, M. (2005). Pisni prispevki udeležencev. V *Pogovori o prihodnosti Slovenije. Pogovor 7, Krepitev konkurenčnosti Slovenije v Evropski uniji* (str. 25–29). Ljubljana: Urad Predsednika Republike Slovenije.
31. Jenko, M. (2013, 21. september). Stari model (skoraj) bankrotiral, novega še ni. *Delo*. Najdeno 16. avgusta 2015 na spletnem naslovu

- <http://www.delo.si/gospodarstvo/finance/stari-model-skoraj-bankrotiral-novega-se-ni.html>
32. Kelley, D., Bosma, N., & Amoros, J.E. (2011). Global Entrepreneurship Monitor, 2010 Global Report. Najdeno 23. januarja 2016 na spletnem naslovu <http://entreprenorskapsforum.se/wp-content/uploads/2011/02/GEM-2010-Global-Report.pdf>
 33. Kostanjevec, T. (2005). *Podjetniški profil Slovencev* (magistrsko delo). Ljubljana: Ekonomska fakulteta.
 34. Kotar, S. (2006). *Slovenski podjetniki in njihove značilnosti* (magistrsko delo). Ljubljana: Ekonomska fakulteta.
 35. Križaj, D. (1999). Vloga bank pri financiranju podjetij. V J. Prašnikar (ur.), *Popravitizacijsko obnašanje slovenskih podjetij* (str. 57–74). Ljubljana: Gospodarski vestnik.
 36. Krugman, P. (2012). *Ustavimo to krizo takoj*. Ljubljana: Modrijan založba.
 37. Kržišnik, A. (2009). *Ameriška finančna kriza in njena razširitev v svetovno finančno in gospodarsko krizo* (diplomsko delo). Ljubljana: Ekonomska fakulteta.
 38. Kuratko, D. F. (2009). *Entrepreneurship: theory, process, practice* (8th ed.). Mason: South-Western Cengage Learning.
 39. Lorenčič, A. (b.l.). *Gospodarska tranzicija v Sloveniji (1990–2004)*. Najdeno 3. januarja 2016 na spletnem naslovu <http://www.sistory.si/hta/tranzicija/index-vpni.php?d=prestrukturiranje-gospodarstva.html>
 40. Naglič, I. (2000). *Zgodovina podjetništva na Slovenskem* (diplomsko delo). Portorož: Visoka šola za podjetništvo.
 41. Nicholson, R., Feblowitz, J., Lenssen, N., Enbar, N., & Blackmore, K. (2008). *Impact of the Financial Crisis on Technology Spending in the Utility Industry*. Najdeno 19. novembra 2015 na spletnem naslovu http://cdn.idc.com/downloads/EI_Utility_Spending_Update.pdf
 42. Paulson, A. L., & Townsend, R. M. (2004). Entrepreneurship and financial constraints in Thailand. *Journal of Corporate Finance*, 10(2), 229–262.
 43. Paulson, A. L., Townsend, R. M., & Karaivanov, A. (2006). Distinguishing limited liability from moral hazard in a model of entrepreneurship. *Journal of Political Economy*, 114(1), 100–144.
 44. Petovar, M., Lendero, K., Planinšič, D., & Jugovec, T. (2015). *Prezadolženost podjetij v Sloveniji*. Najdeno 12. januarja na spletnem naslovu http://www.google.si/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=1&ved=0ahUKEwior4OtpKTKAhUnnnIKHYJUDsEQFggdMAA&url=http%3A%2F%2Fwww.coface.si%2Fcontent%2Fdownload%2F93703%2F1356533%2Ffile%2FPrezadol%25C5%25BEnost%2Bpodjetij%2Bv%2BSloveniji%2BCOFACE.pdf&usg=AFQjCNHcR-GhJZWEDVwodaA88hDzm_laKA&sig2=GDODA0sflZjyc554NcLaVw&bvm=bv.111396085,d.bGg
 45. Pirnar, J. (2012). *Vloga samozaposlovanja v času ekonomske krize* (magistrsko delo). Ljubljana: Ekonomska fakulteta.

46. Pšeničny, V. (2002). *Pogoji in možnosti za dinamično podjetništvo v Sloveniji* (doktorska disertacija). Ljubljana: Ekonomska fakulteta.
47. Pšeničny, V., & Novak, R. (2014). *Dinamično podjetništvo 2012: manj kot 5% podjetij ustvarja gospodarsko rast*. Maribor: Inštitut za lokalno samoupravo in javna naročila.
48. Pučko, D., & Rejc, A. (1999). Značilnosti procesov strateškega prestrukturiranja v slovenskih podjetjih. V J. Prašnikar (ur.), *Poprivatezijsko obnašanje slovenskih podjetij* (str. 97–113). Ljubljana: Gospodarski vestnik.
49. Ramić, E. (2010). *Zakaj je prišlo do svetovne finančne krize (2007-2010)?* Najdeno 20. septembra 2015 na spletnem naslovu <http://predstavitev.wordpress.com/2010/09/11/zakaj-je-pri/>
50. Rebernik, M., Tominc, P., & Crnogaj, K. (2011). *Podjetniška aktivnost, aspiracije in odnos do podjetništva: GEM Slovenija 2010*. Maribor: Ekonomsko-poslovna fakulteta.
51. Rebernik, M., Tominc, P., & Crnogaj, K. (2012). *Usihanje podjetništva v Sloveniji: GEM Slovenija 2011*. Maribor: Ekonomsko-poslovna fakulteta.
52. Rebernik, M., Tominc, P., Crnogaj, K., Širec, K., & Bradač Hojnik, B. (2013). *Nezaznane priložnosti: GEM Slovenija 2012*. Maribor: Ekonomsko-poslovna fakulteta.
53. Rebernik, M., Tominc, P., Crnogaj, K., Širec, K., Bradač Hojnik, B., & Rus, M. (2014). *Spregledan podjetniški potencial mladih: GEM Slovenija 2013*. Maribor: Ekonomsko-poslovna fakulteta.
54. Rebernik, M., Tominc, P., Crnogaj, K., Širec, K., Bradač Hojnik, B., & Rus, M. (2015). *Pomanjkanje vitalnosti slovenskega podjetništva: GEM Slovenija 2014*. Maribor: Ekonomsko-poslovna fakulteta.
55. Rebernik, M., Tominc, P., & Pušnik, K. (2009). *Rast podjetniške aktivnosti v Sloveniji: GEM Slovenija 2008*. Maribor: Ekonomsko-poslovna fakulteta.
56. Rebernik, M., Tominc, P., & Pušnik, K. (2010). *Slovensko podjetništvo v letu krize: GEM Slovenija 2009*. Maribor: Ekonomsko-poslovna fakulteta.
57. Rojc, M., & Simoneti, M. (2010). Portfeljske tuje investicije v financiranju slovenskih podjetij. *IB revija*, 2/2010, 17-40. Najdeno 15. novembra 2015 na spletnem naslovu http://www.umar.gov.si/fileadmin/user_upload/publikacije/ib/2010/ib2-2010.pdf
58. RS Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve. (b.l.). *Program ukrepov aktivne politike zaposlovanja za obdobje 2007-2013*. Najdeno 25. decembra 2015 na spletnem naslovu http://www.mddsz.gov.si/fileadmin/mddsz.gov.si/pageuploads/dokumenti__pdf/apz_2007_2013.pdf
59. RS Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve. (2011). *Smernice za izvajanje ukrepov aktivne politike zaposlovanja za obdobje 2012-2015*. Najdeno 3. decembra 2015 na spletnem naslovu http://www.mddsz.gov.si/fileadmin/mddsz.gov.si/pageuploads/dokumenti__pdf/smernice_apz_2012_2015.pdf

60. RS Ministrstvo za gospodarski razvoj in tehnologijo. (2013). *Slovenska industrijska politika – SIP*. Najdeno 7. decembra 2015 na spletnem naslovu http://www.mgrt.gov.si/fileadmin/mgrt.gov.si/pageuploads/DPK/SIP/SIP_-_vladni_dokument.pdf
61. Setnikar-Cankar, S. (1993). *Vloga in pomen podjetništva kot dejavnika gospodarskega razvoja* (doktorska disertacija). Ljubljana: Ekonomska fakulteta.
62. Simoneti, M., Abramovič, K., Damijan, J. P., Masten, I., Mastnak, S., Mrak, M., Rojec, M., Berk Skok, A., Šušteršič, J., & Vesnaver, L. (2010). *Razvojne priložnosti trga kapitala v Sloveniji po finančni krizi*. Ljubljana: Inštitut za ekonomska raziskovanja.
63. Smole, J. (2000). Razvoj malega gospodarstva. V M. Glas & V. Pšeničny (ur.), *Podjetništvo – izziv za 21. stoletje* (str. 64–82). Ljubljana: GEA College.
64. Statistični urad Republike Slovenije. (b.l.). *Podjetja*. Najdeno 4. decembra 2015 na spletnem naslovu http://pxweb.stat.si/pxweb/Dialog/varval.asp?ma=1418801S&ti=&path=./Database/Ekonomsko/14_poslovni_subjekti/01_14188_podjetja/&lang=2
65. Statistični urad Republike Slovenije. (b.l.). *Hitrorastoča podjetja*. Najdeno 5. decembra 2015 na spletnem naslovu http://pxweb.stat.si/pxweb/Dialog/varval.asp?ma=1430910S&ti=&path=./Database/Ekonomsko/14_poslovni_subjekti/03_14309_hitro_rastoca_podjetja/&lang=2
66. Statistični urad Republike Slovenije. (b.l.). *Novonastala podjetja*. Najdeno 6. decembra 2015 na spletnem naslovu http://pxweb.stat.si/pxweb/Dialog/varval.asp?ma=1418401S&ti=&path=./Database/Ekonomsko/14_poslovni_subjekti/03_14184_demogr_podj/&lang=2
67. Statistični urad Republike Slovenije. (b.l.). *Bruto dodana vrednost na zaposlenega*. Najdeno 16. decembra 2015 na spletnem naslovu http://pxweb.stat.si/pxweb/Dialog/varval.asp?ma=1420804S&ti=&path=./Database/Ekonomsko/14_poslovni_subjekti/07_14208_admin_viri/&lang=2
68. Statistični urad Republike Slovenije. (b.l.). *Investicije v osnovna sredstva*. Najdeno 22. decembra 2015 na spletnem naslovu http://pxweb.stat.si/pxweb/Dialog/varval.asp?ma=1409006S&ti=&path=./Database/Ekonomsko/14_poslovni_subjekti/04_14090_investicije/&lang=2
69. Statistični urad Republike Slovenije. (b.l.). *Dolg države*. Najdeno 4. januarja 2016 na spletnem naslovu http://pxweb.stat.si/pxweb/Dialog/varval.asp?ma=0314905S&ti=&path=./Database/Ekonomsko/03_nacionalni_racuni/25_03149_racuni_drzave/&lang=2
70. Statistični urad Republike Slovenije. (b.l.). *Rast obsega BDP*. Najdeno 4. januarja 2016 na spletnem naslovu http://pxweb.stat.si/pxweb/Dialog/varval.asp?ma=0301910S&ti=&path=./Database/Ekonomsko/03_nacionalni_racuni/05_03019_BDP_letni/&lang=2
71. Špilak, Š. (1999): *Podjetniški priročnik*. Murska Sobota: Pomurska založba.

72. Štiblar, F. (2008). *Svetovna kriza in Slovenci: Kako jo preživeti?* Ljubljana: Znanstvenoraziskovalni center Slovenske akademije znanosti in umetnosti.
73. Timmons, J. A. (1989). *The Entrepreneurial Mind*. Andover, Massachusetts: Brick House Publishing Company.
74. Timmons, J. A., & Spinelli, S. (2004). *New Venture Creation: Entrepreneurship for the 21st Century*. 6. izdaja. Boston: Irwin Homewood, 2004.
75. Trefalt, P. & Jagrič, T. (2014). Kreditno tveganje in finančne omejitve slovenskih podjetij. *IB revija*, 1/2014, str. 29–42. Najdeno 16. decembra 2015 na spletnem naslovu http://www.umar.gov.si/fileadmin/user_upload/publikacije/ib/2014/IB01-14splet.pdf#page=31
76. Urad Republike Slovenije za makroekonomske analize in razvoj. (2009). *Ekonomski izzivi 2009*. Najdeno 11. decembra 2015 na spletnem naslovu http://www.umar.gov.si/fileadmin/user_upload/publikacije/izzivi/2009/EI09.pdf
77. Urad Republike Slovenije za makroekonomske analize in razvoj. (2013). *Ekonomski izzivi 2013*. Najdeno 17. decembra 2015 na spletnem naslovu http://www.umar.gov.si/fileadmin/user_upload/publikacije/izzivi/2013/EI13_splet.pdf
78. Urad Republike Slovenije za makroekonomske analize in razvoj. (2014). *Ekonomski izzivi 2014*. Najdeno 16. decembra 2015 na spletnem naslovu http://www.umar.gov.si/fileadmin/user_upload/publikacije/izzivi/2014/EI_2014_splet_nov.pdf
79. Urad Republike Slovenije za makroekonomske analize in razvoj. (2015a). *Jesenska napoved gospodarskih gibanj 2015*. Najdeno 12. decembra 2015 na spletnem naslovu http://www.umar.gov.si/fileadmin/user_upload/publikacije/analiza/jesenska_napoved_2015/JNGG2015-splet2.pdf
80. Urad Republike Slovenije za makroekonomske analize in razvoj. (2015b). *Poročilo o razvoju 2015*. Najdeno 1. decembra 2015 na spletnem naslovu http://www.umar.gov.si/fileadmin/user_upload/publikacije/pr/2015/PoR_2015.pdf
81. Vahčič, A. (2000). Razvoj podjetništva in malega gospodarstva. V M. Glas & V. Pšeničny (ur.), *Podjetništvo – izziv za 21. stoletje* (str. 12–20). Ljubljana: GEA College.
82. Vahčič, A. (2005). Pisni prispevki udeležencev. V *Pogovori o prihodnosti Slovenije. Pogovor 7, Krepitev konkurenčnosti Slovenije v Evropski uniji* (str. 21–25). Ljubljana: Urad Predsednika Republike Slovenije.
83. Vahčič, A., Bučar, B., Drnovšek, M., & Logar, N. (2000). *Osnove podjetništva: priročnik za vaje*. 2. natis. Ljubljana: Ekonomska fakulteta.
84. Van Praag, C. M., & Versloot, P. H. (2007). What is the value of entrepreneurship? A review of recent research. *Small Business Economics*, 29(4), 351–382.
85. Williams, N., & Williams, C. C. (2014). Beyond Necessity Versus Opportunity Entrepreneurship: Some Lessons from English Deprived Urban Neighbourhoods. *International Entrepreneurship and Management Journal*, 10(1), 23–40.

86. Zavod Republike Slovenije za zaposlovanje. (b.l.). *Gibanje registrirane brezposelnosti 1987–2009*. Najdeno 26. januarja 2016 na spletnem naslovu http://www.ess.gov.si/_files/63/Gibanje%20BP_1987-2009.pdf
87. Zavod Republike Slovenije za zaposlovanje. (2013). *Letno poročilo 2012*. Najdeno 9. decembra 2015 na spletnem naslovu http://www.ess.gov.si/_files/5082/letno_porocilo_2012.pdf
88. Zavod Republike Slovenije za zaposlovanje. (2014a). *Letno poročilo 2013*. Najdeno 9. decembra 2015 na spletnem naslovu http://www.ess.gov.si/_files/6063/letno_porocilo_2013.pdf
89. Zavod Republike Slovenije za zaposlovanje. (2014b). *Poročilo o izvajanju ukrepa spodbujanje samozaposlovanja v obdobju od leta 2007 do leta 2013*. Najdeno 7. decembra 2015 na spletnem naslovu http://www.ess.gov.si/_files/5728/porocilo_o_izvajanju_samozaposlovanja_2007_2013.pdf
90. Zavod Republike Slovenije za zaposlovanje. (2015). *Letno poročilo 2014*. Najdeno 9. decembra 2015 na spletnem naslovu http://www.ess.gov.si/_files/7724/letno_porocilo_2014.pdf
91. Zavod Republike Slovenije za zaposlovanje. (2016). *Gibanje registrirane brezposelnosti*. Najdeno 4. januarja 2016 na spletnem naslovu http://www.ess.gov.si/trg_dela/trg_dela_v_stevilkah
92. Zrim, B. (2015). *Povezanost strukture kapitala in propadanja slovenskih podjetij: primer predelovalne in gradbene dejavnosti* (magistrska naloga). Koper: Fakulteta za management.
93. Zupan, A. (2003). *Pripravljenost slovenskega malega gospodarstva na črpanje sredstev iz evropskih strukturnih skladov* (magistrsko delo). Ljubljana: Ekonomska fakulteta.
94. Žižek, J. (2000). Podjetništvo v ekonomski teoriji. V M. Glas & V. Pšeničny (ur.), *Podjetništvo – izziv za 21. stoletje* (str. 21–36). Ljubljana: GEA College.
95. Žnidaršič, J. (2003). *Razvijanje podjetnih lastnosti ljudi v izobraževalnem sistemu* (magistrsko delo). Ljubljana: Ekonomska fakulteta.